

Loose Parts Play

- podręcznik

Loose Parts Play: podręcznik

Enhancing Personal Capacity Building and Climate Awareness of
Pupils in Schools

**Erasmus+ Loose Parts Play
Partnership Project**

Spis treści

1.	Wprowadzenie	7
1.1	O Erasmus+ Loose Parts Play	8
1.2	Wprowadzenie do Podręcznika	11
1.2	Dla kogo jest ten Podręcznik?	13
1.4	Zabawa w warunkach COVID-19	14
1.5	Prawo dzieci do zabawy – Konwencja ONZ o Prawach Dziecka	16
2.	Zabawa swobodna –kluczowe punkty i wspólne zrozumienie	21
2.1	Czym jest zabawa? Definicja zabawy stosowana w niniejszym Podręczniku	22
2.2	Czym są graty?	24
2.3	Czym jest koncepcja wspierania zabawy?	26
2.4	Graty w szkole i innych miejscach	27
2.5	Przykłady gratów	28
2.6	Rola przestrzeni w zabawie swobodnej	30
2.7	Teoria loose parts Nicholsona	34
3.	Zabawa gratami w życiu szkoły	38
3.1	Wartość zabawy w życiu szkoły	39
3.2	Korzyści płynące z nieustrukturyzowanej zabawy gratami	42
3.3	Zabawa gratami w czasie przeznaczonym na zabawę, na placu zabaw i w innych miejscach na zewnątrz	46
3.4	Zabawa gratami i kreatywne środowisko uczenia się	49
3.5	Zabawa gratami a czas zajęć lekcyjnych	52
3.6	Zabawa gratami - krok w kierunku zrównowalonego rozwoju i cyrkularności	56
3.7	Dzielenie się “przesłaniem” o swobodnej zabawie	60
3.8	Zasoby Narzędziownika	66
4.	Wspieranie zabawy gratami	67
4.1	Rola dorosłych	68
4.2	Ułatwianie zabawy - umiejętności do zastosowania w praktyce	71
4.3	Zrozumienie wskazówek dotyczących zabawy	73
4.4	Zrozumienie rodzajów zabaw	75
4.5	Obserwacja	77
4.6	Utrzymanie zainteresowania	78
4.7	Zasoby Narzędziownika	81

5.	Praktyczne wskazówki, jak zacząć	82
5.1	Utrzymanie zainteresowania	83
5.2	Ocena oferty i zaangażowanie dzieci	85
5.3	Pozyskiwanie wielu i różnorodnych gratów	88
5.4	Magazynowanie i ich lokalizacja	91
5.5	Sprawdzanie gratów przed, w trakcie i po zabawie	94
5.6	Ustalenie rutynowych procedur zabawy gratami	97
5.7	Zasoby Narzędziownika	104
6.	Plany, polityka i procedury	105
6.1	Opracowanie opisu zabawy	106
6.2	Opracowanie planu działania	110
6.3	Ocena ryzyka i korzyści w przypadku zabaw z wykorzystaniem gratów	112
6.4	Monitorowanie i ewaluacja projektu Loose Parts Play	117
6.5	Zasoby Narzędziownika	121
7.	Jak sobie radzimy - bieżąca ocena i refleksja	122
7.1	Profesjonalne badanie dlaczego i jak	123
7.2	Dokumentowanie zabawy dzieci	125
7.3	Kartografia krytyczna - krótki przegląd	127
	Odniesienia do literatury	133
	Załączniki	
	Załącznik 1 Słowniczek	135
	Załącznik 2 Krajowe streszczenia zawierające linki, organizacje i przydatne publikacje	138
	Podziękowania	147

1. Wprowadzenie

Zdjęcie: GratoSfera, Polska

Część pierwsza zawiera podstawowe informacje o projekcie Erasmus+ Loose Parts Play, jego początkach, celach i zaangażowanych partnerach. Wprowadza ona do Podręcznika wraz z sugestiami ułatwiającymi poruszanie się po nim i korzystanie z niego łącznie z Narzędziownikiem.

W tej części rozpatrujemy także zabawę jako prawo dzieci. Szkoły mają ważną rolę do odegrania w respektowaniu, ochronie i wypełnianiu tego prawa. w ten sposób wspieramy inne prawa dzieci, w tym ich prawa do edukacji, zdrowia i uczestnictwa.

1.10 Erasmus+ Loose Parts Play

Projekt Loose Parts Play jest wspierany przez *program Komisji Europejskiej Erasmus+, Współpraca na rzecz innowacji i wymiany dobrych praktyk*, w latach 2020-2023.

Oficjalny tytuł *Enhancing Personal Capacity Building and Climate Awareness of Pupils in Schools* odzwierciedla główny cel - pomoc szkołom w tworzeniu efektywnego środowiska dla zabaw dzieci, a także zaangażowanie społeczności lokalnej w to przedsięwzięcie. Poprzez zaangażowanie społeczności (rodziców i innych podmiotów) szkoła wzmacnia swoje więzi z nimi oraz zaangażowanie społeczności w życie szkoły.

Cele projektu:

- zwiększenie zrównoważonego myślenia poprzez wprowadzenie przedmiotów z recyklingu jako zasobów do zabawy dla dzieci (gratów)
- poprawa środowiska zabawy, jakości zabawy i kreatywności uczniów
- pomoc szkołom w przedstawieniu koncepcji swobodnej zabawy rodzicom i społeczności lokalnej.

Projekt składa się z czterech elementów:

- **Podręcznik i Narzędziownik.** Te uzupełniające się zasoby zostały zaprojektowane tak, aby pomóc szkołom w wykorzystaniu gratów w ich siedzibach i przeprowadzić je przez wszystkie niezbędne kroki. Szkoły partnerskie w każdym z krajów były odpowiedzialne za przetestowanie tych zasobów przed ich publikacją.
- **Kurs szkoleniowy dla nauczycieli.** Ten modułowy kurs jest oparty na pilotażowym Podręczniku i Narzędziowniku, a szkolenie dla trenerów pozwala na szerszy zasięg całego projektu.
- **Badania.** Element badawczy projektu pokazuje wpływ stosowania swobodnej zabawy w szkołach. Przy wsparciu naukowców z uniwersytetów w każdym z krajów partnerskich, badania obejmowały pre-, mid- i post-analizę w szkołach pilotażowych. w wyniku badań powstał zbiorczy dokument badawczy z rekomendacjami dla polityki w języku angielskim, którego skrócone wersje zostały przetłumaczone na wszystkie języki partnerów, a także zestaw publikacji na poziomie krajowym. Wszystkie te wyniki będą również prezentowane na krajowych konferencjach.

Projekt Loose Parts Play wyrósł z poprzednich projektów partnerskich, w tym Children's Access to Play in Schools (CAPS: Play-friendly Schools). Projekt ten ustanowił kryteria dotyczące przyznawania certyfikatu Szkoły Przyjaznej Zabawie, które znajdziesz w Podręczniku. Wprowadzenie swobodnej zabawy jest praktycznym sposobem, aby stać się bardziej przyjaznym dla dzieci.

W projekcie zastosowano to samo podejście do wspierania zabawy, które wypracowano w ramach trzech poprzednich projektów Erasmus+ (VIPER², ART-PAD³ and CAPS).

Środowisko i zrównoważony rozwój to nowe obszary, które ten projekt bada poprzez ponowne wykorzystanie surowców (gratów) do zabawy i edukacji w dynamicznym procesie. Mamy nadzieję wesprzeć szkoły i personel szkolny w pracy z dziećmi w kreatywny, wzmacniający i zrównoważony sposób. Ponowne wykorzystanie materiałów jest ważnym tematem w redukcji odpadów i aktywizmie środowiskowym jako jedna z najsilniejszych dróg do redukcji odpadów.

Nasz Projekt jest ukierunkowany na realizację wybranych Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ:

- odpowiedzialna konsumpcja (poprzez ponowne wykorzystanie materiałów)
- równość płci (poprzez dowolnie) wybraną zabawę dzieci są wzmocnione w swoich działaniach i wspólnej zabawie; swobodna zabawa sprzyja atmosferze przyjaznej dla płci)
- cele klimatyczne (poprzez zwiększenie ponownego użycia gratów zmniejsza się produkcja odpadów).

Systemy edukacyjne, kontekst kulturowy i polityczny różnią się w zależności od kraju. Podręcznik i Narzędziownik zostały zaprojektowane tak, aby dostarczyć wskazówek i odpowiednich narzędzi, które można dostosować do kontekstu, w którym się pracuje.

1 Play-Friendly Schools (playfriendlyschoools.eu)

2 Leonardo Innovation Transfer project 'Volunteers in Playwork

3 Achieving Resilience Through Play and Drama miał na celu wspieranie dzieci i młodzieży ze środowisk defaworyzowanych w edukacji formalnej i pozaformalnej za pomocą dowolnie wybranej zabawy i dramy. <https://artpadproject.eu>

Partnerzy projektu

Partnerzy projektu współpracowali nad wszystkimi zadaniami, przy czym każde było koordynowane przez jednego z nich. Partnerami są organizacje pozarządowe (NGO) i szkoły z każdego kraju: Węgier, Polski, Słowacji i Szkocji.

Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány, Węgry

Iskolánk tanulóiért Alapítvány, Węgry

www.rogersalapitvany.hu

FUNDACJA GRATOSFERA, Polska

Szkoła Podstawowa nr 5 im. Jana Pawła II w Gdańsku, Polska

www.gratosfera.pl

TANDEM n.o., Słowacja

Základná škola Adolfa Majthényiho s vyučovacím jazykom maďarským –

- Majthényi Adolf Alapiskola, Słowacja

TANDEM, n.o. (tandemno.sk)

East Lothian Play Association, Szkocja

Windygoul Primary School, Szkocja

www.elpa.org.uk

1.2 Wprowadzenie do Podręcznika

Celem Podręcznika jest **wspieranie szkół we wprowadzaniu swobodnej zabawy z wykorzystaniem gratów do codziennej rutyny, zwiększając możliwości dzieci przed, w trakcie i po zajęciach szkolnych.**

Liczne badania wskazują na korzyści płynące z zabawy w szkole oraz na to, że wprowadzenie swobody przynosi jeszcze więcej korzyści i wzbogaca doświadczenie uczniów. Zwiększa się aktywność fizyczna, dzieci czerpią więcej radości z zabawy, jest mniej wypadków i kłótni. Zabawa staje się bardziej złożona, zróżnicowana i kreatywna. Dzieci są bardziej zaangażowane i zanurzone w zabawie, z mniejszą liczbą ograniczeń dla dzieci w różnym wieku, różnej płci, o różnych umiejętnościach i preferencjach. w szkołach, w których stosuje się zabawy swobodne, pracownicy zgłaszają większe zaangażowanie i entuzjazm na lekcjach i w klasie.

Podręcznik zawiera porady, informacje, studia przypadków i przykłady ze szkół, przedszkoli i innych placówek dla dzieci z czterech krajów Europy. Podręcznik opiera się na prawdziwych doświadczeniach, dzięki czemu jest praktyczny, realistycznie podchodzi do wyzwań i optymistycznie podchodzi do możliwości.

Mamy nadzieję, że Podręcznik okaże się pomocnym i przyjaznym towarzyszem, który poprowadzi Cię drogą do udanego wdrożenia i realizacji projektu zabawy swobodnej.

Mimo że Podręcznik skierowany jest głównie do szkół i innych placówek edukacyjnych, mamy nadzieję, że będzie równie przydatny w każdym miejscu (szkoła, przedszkole, placówka opiekuńcza, klub młodzieżowy, wakacyjny ośrodek wypoczynku itp.)

Wprowadzenie swobodnej zabawy stwarza możliwości zaangażowania się całej społeczności szkolnej, niezależnie od tego, czy są to rodzice i opiekunowie, kadra, lokalny system edukacji, czy też firmy i organizacje pozarządowe (NGO). Co ważne, jest to proces, w który dzieci i młodzież mogą być w pełni zaangażowane od samego początku. Dzięki temu dzieci mają możliwość uczestniczenia w projekcie, a także opiekowania się nim i rozwijania go.

Ogólnym celem Podręcznika jest pomoc w:

- wprowadzić swobodne zabawy do szkoły lub placówki
- stworzyć efektywne środowisko wspierające zabawę
- przejść przez typowe kroki na drodze do projektu zabawy swobodnej
- znaleźć informacje lub organizacje, które mogą Ci pomóc
- utrzymać wykorzystanie swobodnej zabawy jako ciągłej i integralnej części rutynowych działań.

Być może nie musisz czytać Podręcznika od początku do końca - dla niektórych osób bardziej pomocne będzie zagłębianie się w niego jako punkt odniesienia lub korzystanie z niego, gdy potrzebują informacji pomocnych w szkoleniu, na spotkaniu z rodzicami lub w celu zaczerpnięcia pomysłów. Korzystaj z niego w sposób, który wydaje Ci się najbardziej przydatny!

Uzupełnieniem Podręcznika jest Narzędziownik. Podręcznik zawiera podstawowe informacje teoretyczne i praktyczne dotyczące używania gratów. Narzędziownik zawiera wiele pomocnych materiałów, takich jak plakaty, szablony i listy kontrolne, które można zaadaptować i wykorzystać.

Oba materiały dotyczą praktycznych kwestii związanych z gratami, takich jak to, gdzie je znaleźć, jak zacząć, jak rozmawiać o nich z rodzicami i opiekunami. Przygotowane narzędzia są „gotowe do użycia” - można je wydrukować i zacząć z nich korzystać.

Zarówno Podręcznik, jak i Narzędziownik mają na celu sprawić, by wprowadzenie zabawy swobodnej stało się osiągalne, ekscytujące i integrujące.

Praktyczne rady Narzędziownika są przywoływane na prawie każdym etapie Podręcznika, dzięki czemu można od razu przystąpić do pracy. w Podręczniku znajdują się kody QR, które prowadzą do odpowiednich materiałów, które można wykorzystać lub przystosować do indywidualnych potrzeb odbiorcy.

W Podręczniku znajdują się propozycje tematów do przemyślenia. Mają one na celu zapewnienie punktów wyjścia do refleksji i dyskusji z kolegami, rodzicami, opiekunami i dziećmi.

1.3 Dla kogo jest ten Podręcznik?

Podręcznik jest skierowany do **każdego**, kto chciałby wprowadzić zabawy swobodne w swoim otoczeniu. Skupia się on w szczególności na szkołach, żłobkach, przedszkolach i placówkach edukacyjnych, ale będzie również odpowiedni dla klubów młodzieżowych, organizatorów wypoczynku i innych miejsc, które chcą zwiększyć dostęp dzieci do zabawy.

Wprowadzanie zabawy swobodnej oraz materiałów podlegających recydingowi (gratów) jest przedsięwzięciem zespołowym. Podczas gdy dzieci są w centrum tego przedsięwzięcia, ważne jest, aby wszyscy otaczający dzieci wspierali ten projekt, budowali swoje doświadczenie i zrozumienie zabawy.

Mając to na uwadze, w Podręczniku znajdują się części przydatne dla:

- personelu wyższego szczebla, inspektorów, organów regulacyjnych i decydentów - dla nich bezpośrednio lub do udostępnienia im
- personelu pracującego bezpośrednio z dziećmi i młodzieżą, w tym wychowawców, pedagogów i nauczycieli; personelu wspierającego dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz mającą dodatkowe potrzeby w zakresie wsparcia; personelu nadzorującego szkolne place zabaw; opiekunów i animatorów zabaw
- rodziców, opiekunów i rodzin oraz rady rodziców lub innych grup

„Dostrzegamy znaczenie zabawy i to, że jest ona niezbędna dla dobrego samopoczucia, rozwoju i uczenia się naszych dzieci i młodzieży”

Lesley Brown, Ekspert ds. zabaw i Dyrektor Wykonawczy ds. edukacji i usług na rzecz dzieci, East Lothian Council, Szkocja

Photo credit: ELPA

1.4 Zabawa w warunkach COVID-19

Podczas przygotowywania tego projektu, pandemia COVID-19 powodowała niepokój, zamykanie szkół i nadzwyczajne ograniczenia w całej Europie i na świecie. Wiele dzieci doświadczyło ogromnych dramatów w swoim życiu.

Pandemia uwydatniła znaczenie zabawy dla wszystkich dzieci oraz jej rolę w pomaganiu w radzeniu sobie z niepokojem, zmianami i stratą. Przebywanie w domu przez długi czas i fizyczna rozłąka z przyjaciółmi, rodzinami, przyzwyczajeniami i ulubionymi miejscami było dla większości z nas nową sytuacją.

Wiele organizacji pracujących z dziećmi znalazło nowe sposoby na dotarcie do nich i ich rodzin. Zachęcały do zabawy i wspierały, nawet na odległość, wiedząc, że dzieci potrzebują jej każdego dnia, bez względu na to, co dzieje się w otaczającym je świecie.

Partnerzy projektu Loose Parts Play byli wśród tych, którzy podejmowali wiele działań, aby wesprzeć dzieci. Między innymi: tworzenie nowych materiałów do zabawy, zastanawiali się, w jaki sposób nauczyciele mogą dotrzeć do rodzin, używali mediów społecznościowych na różne sposoby, wysyłali wskazówki do zabawy do domu i rozpro-

wadzali materiały do zabawy.

Niektóre z tych działań znalazły się w niniejszym Podręczniku. Szczególnie odnosi się to do części dotyczącej komunikowania o zabawie, która została wzmocniona przez nasze doświadczenia podczas różnych ograniczeń spowodowanych pandemią Covid-19.

Niewątpliwie, pandemia miała również wpływ na projekt. Partnerzy nie byli w stanie spotkać się osobiście, tak jak planowali, ale znaleźli twórcze sposoby, by współpracować i uczyć się od siebie nawzajem.

tworzenie nowych materiałów do zabawy, zastanawiali się, w jaki sposób nauczyciele mogą dotrzeć do rodzin, używali mediów społecznościowych na różne sposoby, wysyłali wskazówki do zabawy do domu i rozpro-

wadzali materiały do zabawy. Niektóre z tych działań znalazły się w niniejszym Podręczniku. Szczególnie odnosi się to do części dotyczącej komunikowania o zabawie, która została wzmocniona przez nasze doświadczenia podczas różnych ograniczeń spowodowanych pandemią Covid-19.

Niewątpliwie, pandemia miała również wpływ na projekt. Partnerzy nie byli w stanie spotkać się osobiście, tak jak planowali, ale znaleźli twórcze sposoby, by współpracować i uczyć się od siebie nawzajem.

Co najważniejsze, uświadomiono nam, jak ważna jest zabawa dla dzieci. Wiemy, że zabawa pomaga dzieciom zachować dobrą kondycję fizyczną i psychiczną. Jest to codzienna część zdrowego i szczęśliwego dzieciństwa, i jest tak samo ważna w czasie kryzysu. Zabawa pomaga dzieciom radzić sobie, czuć się lepiej i zachować poczucie, że wszystko może być w porządku.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Zabawy (IPA, 2020) stwierdza, że podczas kryzysu, zabawa jest sposobem dzieci na:

- zachowanie zdrowia psychicznego
- pozostanie w aktywności fizycznej
odpoczynek i zapomnienie o zmartwieniach
- nadanie sensu nowym doświadczeniom i zmianom w świecie
- radzenie sobie z uczuciami, które są trudne lub przerażające.

Poświęcanie czasu na zabawę i wspólne spędzanie czasu jest dobre dla relacji międzyludzkich i samopoczucia psychicznego. Ponadto, może chronić dzieci przed niektórymi negatywnymi skutkami kryzysu i wspierać je w procesie pogodzenia się z tym, co się stało. Zdajemy sobie sprawę, że powrót do zdrowia po okresie COVID-19 może zająć dużo czasu.

Szkoły mogą czuć, że muszą pomóc dzieciom „nadrobić zaległości” po zamknięciu szkół, mogą znaleźć się pod presją zwiększenia formalnego nauczania. Wierzymy jednak, że dzieci uczą się skuteczniej, jeśli są szczęśliwe i mają możliwość poradzenia sobie ze swoimi doświadczeniami. Pomaga w tym czas, przestrzeń i pozwolenie na zabawę.

1.5 Prawo dzieci do zabawy – Konwencja ONZ o Prawach Dziecka

Wszystkie dzieci mają prawo do zabawy. Jest to podstawowe prawo człowieka zapisane w Konwencji ONZ o Prawach Dziecka (CRC). Każde prawo określone w Konwencji jest znane jako „artykuł”, a prawo do zabawy jest określone w artykule 31.

Artykuł 31 Konwencji ONZ o prawach dziecka

1. Każde dziecko ma prawo do wypoczynku i czasu wolnego, do udziału w zabawie i zajęciach rekreacyjnych odpowiednich do wieku dziecka oraz do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i sztuce.
2. Rządy państw członkowskich szanują i wspierają prawo dziecka do pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym oraz zachęcają do zapewniania odpowiednich i równych możliwości działalności kulturalnej, artystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej.

W pełniejszym zrozumieniu prawa do zabawy pomagają nam dwa kluczowe dokumenty. Pierwszym z nich jest Konwencja o Prawach Dziecka (CRC), a drugim Komentarz ogólny do artykułu 31, który został wydany przez Komitet Praw Dziecka w 2013 roku.

Konwencja o prawach dziecka (CRC)

Dzieci rodzą się z podstawowymi swobodami i prawami właściwymi wszystkim istotom ludzkim. Uznając potrzebę otaczania dzieci szczególną troską, CRC określa prawa należne każdemu dziecku bez jakiegokolwiek dyskryminacji, a także uznaje znaczenie tradycji i wartości kulturowych.

Od momentu przyjęcia przez ONZ w 1989 r. CRC została ratyfikowana szybciej i przez większą liczbę rządów niż jakikolwiek inny traktat lub konwencja dotycząca praw człowieka w historii.

Ratyfikacja oznacza, że państwo (rząd) formalnie wyraziło swoją wolę związania się Konwencją. Rządy muszą składać Komitetowi Praw Dziecka sprawozdania z postępów, jakie poczyniły w zakresie praw dziecka w swoim kraju.

Komentarz ogólny ONZ w sprawie prawa dzieci do zabawy

Komentarz ogólny jest oficjalnym dokumentem ONZ. Daje on rządów wskazówki, jak powinny wdrażać artykuły Konwencji lub jak powinny reagować na kwestie tematyczne i szczegółowo wyjaśnia, czego się od nich oczekuje.

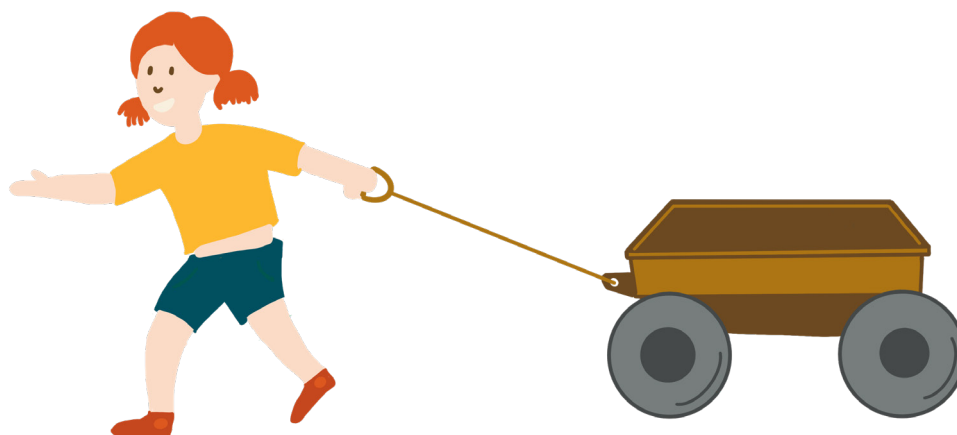
Komitet Praw Dziecka opublikował "Komentarz ogólny" do artykułu 31 w 2013 roku. Jego formalny tytuł brzmi: *"Komentarz ogólny nr 17 (2013) w sprawie praw dziecka do wypoczynku, czasu wolnego, zabawy, zajęć rekreacyjnych, życia kulturalnego i sztuki"* (art. 31), często oznaczany skrótem GC17.

Wskazując na obowiązek rządów w zakresie poszanowania, ochrony i realizacji praw dziecka wynikających z art. 31, Komentarz ogólny wyraźnie stwierdza, że szkoły mają do odegrania ważną rolę, m.in. poprzez zapewnienie przestrzeni na zewnątrz i wewnątrz budynku, która stwarza możliwości dla wszystkich form zabawy i dla wszystkich dzieci, oraz że struktura dnia szkolnego powinna zapewniać wystarczającą ilość czasu i miejsca na zabawę.

Zabawa swobodna wspierająca prawa dziecka w Twojej szkole

Wspieranie zabawy w szkołach i innych miejscach jest jednym ze sposobów, w jaki możemy pomóc w poszanowaniu, ochronie i realizowaniu praw dziecka.

Prawo do zabawy. Dzieci potrzebują zabawy każdego dnia. Ponieważ szkoły są miejscami, w których dzieci spędzają czas regularnie, stwarzają one niezwykle ważne możliwości zdobywania kluczowych dla zdrowia i rozwoju dzieci doświadczeń poprzez zabawę. Jest to szczególnie ważne, jeśli możliwości zabawy dzieci są ograniczone w innych miejscach z powodu braku bezpiecznej przestrzeni, ograniczonego czasu wolnego lub innych barier. Zabawa jest tak niezwykle ważna dla zdrowia i dobrego samopoczucia dzieci. Szczęśliwe dzieci lepiej radzą sobie w szkole. Zapewniając przestrzeń, czas i pozytywne środowisko do zabawy szanujesz, chronisz i wypełniasz podstawowe prawo dzieci.

Prawo do edukacji. Artykuły „edukacyjne” Konwencji o Prawach Dziecka - artykuły 28 i 29 - stanowią, że edukacja musi być „skierowana na rozwój osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka, w celu osiągnięcia przez nie pełni możliwości”. Zabawa swobodna zapewnia dzieciom bogaty zestaw doświadczeń zgodnych z tym celem.

Prawo do bycia uwzględnionym (włączonym). w GC17 podkreśla się pozytywne korzyści płynące z zabawy dla rozwoju edukacyjnego dzieci. Zwraca się uwagę, że **edukacja włączająca i zabawa włączająca** wzajemnie się wzmacniają i powinny być rozwijane w ciągu każdego dnia we wczesnej edukacji i opiece nad dzieckiem (przed-szkole), jak również w szkole podstawowej i średniej” (2013: 9).

Historia: Możliwości, jakie daje zwykła skrzynia

Duża skrzynia do przechowywania została obrócona na bok, tworząc w ten sposób schowek. Dzieci przynoszą drabinę i wchodzą na jej szczyt. Wchodzą na górę i na dół, często zatrzymując się na szczycie, by spojrzeć na plac zabaw. Przybywają nowe dzieci. „Wspinaj się, wspinaj, wspinaj” - skandują dzieci.

Po wejściu na szczyt jedno z dzieci krzyczy: „A teraz zjeżdż, żebyś mógł oglądać telewizję. Nie chcesz oglądać telewizji?”

Krzyczy na inne dzieci: „Hej chłopaki, kto chce oglądać telewizję?”

Czworo dzieci wciska się do schowka. Ktoś krzyczy: „Tu jest pająk” i wszystkie wybiegają. Znow zaczyna się skandowanie „wspinaj się, wspinaj, wspinaj”.

Historia i zdjęcia ze szkoły podstawowej w Windygoul, Szkocja

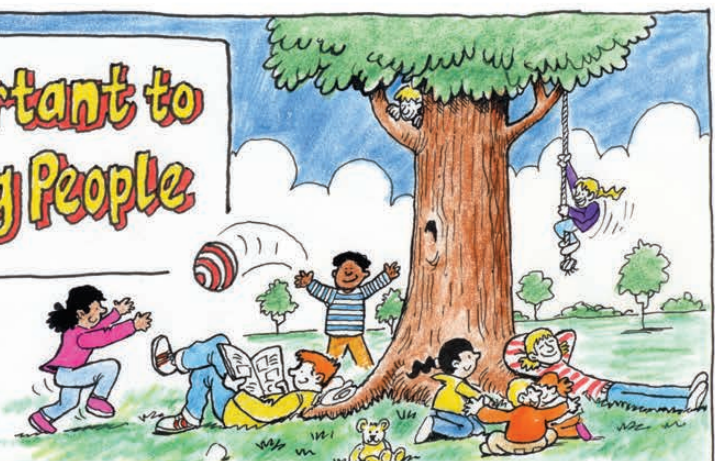

Wyobraź sobie rozmowę, którą prowadzisz z kimś, kto ma wątpliwości co do znaczenia zabawy. Jakie byłyby Twoje najistotniejsze punkty w wyjaśnieniu kwestii zabawy w szkole z perspektywy praw dziecka??

Article 31 is important to Children and Young People

● We must have space and time for play, recreation and relaxing

● Playing helps us stay safe healthy and happy

● Governments MUST find ways to get rid of the things that get in the way of time for play

● We must have opportunities to explore and understand our own culture

● We should be involved in cultural and artistic activities and be able to go to places like museums, festivals, theatres, concerts and libraries

● Governments must make sure that none of us are left out

● If Governments take all of this seriously, our lives will be happier and healthier

iipa

Promoting the Childs right to play

Więcej informacji na temat praw dziecka:

- UN Convention on the Rights of the Child
OHCHR | Convention on the Rights of the Child
- General Comment no. 17 on article 31
Treaty bodies Download (ohchr.org)
- EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee
The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee | European Commission (europa.eu)
- ELPA Right to Play
page Right to play | East Lothian Play Association (elpa.org.uk)
- UNICEF Rights Respecting Schools
The Rights Respecting Schools Award | UNICEF UK

2. Zabawa swobodna

– najważniejsze zagadnienia i wspólne porozumienie

Fot. Majthényi Adolf Primary School, Slovakia

Celem części drugiej jest dostarczenie informacji i pomysłów, które mogą być podstawą do stworzenia projektu swobodnej zabawy. Ten rozdział może pomóc w stworzeniu wspólnego zrozumienia z kolegami i szerszą społecznością szkoły, na podstawie którego można zbudować projekt. Omówiono tu, co rozumiemy przez zabawę, graty i podejście do pracy z zabawą oraz przykłady elementów recydingowych (gratów) i ich zastosowania w szkole. Na koniec rozdziału poruszono kwestię przestrzeni i jej roli w zabawie swobodnej.

2.1 Czym jest zabawa?

Definicja zabawy stosowana w niniejszym Podręczniku

Zabawa może być łatwiejsza do opisania niż do zdefiniowania! Kiedy obserwujemy bawiące się dzieci, możemy zobaczyć je biegnące, skaczące, aktywne i hałaśliwe. Przy innych okazjach możemy zobaczyć te same dzieci kontemplujące i cicho pochłonięte jakąś czynnością. Mogą bawić się same, w grupie lub krążyć między różnymi aktywnościami. Kiedy obserwujemy bawiące się dzieci, możemy tylko zgadywać, jakie są ich intencje i czego doświadczają.

Nasze własne doświadczenia z dzieciństwa często wpływają na nasz pogląd na zabawę, kiedy spotykamy się z nią jako dorośli. Również w szkołach i innych instytucjach mogą istnieć silne wpływy na to, jak zabawa jest postrzegana. Na przykład, wysoką wartość może mieć zabawa, która demonstrowa współpracę lub tworzy pewien rodzaj produktu, który dorośli mogą oglądać i podziwiać. Mniejszą wartość mogą mieć inne rodzaje zabawy, takie jak eksperymenty, które nie przynoszą oczywistych rezultatów lub aktywności, które wydają się głupie, niepoważne lub zbyt brutalne. (Więcej na temat rodzajów zabawy w rozdziale 4.4).

Jednakże to właśnie wieloaspektowa natura zabawy, prowadzona i kształtowana przez dzieci w trakcie aktywności, wnosi ogromną wartość.

” Zabawa nie jest błahostką: wzmacnia strukturę i funkcję mózgu oraz promuje funkcje wykonawcze (tj. Proces uczenia się, a nie treść), które pozwalają nam dążyć do celów i ignorować rozproszenia.”

American Academy of Pediatrics, 2018

W niniejszym Podręczniku wykorzystano definicję zabawy określoną przez Komitet ONZ ds. Prawa Dziecka (2013). (Patrz sekcja 2.6)

- Zabawa dzieci to każde zachowanie, działanie lub proces zainicjowany, kontrolowany i zorganizowany przez nie same,
- Odbywa się zawsze i wszędzie tam, gdzie pojawia się okazja.
- Zabawa jest nieobowiązkowa, napędzana wewnętrzną motywacją i podejmowana dla niej samej, a nie jako środek do celu.
- Zabawa obejmuje korzystanie z autonomii, aktywności fizycznej, umysłowej lub emocjonalnej i może przybierać nieskończone formy, zarówno w grupie, jak i w pojedynkę. Formy te zmieniają się i są modyfikowane w ciągu całego dzieciństwa.
- Kluczowymi cechami zabawy są: radość, niepewność, wyzwanie, elastyczność i nieproduktywność. Czynniki te razem wzięte przyczyniają się do przyjemności, jaką daje zabawa, a w konsekwencji zachęcają do jej kontynuowania.

” zabawa (...) jest podstawowym i niezbędnym elementem zadowolenia z dzieciństwa, a także istotnym składnikiem rozwoju fizycznego, społecznego, poznawczego, emocjonalnego i duchowego.”

(2013: 6)

Jak ta definicja ma się do tego, jak Ty zazwyczaj opisujesz zabawę? Czy doświadczenia związane z zabawą w Twojej szkole lub otoczeniu odzwierciedlają definicję zabawy? W jaki sposób? Czy zmiany w sposobie postępowania, otoczeniu lub podejściu do zabawy zbliżyłyby przedstawionej tu definicji?

2.2 Czym są graty?

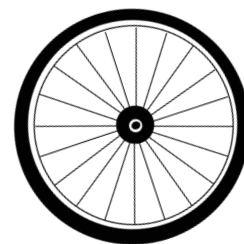
Graty (materiały recyklingowe) to przedmioty i materiały, którymi dzieci mogą manipulować, przenosić i łączyć podczas zabawy. Często są to: złom, materiały naturalne lub pochodzące z recyklingu, co czyni je tanimi, łatwo dostępnymi, ciągle zmieniającymi się, uniwersalnymi i przyjaznymi dla środowiska. Graty mogą być użyte na wiele sposobów, nie mają z góry określonego przeznaczenia i nie ma znacze-

nia, czy zostaną zniszczone podczas zabawy. Mogą być małe, jak gałązki i korki, lub duże, jak opony, drewniane palety i plandeki.

To nie przedmiot sam w sobie czyni go gratem. Nie jest elementem wykorzystywanym w zabawie swobodnej tylko dlatego, że jest złomem, pochodzi z recyklingu, jest częścią przyrody.

Przedmiot lub materiał zalicza się do kategorii gratów, jeśli można go dowolnie wykorzystać, uwolnić od jego pierwotnego przeznaczenia. Dzieci mogą się nim bawić, manipulować nim, przenosić go i łączyć z innymi przedmiotami lub materiałami według własnego uznania.

Wprowadzenie gratów wzbogaca doświadczenia dzieci związane z zabawą i znacznie poprawia warunki do zabawy. Różnorodne korzyści płynące z zabawy są niezbędne dla zdrowia i dobrego samopoczucia dzieci i są prawem każdego dziecka.

” Obserwowanie rozwiązywania problemów i wspólnej pracy dzieci jest fantastyczne”

Zastępca dyrektora szkoły, Szkoła Podstawowa w Campie, Szkocja

Graty są ważne w tym zakresie, ze względu na:

- wspieranie samodzielnej zabawy dzieci
- stymulowanie nowych pomysłów i kierunków w zabawie
poszerzanie repertuaru zabaw dzieci
- odzwierciedlają i umożliwiają podejście integracyjne
- oferują elastyczność, wszechstronność i nowatorstwo.

Rysunek 1

„Czuję się szczęśliwy, kiedy bawię się gratami.”
(Uczeń, Pinkie St Peters Primary School, Szkocja)

2.3 Czym jest koncepcja wspierania zabawy?

Wspieranie zabawy (ang. Playwork) wywodzi się z Europy, gdzie podczas II Wojny Światowej dzieci bawiły się w gruzach zbombardowanych terenów, wspinały się po ruinach, budowały jaskinie i inne obiekty do zabawy ze znalezionych materiałów. Ruch przygodowych placów zabaw w Wielkiej Brytanii jest postrzegany jako podstawa dzisiejszego etosu wspierania zabawy.

We wszystkich placówkach, które stosują koncepcję wspierania zabawy, istnieje silne odniesienie do etosu wspierania zabawy, który jest zawarty w ośmiu przewodnich stwierdzeniach zwanych Zasadami Wspierania Zabawy⁴. Zasady te ustanawiają profesjonalne i etyczne ramy dla wspierania zabawy i są przedstawione w rozdziale 4. Szkoły wprowadzające graty i dążące do bycia przyjaznymi zabawie odniosą korzyści ze zrozumienia koncepcji wspierania zabawy.

Teoria i praktyka profesjonalnej pracy z dziećmi uznaje, że zabawa powinna być „swobodnie wybrana, osobiście kierowana i wewnętrznie motywowana”. Wspieranie zabawy jest pracą polegającą na tworzeniu i utrzy-

mywaniu przestrzeni do zabawy dla dzieci i jest umiejętnością zawodową, która ułatwia, wzbogaca i wspiera zabawę dzieci.

Wspieranie zabawy to również wsparcie udzielane przez dorosłych w dyskretny sposób, aby podtrzymać zabawę dzieci.

Wspieracze zabawy pomagają dziecku w razie potrzeby, ale starają się być tak dyskretni, jak to tylko możliwe, aby pozwolić dzieciom na samodzielne kierowanie swoją zabawą. Wykwalifikowany wspieracz zabawy jest w stanie wzbogacić doświadczenie zabawy dziecka zarówno pod względem projektowania i zaopatrzenia środowiska fizycznego, jak i podejścia i klimatu panującego w placówce. Wspieracze zabawy dbają o to, by przestrzeń do zabawy miała charakter integracyjny - wspierając wszystkie dzieci, by jak najlepiej wykorzystały dostępne możliwości na swój własny sposób. Rozumieją potrzebę dzieci do napotkania i tworzenia atmosfery niepewności, ryzyka i wyzwań jako części ich zabawy. Wspieracze zabawy nie kierują zabawą ani jej nie organizują, a jednocześnie dokonują trafnej oceny, kiedy, jak i czy w ogóle należy interweniować w zabawę dzieci.

⁴ Play Wales | Chwarae Cymru

2.4 Graty w szkole i innych miejscach

Graty mogą być wprowadzone w celu wspierania zabawy przed, w trakcie i po szkole, na placu zabaw, w klasach, na korytarzach i w salach, a także w szerszej społeczności, w domu i w lokalnych przestrzeniach.

W wielu przypadkach graty już tam są - pomysły o piasku, skrzynkach i linach do skakania na szkolnym placu zabaw; kamieniach, gałązkach i stokrotkach w parku; rondlach, poduszkach i starych gazetach w domu. Musimy tylko dostrzec ich potencjał i zapewnić, że wspieramy dzieci wykorzystujące je do zabawy. Czasami wymaga to zmiany nastawienia dorosłych, zmiany zasad i sposobów pracy.

W szkołach i innych placówkach edukacyjnych graty odgrywają cenną rolę w tworzeniu kreatywnego środowiska do nauki. Zabawa z nietypowymi przedmiotami może wspierać wszystkie obszary programów nauczania, od liczenia, umiejętności czytania i pisania po sztukę, etykę i postawy obywatelskie. Odbywa się to poprzez zabawę kierowaną

przez dziecko, a nie przez dorosłego, więc nie jest to aktywność o z góry ustalonych wynikach. Niniejszy Podręcznik kładzie nacisk na podejście do wspierania zabawy w szkole, wprowadzając ją do całego środowiska poprzez docenienie wartości procesu zabawy.

W zabawie swobodnej to nie sam przedmiot - karton, kołek czy stara opona - jest zabawką. Jest on zabawką, ponieważ można go używać dowolnie, w sposób wybrany przez dziecko.

Te same rodzaje złomu i materiałów z recyklingu mogą być użyte do lekcji z wcześniej zaplanowanymi krokami i wynikami. Ale w tym przypadku nie są to już zabawki i nie jest to już zabawa swobodna.

W zabawie swobodnej dzieci nie są kierowane do celu wyznaczonego przez dorosłych, ani nie są proszone o wykonanie szeregu instrukcji.

” Zabawa na złomowisku to wyobrażenie i drugie życie dla tych przedmiotów”.

GratoSfera to dobre miejsce do zabawy z przyjaciółmi”.

Pomysłów na budynki jest mnóstwo”.

Dzieci, GratoSfera

2.5 Przykłady gratów

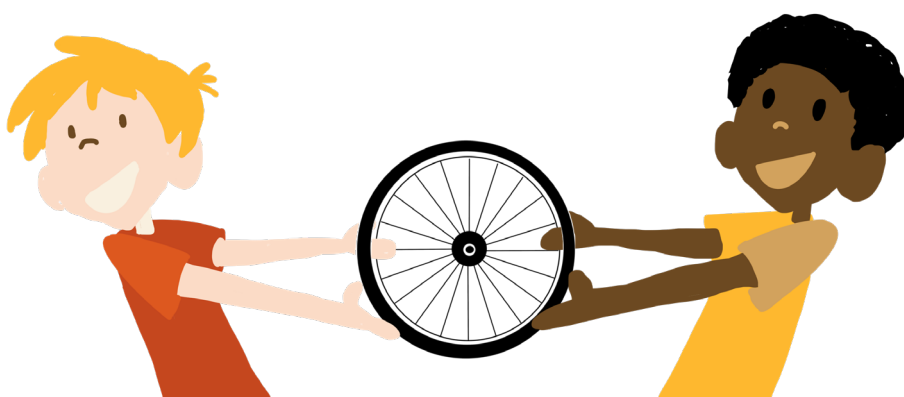
Lista możliwych przedmiotów jest nieskończona. Teoria gratów (patrz rozdział 2.7) może skłonić Cię do głębszego zastanowienia się nad materiałami dostępnymi w Twoim otoczeniu. Większość uczestników projektów wprowadzających graty do zabawy musi pomyśleć o tym, jak zbierać i pozyskiwać te materiały oraz wyjaśnić ludziom, co jest potrzebne, aby mogli pomóc w ich pozyskaniu lub przekazać je w formie darowizny. (Patrz sekcja 5.3)

W sensie praktycznym, rodzaje rzeczy, które mają szansę stać się częścią zaopatrzenia miejsca do swobodnej zabawy dzieci, obejmują:

- złom, taki jak stare opony, ścinki rynien lub instalacji wodno-kanalizacyjnych
- przypadkowo znalezione i podarowane przedmioty, takie jak stare klawiatury komputerowe, walizki, kask z placu budowy, garnki i patelnie z domu
- różne rodzaje tkanin, jak np. szlafroki, lekkie tkaniny siatkowe lub cięższe materiały, jak np. maty, dywaniki, koce, plandeki
- materiały budowlane, np. deski drewniane
- surowce naturalne, takie jak słoma, gałęzie drzew, błoto, piasek i woda.

Warto również zwrócić uwagę na różnorodność i ilość gratów, na przykład:

- waga, rozmiar i ciężar - rzeczy, które wymagają wysiłku i pracy zespołowej, aby je przesunąć, jak również rzeczy, którymi łatwiej manipulować.
- większe dzieci, większe przedmioty - często starsze dzieci lubią większe rzeczy do zabawy, choć nie jest to sztywną regułą.
- więcej gratów to większa elastyczność i kreatywność - będziesz potrzebować wielu materiałów.
- niszczenie i gubienie przedmiotów- jest to naturalna część procesu zabawy.

Twój plan powinien obejmować: usuwanie przedmiotów, które stały się niebezpieczne i regularne uzupełnianie zapasów. (Patrz sekcje 5.3 i 5.5), narzędzia i mechanizmy - szkła powiększające, koła pasowe i dźwignie oraz narzędzia takie jak młotki i piły, wspomagają użycie materiałów.

Nie możesz tak naprawdę zbierać naturalnie występujących i ustępujących zjawisk, takich jak woda, lód, śnieg, cienie, pajęczyny, rozproszone światło i tęcze, czy zapachy, grawitacja i magnetyzm - ale możesz być ich świadomy! Możesz stworzyć środowisko (nawet w bardzo małych lub nieprawdopodobnych przestrzeniach), w którym niektóre z nich mają większe szanse zaistnieć lub zostać zauważone. Na przykład, nierówna ziemia zbiera kałuże wody deszczowej, owady rozwijają się w chwastach, mróz mieni się na źdźbłach nieskosiwanej trawy.

Sposoby wykorzystania gratów nie są narzucone, dają nieograniczone możliwości. Nie ma dobrego i złego sposobu ich użycia, na przykład, patyk może stać się wędką, łyżką do mieszania kaszki, miarką, mieczem, lalką lub może pozostać patykiem.

Możesz nim rzucać, pływać, pstrykać, odbijać, zginać, chować, palić, przywiązywać do czegoś innego, rozłupywać, pchać lub rozrzucać! Naturalne środowiska, takie jak stare lasy czy plaże, dostarczają nieograniczonych możliwości zabawy, które dają więcej wrażeń niż wiele sztucznych przestrzeni do zabawy, takich jak asfaltowe boisko szkolne czy uporządkowany park miejski. Jednak te przestrzenie mogą być wzbogacone przez dostarczenie wielu różnorodnych przedmiotów do zabawy swobodnej.

” Fajnie jest bawić się rzeczami, które kiedyś miał mój tata”

Dziecko, GratoSfera

Listę gratów i informacje na temat przedmiotów, które należy zebrać do projektu swobodnej zabawy, można znaleźć w Narzędziowniku 15 i Załączniku 2.

2.6 Rola przestrzeni w zabawie swobodnej

Dzieci bawią się od najmłodszych lat i podczas zabawy są w kontakcie z otaczającą je przestrzenią. w kontakcie z otoczeniem rozwija się dziecięce poczucie własnego ja (różnica między ja i nie ja).

W momencie narodzin dziecko nie ma jeszcze tego poczucia „ja” i „nie-ja”. Nawiązanie kontaktu z przestrzenią zewnętrzną (i ludźmi w niej) jest ważnym źródłem rozwoju świadomości ciała, podmiotowości, fizycznej i społecznej samowystarczalności. Rozwija się „przestrzeń wewnętrzną”, która zawiera uczucia, postawy, myśli osoby (dziecka, ale także później dorosłego).

Wszystkie doświadczenia mają miejsce w przestrzeni i możemy to zauważyć poprzez użycie terminów przestrzennych, które opisują uczucia i połączenia, takie jak bycie otwartym, ciepłym, przytłoczonym, przysłoniętym, zamkniętym lub oddalonym.

Przestrzeń zewnętrzną - zarówno fizyczną, jak i społeczną - ma bezpośredni wpływ na naszą przestrzeń wewnętrzną, na nasze uczucia. Możemy czuć się nastojowi w deszczowy dzień lub zranieni, gdy ktoś jest dla nas „zamknięty”.

Przestrzeń wewnętrzną wpływa również na zewnętrzną. Podczas zabawy przestrzeń zewnętrzną wypełnia się subiektywnymi znaczeniami, które dziecko do niej wnosi. Przestrzeń ta jest przestrzenią przejściową, którą psycholog Winnicott nazywał również „przestrzenią potencjalną”. Przestrzeń ta znajduje się częściowo w przestrzeni fizycznej i społecznej, a częściowo w fantazji dziecka. Szmata staje się kołnierzem króla, inne dziecko staje się smokiem. Wszystko może się zdarzyć, może być doświadczone, bez konsekwencji w „realnym” świecie zewnętrznym - przestrzeń prób, błędów i rozwoju.

Teoria afordancji a zabawa swobodna

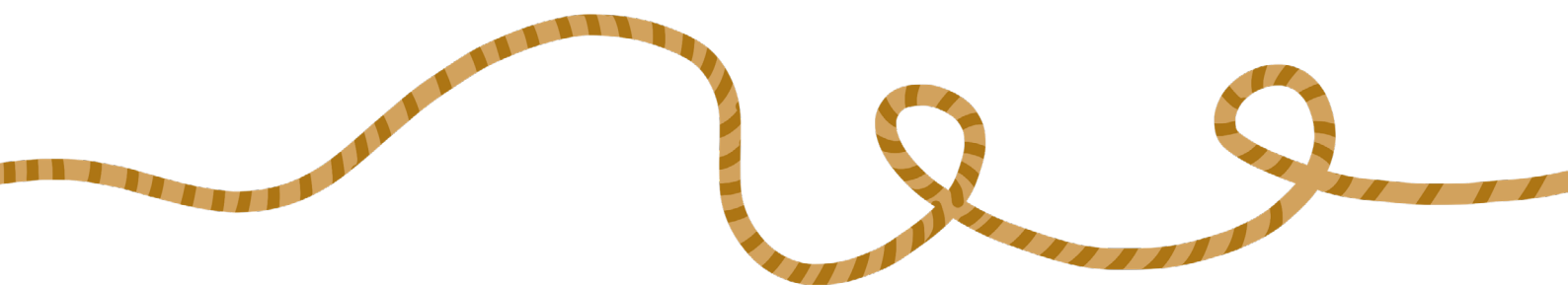
Teoria ‚affordance‘ może okazać się przydatna w myśleniu o relacji pomiędzy przestrzenią do zabawy a zabawą z wykorzystaniem gratów. Kiedy dzieci bawią się w danej przestrzeni lub bawią się jakimś przedmiotem, doświadczają go w unikalny sposób. Zamiast jego przeznaczenia, mogą go postrzegać w kategoriach jego „możliwości”.

Amerykański psycholog James J. Gibson (1979) zasugerował, że środowiska i przedmioty w nich zawarte mają wartości i znaczenia, które są unikalne dla osoby je zastrzegającej.

Możliwości” obiektu lub przestrzeni to wszystko to, co może on potencjalnie robić lub czym może być.

Na przykład mur z cegieł może wyznaczać wyraźną granicę między chodnikiem a ogrodem, ale dla wielu dzieci oferuje coś, na czym można usiąść, przejść wzdłuż niego, utrzymać równowagę, schować się za nim lub z niego zeskoczyć.

Na zewnątrz, wzajemne oddziaływanie między dziećmi i gratami, krajobrazem, elementami i porami roku tworzy ciągle zmieniającą się, rosnącą, ewoluującą przestrzeń do zabawy, szczególnie w środowiskach naturalnych, które są kochane i pielęgnowane. Co więcej, dzieci doświadczają poczucia wolności, przestrzeni i autonomii, które łączy je z ziemią w intymny sposób. (Patrz również rozdział 3.6)

Michael Follett (2017), założyciel Outdoor Play and Learning, opisuje cztery ważne czynniki dla rozwoju przestrzeni zewnętrznej do zabawy: przestrzenie społeczne, podróże, przystępność i zmiana. Możemy myśleć o nich jako:

- **przestrzenie społeczne:** powinny istnieć tymczasowe i stałe zamknięte lub półzamknięte przestrzenie, w których dzieci mogą się schować, porozmawiać, nawiązać kontakty towarzyskie
- **podróże:** przestrzeń zewnętrzna powinna zapewniać możliwość doświadczenia zabawy jako rodzaju podróży, dzieci są wędrowcami, podróżnikami. Podróżowanie może odbywać się za pomocą ciała (np. wspinanie się, balansowanie, pochylanie) i poruszanie się w przestrzeni oraz podróże odbywana poprzez wyobraźnię
- **możliwości:** ponieważ wiele dzieci ma ograniczone możliwości interakcji z różnymi materiałami i elementami naturalnymi, należy to jakoś zrekompensować poprzez zapewnienie różnorodności doświadczeń środowiskowych, sensorycznych i teksturalnych, takich jak drewno, rośliny, metal, skała, powierzchnie, tekstury, odniesienia kulturowe
- **przedmioty** - zawsze znajdując coś nowego, coś zaskakującego
zmiana: graty, ruchome materiały i przedmioty, które można zmienić we wszystko, co dziecko sobie wymyśli, są doskonałymi katalizatorami tej potencjalnej przestrzeni. Im mniej zewnętrzne znaczenie jest wbudowane w przedmiot (jak w przypadku wielu komercyjnych zabawek), tym więcej możliwości przekształcenia go w coś o innym znaczeniu.

” Dzieciom niepełnosprawnym należy udostępnić środowiska i udogodnienia dostępne i sprzyjające integracji, aby umożliwić im korzystanie z praw wynikających z artykułu 31.”

Komitet Praw Dziecka, 2013

Kilka pytań pomocniczych dla środowisk integracyjnych ⁵

Na koniec tej części, jeśli masz możliwość wprowadzenia zmian w fizycznym środowisku placu zabaw lub miejsca do zabawy, postaraj się pomyśleć o sposobach uczynienia go tak integracyjnym, jak to tylko możliwe dla wszystkich dzieci, w tym dzieci niepełnosprawnych i tych z dodatkowymi potrzebami wsparcia jakiegokolwiek rodzaju.

- Jak dużo wolności oferuje przestrzeń do zabawy wszystkim dzieciom? Możesz pomyśleć o wolności: do poruszania się, bycia sobą, od oceniania, wyboru.

Jak bardzo zróżnicowane jest środowisko? Możesz się zastanowić, czy są tam: otwarte

- przestrzenie, schronienia, małe przestrzenie, różne poziomy wysokości i wyzwania.

Czy przestrzeń umożliwia wszystkim dzieciom doświadczenia społeczne? Możesz pomyśleć o możliwościach: zabawy z innymi dziećmi, dostępu do sprzętu i elementów przestrzeni za pomocą wózka inwalidzkiego, poczucia bezpieczeństwa i pewności,

- przebywania z innymi dziećmi, bycia samemu.

Czy przestrzeń oferuje niezależność i dostęp? Możesz pomyśleć o: odpowiednim sprzęcie dla starszych dzieci z dodatkowymi potrzebami, dostępie do sprzętu i elementów przestrzeni na wózku inwalidzkim, ścieżkach i powierzchniach, dostępnych siedzeniach i stołach.

-

Co oferuje środowisko sensoryczne? Czy do walorów sensorycznych należą: rzeczy, które się kręcą, rzeczy, których można dotknąć, kontrastujące światło i kolor, naturalne materiały w miejscach zabaw, np. piasek, rośliny, długie trawy, żywioły - woda, ogień, wiatr, ziemia?

⁵ Derived from Casey, T. & Harbottle, H. (2018) Free to play: a guide to creating accessible and inclusive public play spaces. Edinburgh: Inspiring Scotland.

2.7 Teoria loose parts Nicholsona

Do tej pory w tej części opisaliśmy, w jaki sposób graty (ang. loose parts) tworzą bogatsze środowisko dla dzieci. Dzieci używają ich jako surowca do podążania za swoimi zainteresowaniami, podążając tam, gdzie zaprowadzi je ciekawość, kaprysy i wyobrażenia.

Termin “loose parts” nie jest nowy - wszedł do powszechnego użycia po opublikowaniu artykułu Simona Nicholsona **The Theory of Loose Parts: How NOT to Cheat Children** (1971). Chociaż Nicholsonowi przypisuje się stworzenie tego terminu, twierdzi on, że pomysł ten nie jest oryginalny, lecz pochodzi z metody „odkrywania” w nauczaniu.

Nicholson zaproponował, że nie ma żadnych dowodów na to, że niektórzy z nas rodzą się kreatywni i pomysłowi, a inni nie. Zamiast tego uznał dziecięcą potrzebę tworzenia i budowania, zabawy z płynami, wodą, ogniem lub żywymi przedmiotami, a także **„wszystkie te rzeczy, które zaspokajają ciekawość i dają nam przyjemność wynikającą z odkryć i wynalazków”**.

Nicholson opisał graty jako „zmienne” i podał przykłady, takie jak materiały i kształty; zapachy i inne zjawiska fizyczne, takie jak elektryczność, magnetyzm i grawitacja; media, takie jak gazy i płyny, dźwięki, muzyka, ruch; interakcje chemiczne, gotowanie i ogień; inni ludzie i zwierzęta, rośliny, słowa, pojęcia i pomysły. z tymi wszystkimi rzeczami wszystkie dzieci uwielbiają się bawić, eksperymentować, odkrywać i wymyślać oraz dobrze się bawić.

Wszystkie te rzeczy mają jedną wspólną cechę, którą są zmienne lub wyposażenie przestrzeni do zabaw swobodnych? Teoria zabawy swobodnej mówi, całkiem prosto, co następuje:

W każdym środowisku, zarówno stopień pomysłowości i kreatywności, jak i możliwość odkryć, są wprost proporcjonalne do liczby i rodzaju zmiennych w nim występujących.”

Komitet Praw Dziecka, 2013

Ten klasyczny cytat Nicholsona jest inspiracją dla wielu z nas, którzy mają nadzieję zapewnić satysfakcjonujące i kreatywne środowisko do zabawy dla dzieci. a z tym wiąże się wyzwanie - czy środowiska, które oferujemy dzieciom, są pełne możliwości inwencji, kreatywności i odkryć?

Nicholson opisał to, co zaobserwował w zachowaniu i dyspozycjach dzieci w sposób, który jest głęboki, ale także łatwo zastosować do środowisk, które zapewniamy dla dzieci.

W swoich pracach Nicholson rozszerzył teorię loose parts na sferę interakcji i zaangażowania społeczności, planowania i projektowania zachowań, tworzenia programów nauczania i edukacji ekologicznej. (Są one poruszone w rozdziałach 3 i 6.6).

Co mogłoby się okazać, gdybyś użył propozycji Nicholsona do oceny środowiska, które oferujesz? Czy potrafisz zidentyfikować zmienne - ile ich jest i jakiego rodzaju? W jaki sposób wspierają one lub utrudniają możliwości wynalazczości, kreatywności i odkrywania

Historia: Mop

Pani sprzątająca wystawiła mopa na podwórkę szkolne do wyschnięcia, a dziewczynki przyszły i, ponieważ widziały go jako luźne elementy, wzięły go i wyczyściły nim mały kącik kuchni błotnej. To było takie słodkie i zabawne!

Historia i zdjęcie z Základná škola Adolfa Majthényiho s vyučovacím jazykom maďarským - Majthényi Adolf Alapiskola, Słowacja

Historia i zdjęcia ze Szkoły Podstawowej nr 5 w Polsce

Historia: **Nieograniczona wyobraźnia**

Pewnego dnia postanowiliśmy wyrzucić stary zamek, który stał w naszej Sali, ponieważ jego konstrukcja nie była już stabilna i zamek ciągle się przewracał.

Aby dać mu drugie życie, wynieśliśmy go na zewnątrz do przestrzeni GratoSfera (przestrzeń do zabawy luźnymi elementami). w jednej chwili z ciężkiego kamiennego zamku zmienił się w lekką, szybującą raketę. Do tego chłopcy wzięli słuchawki z mikrofonem, aby mogli połączyć się z „bazą lotniczą”.

Gdy „latali nad ziemią”, zobaczyli chłopca, który siedział na drewnianym bębnie, łowiąc ryby wędką zrobioną z trzonka od miotły.

Zapytali go:

- Henryku, co ty robisz?
- Łowią ryby dla siebie.

Henryk chce być rolnikiem, gdy dorośnie. Jego zabawy nawiązują do jego kontaktu z naturą i tego, kim chce być w przyszłości.

Rakieta poleciała dalej i gdy podlegała bliżej, zobaczyli scenę, na której odbywało się przedstawienie pod tytułem „Marchewka”. Stojący na scenie chłopiec trzymał w ręku długą tekturową tubę, która symbolizowała marchewkę i instruował stojące wokół dzieci, jak prawidłowo obrać marchewkę. Obok zbudowano kuchnię, do której marchewki trafiały na obiad.

3. Zabawa gratami w życiu szkoły

Fot. GratoSfera

W rozdziale trzecim rozważamy rolę zabawy gratami w życiu szkoły - jakie są korzyści z zabawy gratami i czy są one doceniane? w rozdziale trzecim rozważamy te pytania, zwracając uwagę na znaczenie przyjemności i radości, jakie zabawa przynosi dzieciom. Przedstawiono szereg innych korzyści dla zdrowia, dobrego samopoczucia, rozwoju i uczenia się dziecka, z uwzględnieniem wartości wewnętrznej, instrumentalnej i instytucjonalnej.

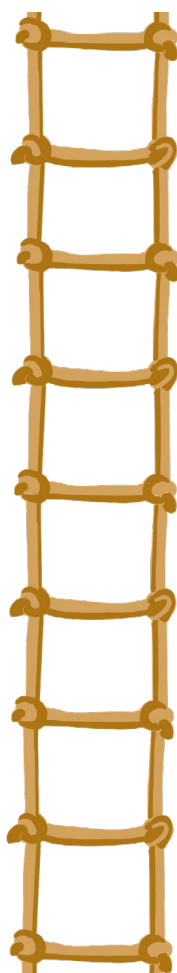
Rozdział trzeci kończy się prośbą o zastanowienie się nad tym, kiedy i w jaki sposób zabawa jest wspierana w szkole oraz jak można podzielić się przesłaniem zabawy z rodzinami i społecznością szkolną.

3.1 Wartość zabawy w życiu szkoły

„Zabawa jest dobrowolna i często nie ma żadnych zewnętrznych celów; jest zabawna i często spontaniczna. Dzieci często są postrzegane jako aktywnie zaangażowane i z pasją pochłonięte zabawą; to buduje umiejętności funkcjonowania wykonawczego i przyczynia się do gotowości szkolnej.” (American Academy of Pediatrics, 2018)

Wprowadzenie zabawy swobodnej może wzbogacić zakres znaczących doświadczeń edukacyjnych, które mają miejsce w różnych środowiskach w szkole.

Pomocne może okazać się zastanowienie się nad tym, w jaki sposób zabawa współgra z wymaganiami systemu edukacji, w którym pracujesz.

Na przykład, może ona:

- sprzyjać kreatywnemu środowisku uczenia się, otwartemu na nowe pomysły, poszukiwania i eksperymenty (zob. rozdział 3.4)
- stwarzać dorosłym możliwości obserwowania i rozumienia własnych zainteresowań, zdolności i mocnych stron dzieci (patrz rozdział 4.5)
- działać jako uwolnienie od wymagań stawianych dzieciom, pozwalając im na relaks i zabawę bez presji (patrz rozdział 3.2)
- pielęgnować relacje i empatię, gdy dzieci i dorośli mają przyjemność spędzać czas na wspólnej zabawie na równych zasadach (patrz rozdział 3.2)
- przyczynić się do tworzenia bezpiecznych miejsc, w których dzieci mogą rozwijać relacje z rówieśnikami, budować przyjaźnie, radzić sobie z kłótniami i wypadkami oraz uczyć się, jak sobie z nimi radzić (patrz rozdział 3.2)
- stwarzać dorosłym okazję do okazywania uznania, zainteresowania i szacunku dla własnych pomysłów i sposobów bycia i działania dzieci (patrz rozdział 4)
- zapewnić wszystkim dzieciom możliwości wyrażania i odkrywania własnej osobowości, talentów i zainteresowań (patrz rozdział 1.5).

Jednym ze sposobów myślenia o tych ideach jest użycie „trójkąta wartości” jako punktu wyjścia (patrz rysunek 3). Trzy wierzchołki tego „trójkąta” to wewnętrzna, instytucjonalna i instrumentalna wartość zabawy.

- Wewnętrzna wartość zabawy to radość dzieci z samodzielnie zorganizowanej zabawy, przyjemność, jaką z niej czerpią, co daje im motywację do dalszej zabawy.
- Wartość instrumentalną można znaleźć w takich rzeczach jak: więcej ruchu i aktywności fizycznej u dzieci; wzrost zachowań prospołecznych, redukcja konfliktów i rozwój umiejętności społecznych i emocjonalnych; lepsze umiejętności rozwiązywania problemów, samokontrola i pewność siebie; redukcja stresu i nudy.
- Wartość instytucjonalna wynika z lepszej zabawy i mniejszej liczby incydentów, dzięki czemu łatwiej jest ją nadzorować; szybszego i lepszego wprowadzenia się do klasy po zabawie; lepszej uwagi i lepszego zachowania na lekcji; oraz pozytywnych reakcji rodziców.

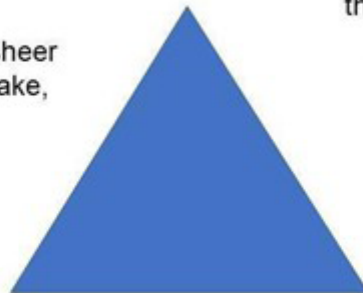
Dzieci uczą się lepiej, gdy są zdrowe i szczęśliwe.

Wszystkie trzy formy wartości są ze sobą powiązane i są ważne. Jednakże, jeśli wartość wewnętrzna jest niska, pozostałe dwie również będą. Wartość instrumentalna i instytucjonalna wynikają z wartości wewnętrznej.

The value triangle

the **intrinsic** value of play: the sheer pleasure of playing for its own sake, difficult to measure in terms of outcomes

the **instrumental** value:
how play can help support aims such as learning skills, physical activity, numeracy, classroom relationships etc.

the **institutional** value:
how the school can add value to what they offer by becoming play-friendly

Rysunek 3

Trójkąt wartości opisany w The Play-friendly Schools Handbook (2019), opracowany na podstawie: Holden, J. (2006) Cultural Value and the Crisis of Legitimacy: Why culture needs a democratic mandate, London: Demos

W jaki sposób zabawa swobodna wspiera cele Twojej organizacji? Jeśli przyjrzesz się korzyściom płynącym z zabawy, które napędzają Twoją pracę, gdzie umieściłbyś je na trójkącie wartości? Co to dla Ciebie oznacza?

3.2 Korzyści płynące z nieustrukturyzowanej zabawy gratami

„Kolejną zaletą swobodnej zabawy było to, że dużo przebywaliśmy na świeżym powietrzu, co było dobre nawet w mroźną zimę. Było to dobre nie tylko dla dzieci, ale także dla nas, nauczycieli. Po zabawie łatwiej było je uczyć. Zauważyłam, że dzieci bardziej koncentrowały się na lekcjach po zabawie, podczas której miały okazję dużo biegać i bawić się.” Veronika Gergely, koordynatorka animatorów zabaw, Szkoła Podstawowa Majthényi Adolf, Dvorany nad Žitavou, Słowacja.

W przewodniku do Kryteriów Jakości Szkoły Przyjaznej Zabawie (2019: 5) omówiono pozytywne korelacje między zabawą a szeregiem umiejętności i dyspozycji u dzieci, podsumowane jako:

- umiejętności poznawcze (np. zwracanie uwagi, koncentracja, konstruowanie wiedzy, nadawanie sensu, przekazywanie pomysłów, kreatywność, wyobraźnia, elastyczność, myślenie dywergencyjne, rozwiązywanie problemów)
- predyspozycje i stany nastroju (np. ciekawość i otwartość na uczenie się, entuzjazm, wytrwałość, współzależność, odporność i poczucie własnej skuteczności)
- umiejętności społeczne (np. relacje z rówieśnikami i dorosłymi, regulacja emocji, wzajemność, dobre samopoczucie emocjonalne) oraz umiejętności motoryczne (np. drobne i duże umiejętności motoryczne, propriocepcja, koordynacja, świadomość przestrzenna, pewność siebie, zdrowie fizyczne i dobre samopoczucie)
- przestrzenna, pewność siebie, zdrowie fizyczne i dobre samopoczucie).

W dalszej części dokumentu sugeruje się:

- zabawy na placu zabaw dla dzieci w znacznym stopniu przyczyniają się do rozwoju **relacji i sieci rówieśniczych, umiejętności językowych, zdolności adaptacyjnych, sprawności fizycznej** i innych.
- czas zabaw szkolnych daje dzieciom możliwość podejmowania **aktywności fizycznej** (szczególnie jeśli dostępna jest przestrzeń zewnętrzna), przeciwdziałając nadmiernej nieaktywności i otyłości.

zdolność dzieci do **koncentracji** poprawia się po zabawie, co sugeruje, że usuwanie

- przerw w celu skupienia się na pracy naukowej może przynieść efekt przeciwny do zamierzonego, szczególnie w przypadku dzieci, które mają trudności z koncentracją i w związku z tym mogą być uciążliwe.

” **Kiedy dzieci wchodzą w interakcję zabawowe, wkraczają w świat „co by było gdyby”, który promuje ten rodzaj myślenia, który prowadzi do rozwiązywania problemów i teoretycznego rozumowania. Swobodne zabawy zwiększają zdolność dzieci do wyobrazeniowego myślenia i dostrzegania rozwiązań, a także wnoszą do dziecięcej zabawy poczucie przygody i ekscytacji.**”

(Daly i Beloglovsky, 2015)

Większość czasu swobodnej zabawy odbywa się na zewnątrz, co przynosi pozytywne efekty w postaci większej wolnej przestrzeni, świeżego powietrza i naturalnych dźwięków. Wiele obserwacji wskazuje na to, że zabawa pomaga dzieciom w napotkaniu (a nawet generowaniu) różnych stopni ryzyka i wyzwań, a także w elastyczności działania i stawianiu czoła wyzwaniom, które napotykają. Jest to pożyteczne doświadczenie, które buduje zdolność do oceny ryzyka i podejmowania własnych decyzji. Podejmowanie ryzyka może być ekscytujące, niosąc ze sobą poczucie osiągnięcia, które jest równie korzystne pod względem dobrego samopoczucia, zdrowia psychicznego, radzenia sobie z nieoczekiwanym, czy też reagowaniem na stres.

Rozwój przestrzeni zabawy, które wykorzystują krajobraz, nasadzenia i inne naturalne cechy w celu stworzenia bogatego środowiska zabaw, czerpie i dostarcza dowodów na korzyści płynące z zabawy na świeżym powietrzu z naturalnie występującymi gratami.

Należą do nich m.in:

- poprawa koordynacji ruchowej u małych dzieci (Fjørtoft i Sageie, 2000)
- dzieci czują się lepiej skoncentrowane i zwiększa zdolności poznawcze (Wells, 2000)
- czas spędzony na łonie natury wspomaga dobre samopoczucie psychiczne u dzieci (Wells i Evans, 2003)
- dzieci częściej odwiedzają tereny zielone jako dorośli (Ward Thompson, Aspinall i Montarzino, 2008)
- dzieci i młodzież częściej rozwijają zachowania i postawy proekologiczne w dorosłym życiu (Chawla i Cushing, 2007).

Niektóre środowiskowe, społeczne, etyczne i finansowe korzyści ze swobodnej zabawy obejmują:

- większość gratów jest bezpłatna
- ponowne wykorzystanie niechcianego złomu domowego, handlowego i biznesowego spowalnia jego podróż na wysypisko śmieci
- dorośli i dzieci mogą rozwijać świadomość i zrozumienie wrażliwego na środowisko podejścia do naturalnych gratów
- niespodziewane i nietypowe element stymulują zabawę w nowy i ekscytujący sposób.
- graty są zazwyczaj wolne od uprzedzeń płciowych, społecznych i poznawczych
- zabawa gratami wspiera realizację praw dziecka w odniesieniu do zabawy, uczestnictwa, edukacji i zdrowia
- graty mogą odzwierciedlać lokalną społeczność i kulturę, na przykład miasto portowe może nabyć starą łódź, sieci rybackie, boje, wodorosty, muszle i kosze na homary.

(Więcej informacji na temat elementów recyklingowych i ochrony środowiska znajduje się w rozdziale 4.5).

„Przebywanie tutaj wymusza samodzielne planowanie, wybieranie zajęć zgodnych z zainteresowaniami dzieci”.

(Nauczyciel uczestniczący w GratoSferze)

„W GratoSferze dzieci, które często mają trudności w społeczności klasowej, otwierają się. Chętniej wchodzą w relacje i budują je.”

(Nauczyciel uczestniczący w GratoSferze)

Stwórz „mapę myśli”, zaczynając od zabawy swobodnej w centrum i określ wszystkie korzyści, jakie możesz wymyślić w różnych kategoriach. Możesz to zrobić samemu dla własnej refleksji lub z kolegami, rodzicami lub dziećmi. Interesujące może być dzielenie się różnymi perspektywami. Na przykład, czy dorośli postrzegają korzyści płynące z zabawy w taki sam sposób jak dzieci?

3.3 Zabawa gratami w czasie przeznaczonym na zabawę, na placu zabaw i w innych miejscach na zewnątrz

Swobodna zabawa gratami może odbywać się w dowolnym miejscu w całym środowisku i naprawdę w każdym momencie, w którym pozwalają na to warunki - to znaczy, kiedy dzieci czują, że mają czas i przestrzeń i są wspierane lub pozwala im się bawić (a czasami, kiedy nie są!).

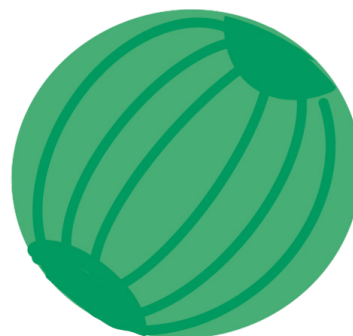
Jednak większość projektów dotyczących zabawy skupia się na aktywności na zewnątrz na placu zabaw lub terenie szkoły i zazwyczaj w wyznaczonych porach, kiedy czas dzieci jest ich własnym czasem.

” Czas zabawy to czas dzieci - a my dorośli schodzimy im z drogi”.

Karolina Żmich, Kindergarten no. 3 in Gdańsk
- participating in GratoSfera

Tworzenie warunków sprzyjających zabawie wymaga zwrócenia uwagi na kulturę i atmosferę przestrzeni, jak również na cechy fizyczne.

Wspieranie podejścia opartego na prawach dziecka poprzez zabawę

Komentarz ogólny nr 17 do artykułu 31 (patrz punkt 1.5) stwierdza, że rządy muszą zapewnić dzieciom wystarczającą ilość czasu i przestrzeni do zabawy. Podkreśla on szczególną rolę szkół. Środowisko szkolne odgrywa ważną rolę w wypełnianiu praw dzieci wynikających z artykułu 31, w tym w zapewnieniu:

- fizyczne środowisko do zabawy, sportu, gier i dramy podczas i w czasie godzin szkolnych
- aktywne promowanie równych szans gry dla chłopców i dziewcząt
- place zabaw, tereny zabaw i wyposażenie są bezpieczne oraz właściwie i regularnie kontrolowane
- sprzęt i pomieszczenia są zaprojektowane tak, aby umożliwić wszystkim dzieciom, w tym dzieciom niepełnosprawnym, równy udział w zajęciach
- place zabaw stwarzają możliwości dla wszystkich form zabawy
- odpowiedni czas w ciągu dnia szkolnego na zabawę i odpoczynek
- program nauczania obejmujący zajęcia kulturalne i artystyczne
- pedagogika, która oferuje aktywne, zabawowe i partycypacyjne działania i uczenie się. (2013: 21)

Wskazówki Kryteriów Szkół Przyjaznych Zabawie sugerują, by szkoły uważnie przyglądały się wykorzystaniu czasu, przestrzeni i personelu, by jak najlepiej wykorzystały to, co jest dostępne, by stworzyć warunki do zabawy.

Szkoła naprawdę przyjazna zabawie będzie miała zarówno przestrzeń do zabawy wewnątrz, jak

i na zewnątrz; jeśli nie ma miejsca na zewnątrz, szkoła będzie musiała wykazać się jak największą pomysłowością, jeśli chodzi o przestrzeń wewnątrz budynku.

W przewodniku sugeruje się, by zapewnić wiele gratów w zróżnicowanym otoczeniu, by stworzyć najlepsze warunki do zabawy.

Wskaźniki jakości są przydatne. Może można je wykorzystać do dyskusji z kolegami? A co myślą dzieci, kiedy je o to pytasz?

- Czy udostępniasz jak najwięcej miejsca do zabawy na świeżym powietrzu bez względu na pogodę?
- Czy środowisko fizyczne wspiera szeroki zakres form zabawy, w tym podejmowanie ryzyka?
- Czy przestrzeń fizyczna jest tak zróżnicowana, jak to tylko możliwe, z różnymi wysokościami, materiałami, obiektami, cechami, nachyleniem, itp.
- Czy dzieci potrafią budować i adaptować przestrzeń do zabawy, odpoczynku, schronienia, obserwacji i spotkań towarzyskich?
- Czy dzieci mogą być aktywne fizycznie na różne sposoby?
- Czy szeroki zakres obfitych, stałych i odnawialnych zasobów (gratów) jest dostępny do gry na różne sposoby?

Fot. GratoSfera

Majthényi Adolf Primary School, Slovakia

3.4 Zabawa gratami i kreatywne środowisko uczenia się

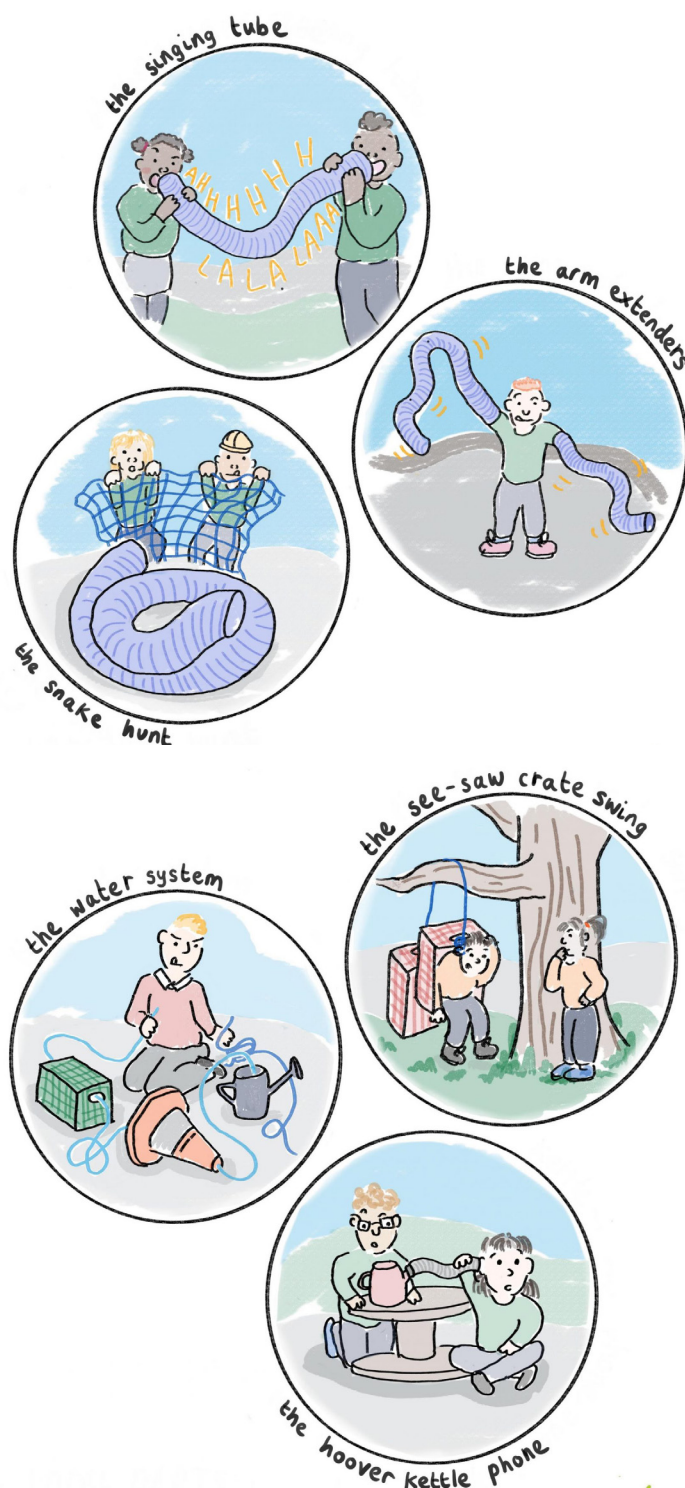
Komitet Praw Dziecka (jak wspomniano w punkcie 1.5) zaleca „pedagogikę, która oferuje aktywne, zabawne i uczestniczące działania i uczenie się”. Zabawa jest pomocnym pomostem do kreatywnego środowiska uczenia się.

Swobodna zabawa często przywodzi na myśl słowo **kreatywność** - obserwując dzieci podczas zabawy, możemy zaobserwować, jak wyczarowują one ducha artysty, tancerza, muzyka czy wynalazcy.

Możesz pomyśleć o tym, w jaki sposób zabawa może przyczynić się do stworzenia atmosfery kreatywności. Jak to wykracza poza czas zabawy, aby nadać całemu otoczeniu poczucie ekscytacji eksperymentowaniem i odkrywaniem.

Zamiast zamykać kreatywność w indywidualnych działaniach, rozwija się ona w środowisku, które ją wspiera, oferując materiały, innych ludzi i bodźce dla wyobraźni. Podobnie jak zabawa potrzebuje czasu, przestrzeni i przyzwolenia.

"Zdolność do generowania pomysłów, które mają wartość dla jednostki, do spojżenia na znane rzeczy świeżym okiem, do badania problemów z otwartym umysłem, tworzenia połączeń, uczenia się na błędach i wykorzystywania wyobraźni do odkrywania nowych możliwości. Ostatecznie kreatywność jest zdolnością do tworzenia świata na nowo, kształtowania przyszłości i wzbogacania tego, co tu i teraz."

Invent
the LOOSE PARTS playground

Max Alexander
east lothian
play association
SCOTTISH REGISTERED CHARITY SC030069

Ilustracje Innovate and Invent z serii ELPA
"ThemLoose Parts Playground"

Creative Scotland (2013) określiła kreatywność jako:

Postawa dorosłych jest kluczowa, by dać dzieciom pozwolenie na eksperymentowanie z gratami, w ich własnym tempie i używanie ich na ich własny sposób. Dając dzieciom czas i przestrzeń do zabawy w wybrany przez nie sposób, przez dłuższy okres czasu, demonstrujemy szacunek dla zabawy jako ważnego zajęcia dzieci. "Niepewność" jest cechą pozytywną, ponieważ otwiera nowe możliwości. Uczenie się w ten sposób może być retrospektywne, uczenie się na podstawie tego, co zostało zrobione lub co się wydarzyło.

Dorośli, którzy regularnie spędzają czas z dziećmi i zastanawiają się nad swoją praktyką, będą w stanie lepiej ocenić, co mogą wnieść do środowiska twórczego. Będziesz potrzebował kilku różnych podejść do pracy.

Mogą one obejmować:

- okazywanie zainteresowania, uznania i ciekawości
- utrzymanie ducha poszukiwań i eksperymentów
- akceptacja niepewnych wyników
- utrzymywanie dystansu i niezakłócanie przepływu
- używanie mowy ciała, aby pokazać, że jesteś dostępny w razie potrzeby
- gotowość do zaoferowania pomocy lub zasobów, jeśli zostaniemy o to poproszeni
- odkrywanie własnej kreatywności
- otwartość na sugestie i wskazówki dzieci
- umiejętność bycia zachwyconym i "oczarowanym" przez różne pomysły i sposoby działania dzieci.

(Patrz również rozdział 4 dotyczący roli dorosłych)

Współpraca, dyskusje i wymiana pomysłów mogą być ważnymi aspektami środowisk twórczych. Równie ważne są samotne wysiłki, czas na refleksję, przesiewanie pomysłów, zapamiętywanie, zastanawianie się i przewracanie pomysłów. Sen i odpoczynek to czas, kiedy nieświadomy umysł wykonuje swoją pracę.

Zabawa śmieciami sprawia, że myślę o kreatywności."

Dziecko, GratoSfera

Zasoby

- różne przestrzenie i materiały z możliwością swobodnego przepływu między nimi
- spotkania z ludźmi i ideami

Dorośli

- którzy mają pozytywne spojrzenie na dzieci
- którzy obserwują, zastanawiają się i reagują

Dzieci

- które mają wiele możliwości wyboru
- które czują się zrelaksowane i doceniane

Kultura, która docenia

- zainteresowania i wkład każdego z nas
- eksperymentowanie
- dzielenie się, dyskusje i refleksje

3.5 Zabawa gratami a czas zajęć lekcyjnych

Aby pomóc w budowaniu powiązań z tematami zajęć, jednocześnie szanując zabawę dzieci, możemy pomyśleć o przepływie pomiędzy lekcją a swobodną zabawą, pomiędzy zabawą a bardziej ustrukturyzowaną nauką.

Zabawa z wykorzystaniem gratów może być okazją do obserwacji procesu uczenia się dzieci w bardziej swobodnym środowisku, prowadzonym przez ich własne zainteresowania. Być może zobaczysz, jak dzieci stosują lub rozwijają to, co wyniosły z bardziej ustrukturyzowanych zajęć, kwestionują i testują pomysły lub włączają tematy do swojej zabawy.

Kiedy mówimy o zabawie w czasie zajęć, odnosimy się do zabawy kierowanej przez dziecko, która jest swobodnie wybierana. Kiedy te same rodzaje złomu i materiałów z recyklingu są używane do lekcji z wcześniej zaplanowanymi krokami i wynikami, nie są już gratami.

„Przedmiot lub materiał wchodzi do kategorii gratów, jeśli jest dostępny do swobodnego użycia, uwolniony od swojego pierwotnego przeznaczenia. Dzieci mogą się nim bawić, manipulować nim, przesuwać i łączyć z innymi przedmiotami lub materiałami według własnego uznania.”

Oto kilka praktycznych sugestii łączących zabawę swobodną z czasem zajęć.

Czas na szkicownik i dziennik

Swobodna zabawa pobudza wiele pomysłowych i kreatywnych idei i może pozostawić dzieci w zrelaksowanym i pozbawionym napięcia stanie umysłu. Niektórzy nauczyciele lubią planować zajęcia z rysowania lub pisania po zabawie. Pomysły mogą pochodzić z ich zabawy bez jej przerywania. Nauczyciele zaobserwowali, że dzieci, które w innych okolicznościach mają trudności, są bardzo zmotywowane do rysowania i pisania po swobodnej zabawie.

Opowiadania

Spróbuj przeczytać lub podzielić się jakąś historią przed zabawą swobodną. To może wystarczyć, aby pokierować zabawą do pójścia w nowym kierunku lub można dodać kilka powiązanych gratów. (Niech będą one jednak niejednoznaczne - nie muszą być zbyt dosłowne!) Szczególnie dobrze sprawdzają się opowieści o przygodach, podróżach i zabawach.

”*Czytamy opowiadanie **Podróż o rysunkach dziewczynki, które stają się rzeczywistością. W opowiadaniu pojawiają się magiczne czerwone drzwi. Dodaliśmy kredę z gratów, aby można było narysować drzwi na ziemi. Innym razem zrobiłam drzwi z recydingu. W jednej ze szkół drzwi były przebudowywane przez dzieci w ciągu kilku sesji i stały się sposobem na wejście do przestrzeni zabawy. Często po przeczytaniu Podróży dzieci łączyły rysowanie z dowolnymi elementami, udając się w podróże i inne przygody.***

Susan Humble, East Lothian Play Association

Dodawanie zasobów dostępnych dla dzieci do wyboru podczas zabawy gratami

Dodając dodatkowe zasoby, stwarzasz możliwość rozszerzenia zabawy dzieci lub powiązania jej z tematami zajęć. Zasoby te można pozostawić z boku, aby dzieci mogły je wybrać. Jest to prosty sposób na zapewnienie nowych możliwości bez kierowania zabawą dzieci.

Zasoby mogą być powiązane z tematami zajęć. Na przykład:

- linijki, taśmy miernicze i poziomice są dla dzieci naturalnym zaproszeniem do mierzenia i porównywania
- kreda, papier, karton, długopisy i clipboardy zachęcają dzieci do robienia znaków, pisania haseł, przeprowadzania wywiadów, pisania listów
- dmuchane piłki sprawiają, że zabawa jest bardziej aktywna i nieprzewidywalna oraz dają możliwość biegania z piłką, robienia katapult i innych eksperymentów, które łączą się z tematami nauki, technologii, inżynierii i matematyki.

Reagowanie na pomysły dzieci

Jeśli zaobserwujesz zainteresowanie lub temat podczas zabawy, możesz znaleźć okazję do jego dalszego zbadania w klasie. Wyświetlanie zdjęć zabaw w klasie może pomóc w ich rozwoju. Na przykład:

- gra z udziałem złodziei i policji może prowadzić do pogłębienia wiedzy na temat sprawiedliwości
- zabawa z wymyślonymi słowami może przerodzić się w naukę mówienia "cześć" w różnych językach
- zabawa w budowanie może prowadzić do nauki o różnych typach budynków.

Należy zadbać o to, aby dzieci nie czuły, że ich zabawa jest pod obserwacją dorosłych. Zabawa dzieci zmienia się, gdy czują, że jest analizowana, a niektóre zabawy mogą być bardzo indywidualne. Obecność dorosłego ma wpływ na zabawę, dlatego wymagana jest wrażliwość.

Alternatywa dla złotej gwiazdy

Często dzieci dostają naklejkę (lub złotą gwiazdkę) jako nagrodę za coś, co dorosły uważa za ważne. Odwróć to, dając dzieciom puste naklejki, na których mogą narysować lub napisać swoje własne osiągnięcia - to, z czego czuły się dumne podczas sesji swobodnej zabawy.

Takie podejście daje dzieciom możliwość dzielenia się swoimi poglądami i budowania umiejętności refleksji nad doświadczeniami. Odpowiedzi mogą Cię zaskoczyć!

Porozmawiaj z dziećmi o ich doświadczeniach związanych z zabawą i o tym, jak się czują podczas niej. Pomysły dzieci pomogą Ci udoskonalić Twój projekt zabawy.

Udostępnianie elementów recyklingowych w klasie

Rozważ możliwość zaoferowania różnorodnych elementów w klasie, jak również na placu zabaw. Nie musi to być duża przestrzeń ani wiele zasobów. Możesz:

- dostarczyć walizkę lub kosze z wyborem dowolnych elementów
- stworzyć małe, swobodne miejsce, takie jak namiot lub jama
- dodawać od czasu do czasu nowe, intrygujące lub niezwykle przedmioty
- umieścić graty we wspólnym obszarze lub korytarzu z nadzorem z klasy.

Zastanów się z dziećmi, jak radzić sobie z gratami w klasie. Wiele dzieci odnosi korzyści z przerw od zorganizowanych zajęć, co pozwala im wrócić odświeżonym. Zabawa z materiałami recyklingowymi może być również cennym czasem do namysłu dla dzieci, pozwalającym im na przyswojenie informacji. Przerwa może pomóc im się skoncentrować, uwolnić od potrzeby wiercenia się i uniknąć przeciążenia.

Możesz pozwolić dzieciom na:

- małe przerwy w zorganizowanych działaniach, aby bawić się gratami
- bawić się cicho, nie rozpraszając innych osób
- zapewnienie wszystkim swobody w zabawie kilka razy w ciągu dnia.

Fot. Susan Humble, ELPA

3.6 Zabawa gratami - krok w kierunku zrównowalonego rozwoju i cyrkularności

Zabawa gratami to dynamiczny proces, który ponownie wykorzystuje i przetwarza istniejące materiały, kierując je do zabawy dla dzieci w szkołach, przedszkolach i środowiskach lokalnych. Zabawa gratami łączy środowisko i zrównowadzony rozwój z zabawą, nauką, zdrowiem i dobrym samopoczuciem dzieci.

W przyrodzie nic tak naprawdę się nie marnuje. Istnieje określony proces obejmujący życie, odżywianie, wzrost; śmierć, koniec i rozkład są częścią ciągłego cyklu.

W naszym współczesnym życiu jest jednak wiele linearności, w tym poprzez konsumpcję dóbr i produktów (czasami opisywaną jako "weź, zrób, wyrzuć"). Na przykład, towary są pakowane, a opakowania wypełniają nasze krajobrazy, rzeki i oceany coraz większą ilością śmieci. Polegamy na rozwiązaniach typu "koniec rury", które próbują oczyścić wodę

lub powietrze z zanieczyszczeń na późnym etapie, zamiast powstrzymać je w pierwszej kolejności.

Systemy cyrkularne i gospodarka cyrkularna opierają się na sposobie, w jaki funkcjonuje natura, a ich ideą jest restrukturyzacja gospodarki z naciskiem na pozytywne korzyści społeczne i środowiskowe. Gospodarka cyrkularna ma na celu utrzymanie produktów i materiałów w użyciu przez dłuższy czas, podczas gdy odpady są ponownie wykorzystywane.

Systemy cyrkularne obejmują ponowne wykorzystanie, dzielenie się, recykling - związek z zasobami, które zazwyczaj wykorzystujemy do swobodnej zabawy jest oczywisty. Przekierowanie tego, co w przeciwnym razie mogłoby trafić na wysypisko, przyczynia się do realizacji zasad Zero Waste.

W naszych szkołach i przedszkolach możemy znaleźć sposoby, aby:

- odrzuć to, czego nie potrzebujemy (niepotrzebne opakowania, plastikowe słomki itp.) i, jeśli to możliwe, zatrzymaj to w naszych szkołach i przedszkolach
- ponowne użycie, naprawa i recykling poprzez zabawę z gratami i inne działania
- "gnicie", to znaczy, jeśli to możliwe, zwracanie przedmiotów naturze poprzez rozkład, umożliwiając im ponowne dopasowanie się do natury. (patrz rys. 5)

Widzimy, że używanie gratów i złomu jest ważnym celem w kierunku Zero Waste: zabawa gratami ponownie wykorzystuje i przetwarza materiały, a do nas należy sprawdzenie, czy możemy również odzyskać i naprawić w trakcie tego procesu.

Zabawa gratami oferuje wiele możliwości łączenia zasobów w nowy sposób, planowany i nieplanowany, a także nieoczekiwane zdarzenia. Te same zasoby mogą wyglądać zupełnie inaczej przy innej pogodzie lub w innym świetle, pod nowym kątem lub użyte z innymi intencjami. Dzieci często łączą graty z otoczeniem. Kiedy otoczenie oferuje różnorodne tekstury, materiały, widoki, duże i małe przestrzenie - kiedy ma wiele możliwości - potencjał kreatywności z gratami wzrasta wielokrotnie. (Patrz rozdział 2.6)

Rysunek 5

Używając gratów, zmniejszamy ilość odpadów, ponownie wykorzystujemy wszystkie te materiały i podejmujemy kroki w kierunku recyklingu. Chociaż ostatecznie niektóre graty nadal stają się odpadami i muszą zostać zutylizowane - nie możemy więc stwierdzić, że jest to całkowicie zgodne z zasadami gospodarki cyrkulacyjnej - to jednak wydłuża to cykl życia materiałów.

Wprowadzanie i zarządzanie gratami daje świetną okazję do rozmowy o środowisku, zrównoważonym rozwoju, zerowej ilości odpadów i gospodarce obiegowej. Jest to ważny krok w kierunku uświadomienia dzieciom i szerszej społeczności szkolnej kwestii związanych ze środowiskiem i zrównoważonym rozwojem. Na dłuższą metę kształtuje to bardziej przemyślane podejście do natury.

W jaki sposób Twój projekt o zabawie gratami zwiększa świadomość ekologiczną?

- Zbieranie, sortowanie, czyszczenie i zabawa gratami rozszerza zastosowanie złomu, materiałów naturalnych lub pochodzących z recyklingu, odciąża je od wysypisk śmieci i przyczynia się do gospodarki obiegowej
- Graty w postaci złomu, materiałów naturalnych lub pochodzących z recyklingu nie tylko przyczyniają się do realizacji zasady "zero odpadów", ale także pomagają zaspokoić rosnące zapotrzebowanie na zrównoważone i dostępne zasoby zarówno w edukacji, jak i w społeczności
- Dostarczanie ich do szkół, przedszkoli i społeczności lokalnej zaspokaja potrzebę bogatej zabawy na świeżym powietrzu i możliwości nauki poprzez zabawę gratami
- Zaangażowanie dzieci i młodzieży w ten system ponownego wykorzystania i utylizacji pozwala na zdobycie praktycznej wiedzy i zrozumienie zagadnień związanych ze zrównoważonym rozwojem i ochroną środowiska.

Projekty dotyczące zabawy gratami mogą również pomóc władzom lokalnym, firmom i przedsiębiorstwom w osiągnięciu celów, przyczyniając się do realizacji ich zobowiązań środowiskowych i społecznych. Na przykład, mogą to być zobowiązania:

- przedstawionych w strategiach dotyczących zmian klimatu i innych zielonych politykach
- rozwiązywanie sytuacji kryzysowych związanych z klimatem na poziomie lokalnym
- osiągnięcie poziomu "Net Zero" lub "Carbon Neutral"
- na odpowiedzialności korporacyjnej i zaangażowaniu społeczności.

Nawet w przypadku istniejących programów recyklingowych można zrobić o wiele więcej, a projekt Loose Parts Play często był brakującym ogniwem. Możliwość nie tylko ponownego wykorzystania odpadów, ale także przekształcenia ich w zabawę i wsparcie dla celów społecznych jest fantastycznym rezultatem. Projekt East Lothian Loose Parts Play był ogniwem łączącym nas ze szkołami i organizacjami charytatywnymi, które mogą korzystać z naszych nadwyżek, które w przeciwnym razie zostałyby zmarnowane. Dzięki nim mogliśmy przekazać ponad 350 przedmiotów, oszczędzając 1769 kg CO2 i kierując 389 kg naszych odpadów.

Minimalizacja wpływu projektu na środowisko

Dzieci potrzebują przestrzeni do zabawy, w której mogą rozwijać poczucie własności, nie tylko swojej zabawy, ale także krajobrazu. Należy wygospodarować czas na rozważenie zdroworozsądkowego podejścia do zarządzania wpływem sesji zabawowych na środowisko.

Mogą one obejmować:

- szukanie porad u dozorczy lub dozorczyńni na temat tego, jak dbać o przestrzeń zewnętrzną
- podejmowanie prostych działań na rzecz środowiska, np. zbieranie śmieci, zachęcanie do używania butelek i pojemników wielokrotnego użytku do napojów i przekąsek
- modelowanie odpowiednich wartości, postaw i działań w zakresie dbałości o środowisko, w którym odbywa się zabawa
- rozważanie wpływu wprowadzanych zasobów na środowisko, np. brokat i inne drobne przedmioty z tworzyw sztucznych są trudne do usunięcia; plastik, ciasto do zabawy i żywność dla ludzi mogą być szkodliwe dla dzikich zwierząt, jeśli zostaną połknięte
- aktywne poszukiwanie źródeł zaopatrzenia w graty zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju
- poznanie i przestrzeganie oczekiwań Outdoor Access Codes podczas przebywania w naturalnych lub dzikich przestrzeniach
- poznanie zasad Leave Less Trace Principles⁶, aby zminimalizować degradację środowiska w danym miejscu, jednocześnie zapewniając dzieciom swobodną zabawę.

⁶ The 7 Principles - Leave No Trace Center for Outdoor Ethics (Int.org)

3.7 Dzielenie się “przesłaniem” o swobodnej zabawie

Niektóre z osób, do których należy dotrzeć

Pracownicy szkoły
Dzieci
Rodzice, opiekunowie i rodziny
Ogół społeczeństwa
Potencjalni darczyńcy i osoby wspierające
Inne szkoły
Szersze społeczności związane z zabawą i edukacją.

Niektóre ze sposobów dotarcia do nich

Komunikacja wewnętrzna w szkole i w samorządzie lokalnym lub miejskim, dni robocze
W obrębie szkoły - w klasach, na zebraniach, na plakatach, tablicach ogłoszeń
Gazetka szkolna, wieczory dla rodziców
Media społecznościowe, lokalna prasa i media
Listy i ulotki skierowane do konkretnych odbiorców.

Kilka sugestii, które mogą pomóc w przekazywaniu wiadomości

Dzieci są Twoimi superbohaterami w komunikacji!

Po zapoznaniu się z ideą gratów, dzieci mogą poprowadzić szkolny apel, tworzyć plakaty i ulotki, pisać do lokalnych firm i tworzyć treści w mediach społecznościowych. Ich opowieści i rysunki mogą być bardzo skutecznymi narzędziami komunikacji.

Rodzice, opiekunowie i rodziny są kluczowymi partnerami.

Można mieć pewność, że dowiedzą się o projekcie od swoich dzieci. Plan komunikacji może pomóc odpowiedzieć na pytania lub wątpliwości, zachęcić ich do zaangażowania się w takie sprawy, jak zbieranie funduszy, konserwacja placu zabaw czy zbieranie gratów.

Wszyscy pracownicy szkoły muszą wiedzieć o projekcie i rozumieć go.

Można mieć pewność, że dowiedzą się o projekcie od swoich dzieci. Plan komunikacji może pomóc odpowiedzieć na pytania lub wątpliwości, zachęcić ich do zaangażowania. Upewnijcie się, że istnieją sposoby na to, by cały personel szkoły, w tym dozorczy i dozorcynie, był zaangażowany i poinformowany. Rozważ utworzenie luźnej grupy zabawowej, w skład której wejdą nauczyciele, opiekunowie placów zabaw, rodzice, dzieci i wszelkie odpowiednie organizacje. Grupa ta może pomóc w przeprowadzeniu audytów placów zabaw, badań, zbieraniu funduszy oraz omówieniu problemów i rozwiązań.

Lokalne przedsiębiorstwa mogą zaopatrzyć Cię w graty

Powiadom lokalne firmy, że potrzebujesz gratów. Rodziny mogą mieć przydatną wiedzę lokalną i być w stanie pomóc w nawiązaniu kontaktów. Zaoferuj indywidualne podejście i jasno określ, jakich przedmiotów szukasz.

Sesje zabaw w akcji.

Zobaczenie gratów w działaniu jest bardzo przekonujące. Na przykład, podczas wieczorów konsultacyjnych dla rodziców lub otwartych popołudni, można zaoferować rodzicom możliwość uczestniczenia w zajęciach. Można też zaprosić sympatyków, darczyńców i innych pracowników szkoły - upewnij się tylko, że Ty i dzieci dobrze czujecie się w tym projekcie i że przebiega on bez zakłóceń. Należy pamiętać o tym, by nie przytłaczać zabawy dzieci obecnością dorosłych.

(Szczegóły dotyczące treści komunikatów znajdują się w odpowiednich rozdziałach Podręcznika i Narzędziownika).

(Szczegóły dotyczące treści komunikatów znajdują się w odpowiednich rozdziałach Podręcznika i Narzędziownika).

Nie zapominaj, że zdjęcia, rysunki i filmy wideo mogą naprawdę pomóc w opowiedzeniu historii Twojej podróży po gratach. Wykorzystaj je w kreatywny sposób, aby połączyć zabawę z wartościami szkoły, programem nauczania, zdrowiem i dobrym samopoczuciem.

Należy postępować zgodnie z odpowiednimi zasadami, aby zapewnić ochronę prywatności dzieci i upewnić się, że zarówno one, jak i ich rodzice wyrazili na to odpowiednią zgodę.

Fot. East Lothian Play Association

Dzielenie się wiadomościami o zabawie gratami - studium przypadku Szkoła Podstawowa Windygoul i Stowarzyszenie zabawowe East Lothian, Szkocja

Szkoła Podstawowa Windygoul i ELPA stworzyły wspólnie plan komunikacji dotyczący wprowadzenia zabaw z wykorzystaniem gratów w szkole. Uznano, że poziom świadomości korzyści płynących z zabawy gratami jest różny wśród całej społeczności szkolnej. Wśród pracowników szkoły niektórzy mieli większe doświadczenie niż inni we wprowadzaniu swobodnych zabaw w praktyce. Częścią procesu planowania było stworzenie matrycy komunikacyjnej.

Udział dzieci możliwy we wszystkich metodach	Komunikaty wewnętrzne szkoły i Rady, dni robocze	W obrębie szkoły w klasach, na zebraniach, w klasach google	Sesje zabaw, do których można się przyłączyć Sesje demonstracyjne i degustacyjne, "stay & play"	Gazetka szkolna Do każdej gazetki dołączamy dział z gratami lub zdjęciami	Media społecznościowe Zaplanowane posty. Tworzenie filmów, gifów i memów	Lokalna prasa i media Opowiadania i materiały wizualne	Listy ukierunkowane Prośby o darowizny i wsparcie
Ludzie, z którymi można się podzielić wiadomością							
Pracownicy szkoły		Pracownicy uczą się od dzieci					
Dzieci		Obejmuje możliwości prowadzone przez dzieci					
Rodzice i opiekunowie		Uczniowie zabierają informacje do domu					
Ogół społeczeństwa							
Potencjalni darczyńcy i sympatycy			Przy odpowiednim zarządzaniu				
Szkoły w całym East Lothian							
Szersza społeczność zajmująca się zabawą i edukacją							

Przykłady mediów stworzonych i udostępnianych przez kilka miesięcy w celu wprowadzenia idei swobodnej zabawy do społeczności szkolnej

Creative and problem solving

“We get to be creative and imaginative.”
– Pupil, Campie Primary School

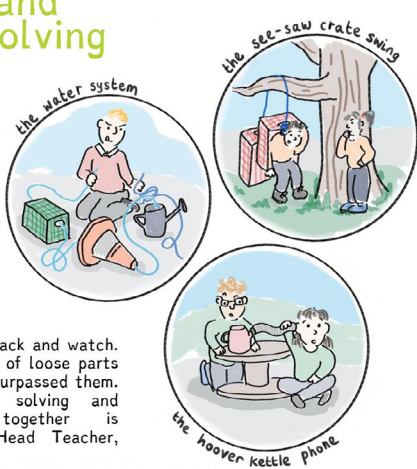

Illustration by Max Alexander @playradical1

“Sometimes I just sit back and watch. I had high expectations of loose parts play and it has by far surpassed them. Seeing the problem solving and children working together is fantastic.” – Deputy Head Teacher, Campie Primary School

Focussed

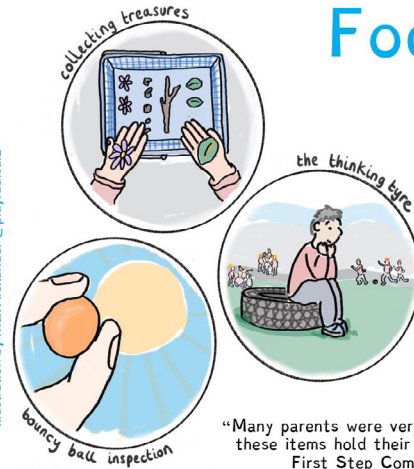

Illustration by Max Alexander @playradical1

“The loose parts play is popular in the playground. It gives people something to do to keep them busy so there is less fighting and people are less bored.” – Pupil, Pinkie St Peters Primary School

“Many parents were very surprised by how long these items hold their children’s attention.”
First Step Community Project

Loose parts play encourages children to combine things in unusual ways and to use objects imaginatively. With loose parts and supportive adults, there are more opportunities for children to be creative.

www.elpa.org.uk
SC030069

When playing, children are following their own interests and doing something because they want to. When adults understand play, children are given the time to play and to find a focus without interruption.

www.elpa.org.uk
SC030069

Plakaty i posty w mediach społecznościowych zostały stworzone, aby podzielić się korzyściami płynącymi z zabawy gratami.

Windygoul Values
#Respectful, Positive, Responsible

Pocztówki i serie w mediach społecznościowych stworzono, aby połączyć zabawę gratami z wartościami szkoły.

Historia: Dzieci wykorzystują naukę w klasie w zabawie

Działo się to nad w pobliżu piasku. Na początku dwoje dzieci założyło cukiernię. Miały graty z błotnej kuchni, można było niemalże zobaczyć, co zamierzają zrobić z luźnymi częściami, i ciekawie było obserwować, jak to się dzieje... stawały się coraz bardziej kreatywne.

Kiedy już mieli swoje kuchenne rzeczy, szukali innych gratów. Przyprawdzali coraz więcej dzieci. Zaczęło się od dwójki dzieci, ale w miarę rozwoju zabawy, dzieci były coraz bardziej zaangażowane w nią i zapraszane. To jest coś, co zdarzyło się kilka razy. Interesujące jest obserwowanie, jak powtarzają te same rzeczy, ale wprowadzają inne wymiary lub pomysły. Na przykład, w tej chwili rozmawiamy i uczymy się w klasie o pieniądzach. Ciekawie jest widzieć, jak wykorzystują to, łączą to, co robią i wprowadzają do swojej zabawy na różne sposoby.

Historia i zdjęcia z Windygoul Primary School, Szkocja

3.8 Zasoby Narzędziownika

Materiały zawarte w tym dziale zostały zaprojektowane, aby:

- zainspirować nauczycieli i rodziców do korzystania ze złomu i materiałów z recyklingu podczas normalnego dnia szkolnego lub w domu

Narzędzie 13 Studia przypadków - SZKOŁA

Narzędzie 14 Studia przypadków - DOM

Narzędzie 17 Korzyści płynące z ryzyka, przygody i wyzwania w zabawie - plakat

Narzędzie 18 Graty podczas formalnego nauczania - studium przypadku

Narzędzie 20 Mniej znaczy więcej! Korzyści z zabawy - plakat

Narzędzie 22 Graty w szkołach - plakat

4. Wspieranie zabawy gratami

Fot. East Lothian Play Association

Część czwarta daje możliwość dowiedzenia się więcej o roli dorosłych w ułatwianiu swobodnej zabawy. Przyjmuje się tu podejście oparte na pracy zabawowej i pomaga zastanowić się, w jaki sposób można je zastosować w projekcie. Rozdział czwarty zachęca do zastanowienia się nad tym, co dorośli mogą zrobić, by stworzyć przyjazne i integracyjne środowisko, w którym wszystkie dzieci będą mogły się bawić.

4.1 Rola dorosłych

” Swobodna zabawa z gratami jest czymś nowym w polskich szkołach. Jest to zupełnie nowe podejście do wykorzystania czasu i przestrzeni w szkole. Wiąże się też z oddaniem kontroli dzieciom, a my jako dorośli musimy być wtedy tylko uważnymi obserwatorami, aby nie zanieczyścić zabawy. i to jest właśnie najtrudniejsze - umieć porzucić potrzebę kontrolowania tego, co się dzieje i nie narzucać swojej wizji. Warto wtedy zaufać dzieciom i pomyśleć o większych korzyściach dla ich rozwoju, jakie płyną z naszej ograniczonej interwencji i obecności.”

Kamil Maciaszek, Założyciel Projektu GratoSfera

Zrozumienie dorosłych odgrywa kluczową rolę w udanym wprowadzeniu gratów.

Wrażliwe wsparcie dla dzieci podczas zabawy może wzmocnić ich doświadczenie, bez nadmiernej ingerencji.

Zasady Wspierania Zabawy są profesjonalnymi i etycznymi ramami, dostarczającymi wskazówek dla dorosłych wspierających i ułatwiających zabawę dzieci. Definiują one koncepcję wspierania zabawy, która jest podstawą kolejnych projektów europejskich (patrz rozdział 1.1) i zapewniają wspólne rozumienie tego, czym zajmują się animatorzy zabaw. Dorośli w szkołach i przedszkolach mogli nie zetknąć się wcześniej z koncepcją wspierania zabawy, ale te zasady mogą pomóc we wprowadzeniu kluczowych idei.

” Zabawa jest procesem, który jest swobodnie wybierany, osobiście kierowany i wewnętrznie motywowany. Oznacza to, że dzieci i młodzież określają i kontrolują treść i intencje swojej zabawy, podążając za własnymi instynktami, pomysłami i zainteresowaniami, na swój własny sposób z własnych powodów.”

Zasady Wspierania Zabawy

Zasady te określają rolę dorosłych we wspieraniu zabawy ze zwróceniem uwagi na:

- Wszystkie dzieci i młodzież potrzebują się bawić.
- Główny nacisk kładzie się na wspieranie i ułatwianie dzieciom ich własnego procesu zabawy.
- Proces zabawy dzieci jest traktowany priorytetowo.
- Dorośli mogą wspierać dzieci w tworzeniu przestrzeni do wspólnej zabawy.
- Aktualna wiedza na temat procesu zabawy jest podstawą refleksyjnej praktyki.
- Dorośli mają wpływ na przestrzeń do zabawy.
- Zabawa dzieci i młodzieży ma wpływ na dorosłych.
- Styl interwencji powinien umożliwiać dzieciom i młodzieży poszerzenie zakresu ich zabawy.
- Ryzyko i korzyści rozwojowe powinny być zrównoważone. (Patrz rozdział 6.5)

Zasady Wspierania Zabawy i ich przegląd znajdziesz tutaj:

<http://www.playwales.org.uk/eng/playworkprinciples>

Interwencja dorosłych⁷

Wspieranie zabawy jest często wyzwaniem dla dorosłych. Kluczowe podejście do wspierania samoorganizującej się zabawy dzieci znane jest jako sposób pracy "niska interwencja-wysoka reakcja".

W miarę możliwości dzieci powinny mieć możliwość angażowania się w siebie nawzajem i w przestrzeń w sposób spontaniczny. Może to powodować pewne napięcia w praktyce w każdym kontekście, ale być może szczególnie w środowisku szkolnym.

- W jakim stopniu dzieci mogą robić to, co im się podoba?
- Co z ryzykiem, konfliktami, brudzeniem się, uszkodzeniem sobie, innym lub mieniu szkolnemu?
- Co z formami zabawy, które niepokoją lub obrażają dorosłych?
- Co zrobić, jeśli dzieci chcą się bawić z dorosłymi?

Sturrock i Else (1998) opisują cztery różne poziomy interwencji, których celem jest raczej wspieranie zabawy niż jej przerywanie lub zmienianie:

- **Utrzymanie zabawy:** dorosły odgrywa tu rolę obserwatora i obrońcy, który zapobiega niepożądanemu zakłócaniu zabawy przez innych. w najlepszym przypadku bawiące się dziecko lub dzieci nie będą nawet świadome tego poziomu interwencji.
- **Proste zaangażowanie:** kiedy dorosły działa jako zasób do zabawy.
- **Zaangażowanie pośrednie:** kiedy dorosły jest zachęcany (bezpośrednio lub pośrednio) przez dziecko do włączenia się do zabawy.
Zaangażowanie złożone: ma miejsce wtedy, gdy dorosły uczestniczy w zabawie dziecka przez dłuższy czas i bez jego zaangażowania zabawa uległaby załamaniu.

Często odwołuj się do definicji zabawy (patrz rozdział 2.1). Wzmacnia to refleksyjną praktykę. Jeśli musisz wymyślić, co należy zrobić w danej sytuacji, odwołanie się do definicji pomoże Ci skupić się na reakcji na zabawę.

4.2 Ułatwianie zabawy - umiejętności do zastosowania w praktyce⁸

Na tej stronie znajdziesz podpowiedzi, które pomogą Ci zastanowić się nad własnymi lub zespołowymi reakcjami na zabawę dzieci.

Poczekaj, aż zostaniesz zaproszony do zabawy.

Czy jesteś wrażliwy i ostrożny, aby nie przejąć kontroli? Czy organizujesz zabawę tylko wtedy, gdy dzieci tego chcą?

Pozwól, aby zabawa przebiegała bez zakłóceń.

Jak chronisz przestrzeń i czas przeznaczony na zabawę dzieci? Czy dobrze się zastanawiasz zanim przerwiesz tok zabawy?

Umożliwiaj dzieciom odkrywanie ich własnych wartości.

Czy wspierasz zabawę w taki sposób, aby uznać, że dzieci poprzez zabawę odkrywają i rozumieją wartości i czasami popełniają błędy?

Pozwól dzieciom rozwijać umiejętności w ich własnym tempie.

Czy wspierasz zabawę w taki sposób, aby uznać, że zabawa jest sposobem, w jaki dzieci rozwijają swoje umiejętności, zdolności i osądy? Czy masz świadomość, że pozwalasz dzieciom bawić się w ich własnym tempie i uczyć się metodą prób i błędów?

Treść i intencje zabawy pozostaw dzieciom.

Czy unikasz kierowania i kształtowania treści zabawy dzieci?

Pozwól dzieciom decydować, dlaczego się bawią.

Czy szanujesz to, że zabawa jest zachowaniem bez celów i nagród? Jest to proces. Czy starasz się unikać oferowania nagród za zabawę?

⁸ This section was adapted from Play: rights and practice (2017:25) www.ipaworld.org

Pozwól dzieciom decydować o tym, co jest odpowiednim zachowaniem, w bezpiecznych granicach.

Czy pozwalasz dzieciom odkrywać i rozwijać granice? Czy omówiono bezpieczne granice, czym one są i jak się je ocenia? Czy unikasz skomplikowanych zasad na rzecz wspólnego zrozumienia i prostych wskazówek?

Organizuj tylko wtedy, kiedy dzieci chcą wsparcia.

Czy unikasz organizowania zabawy dzieci? Czy jesteś gotowy pomóc wymyślić coś do zrobienia lub znaleźć zasoby, kiedy dzieci tego potrzebują?

Zastanówmy się nad naszymi reakcjami na zabawę dzieci

- **Zatrzymaj się**, zanim zareagujesz na zabawę dziecka lub ją przzerwiesz
- **Przyjrzyj się i posłuchaj**, co się dzieje. Co robią dzieci?
- **Zastanów się - czy dzieci radzą sobie z ryzykiem?** Jaki może być wpływ zaangażowania dorosłych na zabawę dzieci?
- **Działaj** - teraz możesz zareagować w sposób przemyślany, a nie odruchowy.
- **Zastanów się** - czy Twoje działanie było właściwe? Czego się nauczyłeś?

4.3 Zrozumienie wskazówek dotyczących zabawy

Rozumienie i rozpoznawanie sygnałów zabawowych jest kolejną ważną umiejętnością, która wspiera praktykę, zwłaszcza integracyjną. Dorośli mogą uzyskać lepsze zrozumienie zabawy dzieci poprzez zwracanie uwagi na sygnały do zabawy i odpowiednie reagowanie. Koncepcja "cyklu zabawy" zawierającego "wskazówki do zabawy" i powracającego w "ramach zabawy" została opracowana przez brytyjskich myślicieli zajmujących się zabawą, Gordona Sturrocka i Perry'ego Else.

Wskazówka do zabawy może mieć formę słowną, gestu lub działania i zaprasza innych do wspólnej zabawy. **Reakcja** na wskazówkę do zabawy tworzy **ramę zabawy**.

Dzieci na ogół w sposób naturalny reagują na sygnały z zabawy innych. Niektóre dzieci mogą mieć trudności z rozpoznawaniem wskazówek lub reagowaniem na nie w sposób, w jaki robią to inne dzieci. Może to powodować trudności, takie jak wykluczenie z zabawy lub powtarzające się zdenerwowanie, ponieważ źle odczytały sygnały. Dla dorosłych, rozumienie i rozpoznawanie sygnałów do zabawy jest umiejętnością, która pomaga nam odpowiednio reagować na zabawę dzieci.

Wskazówka do zabawy jest podpowiedzią lub zaproszeniem kogoś do przyłączenia się i zabawy. Dzieci komunikują te zaproszenia do zabawy na różne sposoby, czasami werbalnie, ale często poprzez gesty, postawę lub mimikę. Na przykład:

- stuknąć się w ramię i uciec śmiejąc się
- zrobić śmieszny minę do kogoś
- mrugnąć okiem
- rzucić komuś piłkę
- podejść bliżej do kogoś, kto ma coś do zabawy
- przydzielać role, np. "możesz być smokiem".
- zrobić miejsce w grupie, aby ktoś mógł się przyłączyć.

Powrót jest pozytywną i równie zabawną reakcją na rozpoznaną wskazówkę, która może być również dalszą wskazówką - wskazówką do dalszej zabawy.

Rama może być:

- fizyczna - miejsce lub przestrzeń, która może być tak mała jak kartonowe pudełko lub tak duża jak boisko i na którą w widoczny sposób mogą wskazywać maty, kamienie, lina, opony, ubrania, żywopłot lub płot, albo konstrukcja, platforma, jama, pokój lub korytarz.
- narracja - nowa lub ulubiona fabuła, piosenka lub utwór muzyczny, albo zestaw ustalonych zasad. Każda z tych rzeczy może dać powód do zabawy i utrzymać ją w całości.
- emocjonalna - kiedy zabawa eksploruje uczucie takie jak strach, smutek lub triumf, więc rekwizyty, akcja, miejsce i historia mogą się zmieniać, ponieważ to właśnie doświadczenie tego uczucia trzyma wszystko razem.

Przeprowadź kilka obserwacji w czasie zabawy, szukając wskazówek dotyczących zabawy. Co zauważyłeś? W jaki sposób dorośli odczytywali wskazówki dotyczące zabawy? Czy pomagali, czy przeszkadzali?

4.4 Zrozumienie rodzajów zabaw

” To magiczne miejsce w szkole. Oddaję stery tamtejszym dzieciom. Moja rola schodzi na dalszy plan. Dziecko jest inicjatorem.”

Nauczyciel uczestniczący w GratoSferze

Rodzaje zabaw można po prostu opisać jako różne zachowania, które możemy zaobserwować, gdy dzieci się bawią. Istnieją liczne próby skategoryzowania różnych rodzajów zabawy.

Teoretyk zabawy Bob Hughes (2006: 33) wyjaśnia, że "każdy rodzaj zabawy jest zarówno wyraźnie, jak i subtelnie odmienny od pozostałych". Dobrze jest umieć je rozpoznać, ponieważ "zaangażowanie w każdy z nich jest niezbędne dla zdrowego rozwoju dziecka".

Hughes wyróżnił szesnaście głównych typów: komunikacyjny, twórczy, głęboki, dramatyczny, społeczno-dramatyczny, odkrywczy, fantazjujący, wyobrażeniowy, ruchowy, opanowania, przedmiotowy, podsumowujący, odgrywanie ról, szorstka i burzliwa, społeczna i symboliczna. Rodzaje zabaw rzadko występują w oderwaniu od siebie. Bawiące się dzieci poruszają się pomiędzy rodzajami zabaw i łączą je z wielką szybkością i złożonością.

Jeśli wydaje się, że dzieci nie angażują się w szeroki zakres rodzajów zabaw, możemy zapytać, czy to dlatego, że same tego nie robią, czy coś w środowisku lub postawa dorosłych je powstrzymuje, czy może dzieje się coś innego, co warto byłoby spróbować zrozumieć.

Możemy eksperymentować ze sposobami poszerzenia rodzajów zabaw dostępnych dla dzieci, poprzez zmiany w środowisku:

- środowisko
- dostępne graty
- atmosfera
- czas na zabawę
- postawa dorosłych.

(Patrz również rozdział 2.6 o przestrzeni do zabawy)

Dwa przydatne punkty odniesienia, jeśli chciałbyś dowiedzieć się więcej o typach zabaw to:

- Hughes, B. (2006) PlayTypes - Speculations and Possibilities. London: The London Centre for Playwork Training and Education.
- Scott-McKie, L & Casey, T. (2017) Play types - bringing more play into the school day. Edinburgh: Play Scotland.

Przeznacz trochę czasu na obserwowanie bawiących się dzieci i ćwiczenie rozpoznawania rodzajów zabaw. Pomoże Ci to zrozumieć zakres zabaw dostępnych dla dzieci w Twoim otoczeniu, które z nich są szczególnie widoczne, a które są rzadko obserwowane.

4.5 Obserwacja

Nienachalna obserwacja pozwala na wgląd w zabawę dzieci i jest istotną umiejętnością, którą należy ćwiczyć i rozwijać.

Obserwacja dzieci podczas zabawy pomaga:

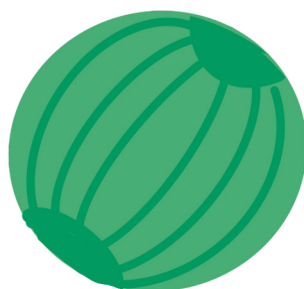
- zbudować wiedzę na temat mocnych stron i preferencji dzieci
- zrozumieć, w jaki sposób otoczenie działa na dzieci - czy wspiera ich zabawę i zapewnia możliwość zdobycia szerokiego wachlarza doświadczeń?
- zrozumieć, w jaki sposób dzieci korzystają z gratów
- zwrócić uwagę na takie rzeczy jak rodzaje zabaw, które mogą dać bogatsze zrozumienie tego, co dzieje się podczas zabawy dzieci.

Niektóre metody obserwacji:

- Zauważanie - np. robienie notatek mentalnych
- Fotografowanie - np. robienie zdjęć, gdy coś się dzieje
- Oś czasu - na przykład identyfikowanie dziecka lub obszaru i sprawdzanie co 10 minut
- Ramy - na przykład listy kontrolne lub poszukiwanie cech charakterystycznych
- Ukierunkowane/ skoncentrowane - np. obserwacja konkretnego obszaru/dziecka przez pewien okres czasu
- Pisemne - na przykład szczegółowa "historia".

Wytrawni praktycy obserwują cały czas, a jedną z najważniejszych form obserwacji jest "zauważanie". Zauważanie polega na zwracaniu uwagi na subtelności tego, co dzieci robią i mówią. To nieformalne i ciągłe podejście jest częścią dostrajania się do zabawy dzieci i wspierania jej.

(Patrz również rozdział 7 - jak nam idzie?)

4.6 Utrzymanie zainteresowania

Jak w przypadku wszystkich zajęć, zainteresowania zmieniają się i zanikają. Czasami przez kilka tygodni trwa gorączkowe budowanie jamy, a następnie jest ono zastępowane innym zainteresowaniem, takim jak tworzenie torów przeszkód itd. Większość dzieci z radością inicjuje i generuje pomysły bez żadnych podpowiedzi.

Do podstawowej kolekcji gratów można jednak dodawać przedmioty związane z porami roku, wydarzeniami kulturalnymi lub szczególnymi zainteresowaniami dzieci. Może to być sposób na zaangażowanie dzieci w gromadzenie dodatkowych zasobów z domu i lokalnej społeczności.

Oto kilka przykładów:

- Opracuj kolekcje tematyczne oparte na kolorach, świetle, zapachu, fakturach, dźwiękach, wodzie, błocie, piasku, konstrukcjach.
- Pozostaw trawiaste tereny nieskoszone, aby wyrosły na nich mniszki lekarskie, jaskier, stokrotki i inne rośliny o dużej wartości zabawowej, które wytrzymają zrywanie.
- Zbieraj takie rzeczy jak folia przezroczysta, aluminiowa i foliowe termiczne koce.
- Przynieś kilka bel siana - są one fantastyczne do zabaw konstrukcyjnych i wyznaczania przestrzeni. Przygotuj się na to, że siano może być rozrzucone wokół. Można je zebrać i wykorzystać jako ściótkę lub kompost w odpowiednim czasie.
- Po świętach poproś o podarowanie prawdziwych choinek, aby można je było wykorzystać do robienia nor lub udawanych lasów.
- Zachowaj długie łodygi roślin i inny martwy materiał roślinny po zimowym oczyszczaniu ogrodu.
- Jesienią ogłoś apel o liście.

Kalendarz terminów zabaw

Dzień lekcji na świeżym powietrzu - około 23 maja. Wolność do zabawy poza salą lekcyjną. Get children outdoors to play and learn, on Outdoor Classroom Day and all year round!

Światowy Dzień Zabawy - 28 maja. Biblioteki zabawek na całym świecie zapraszają do świętowania zabawy. World Play Day 2021 | ITLA (itla-toylibraries.org)

Międzynarodowy Dzień Błota - 29 czerwca. Zaprosz rodziców do wspólnej zabawy! Mud Day – World Forum Foundation

Światowy Dzień Dziecka - 20 listopada. ONZ i obrońcy praw dziecka na całym świecie świętują rocznicę uchwalenia Konwencji o Prawach Dziecka. World Children's Day | United Nations

Historia: Domek do zabawy

W ogrodzie znajduje się mała szopa, przypominająca mały domek, w którym dzieci mogą się bawić. Ta mała szopa została podarowana szkole po tym, jak została wykorzystana w wiejskiej scenie świątecznej. Dzieci robią w niej różne rzeczy, bawią się w rodzinę, mają ją jako mały sklepik itp. Pewnego dnia organizowali jej sprzątanie i dzieci wyznaczyły między sobą role: ktoś dostawał łopatę i miotłę, ktoś układał przedmioty w szopie, ktoś szczotkował itp.

Tylko raz poprosiły o pomoc nauczyciela, bo zawalił się system półek. Nauczyciel wszedł do środka i zobaczył, że system półek rzeczywiście jest w kawałkach - jego uchwyt spadł z haków, a dzieci nie mogły go odłożyć, bo był zbyt ciężki. Wszystko inne robiły same i to był moment, w którym słusznie zdały sobie sprawę, że potrzebują pomocy.

Historia i zdjęcia z Iskolánk tanulóíért Alapítvány, Węgry

Historia: Perspektywy pracowników zmieniają się dzięki swobodnej zabawie

Zanim wprowadzono swobodną zabawę, istniały określone przestrzenie, w których dzieci bawiły się w określone zabawy, np. grupa chłopców zawsze grała w piłkę, a inna grupa zawsze korzystała ze zjeżdżalni. Teraz przestrzeń jest wykorzystywana w znacznie bardziej zróżnicowany sposób. Oznacza to, że stare rutyny zwracania uwagi na dzieci nie zawsze są właściwe - w pewnym sensie musimy mieć znacznie szersze spojrzenie na całą przestrzeń.

Personel jest pozytywnie zaskoczony porządkowaniem po sesji zabaw - dzieci są bardzo zaangażowane w ten proces; proaktywnie szukają rzeczy, które można odłożyć na swoje miejsce.

Personel patrzy teraz na przestrzeń nieco innymi oczami, przyglądając się możliwościom, a także ma więcej autorefleksji na temat własnej postawy.

Na przykład, ktoś zobaczył dwóch chłopców próbujących wspiąć się na obręcz do koszykówki (co jest zabronione). Patrzyła na nich, zastanawiając się, czy powinna interweniować, czy nie, jednocześnie prowadząc "dyskusję" z samą sobą:

"Pamiętam, jak się wspinałam, kiedy byłam młodsza... ale to nie jest dozwolone... Ja też bym się chętnie wspięła... ale to może być niebezpieczne" itd.

Historia i zdjęcia z Iskolánk tanulóíért Alapítvány, Węgry

4.7 Zasoby Narzędziownika

Narzędzia zawarte w tym rozdziale mają na celu:

- wspierać nauczycieli w organizowaniu zabaw, które przynoszą korzyści dzieciom
- zbadanie i utrwalenie informacji o naturze zabawy, w połączeniu z Podręcznikiem.

Narzędzie 3	Rola dorosłych w zabawie - infografika
Narzędzie 8	Zrozumienie wskazówek dotyczących zabawy - infografika
Narzędzie 23	Obserwacja zabawy - szablon

5. Praktyczne wskazówki, jak zacząć

Fot. GratoSfera

Celem rozdziału piątego jest przedstawienie praktycznych wskazówek i porad, które pozwolą na uruchomienie projektu zabawy z wykorzystaniem gratów. Zaczyna się od przeglądu kroków i przechodzi do sugerowania sposobów na zdobycie wystarczającej ilości gratów, aby zapewnić dzieciom swobodną zabawę.

Rozważa kwestie związane z przechowywaniem i sugeruje pomysły na przeprowadzenie kilku pierwszych sesji, aby zbudować zaufanie. Wreszcie część piąta poświęcona jest sposobom utrzymania Twojego projektu i podtrzymania zainteresowania.

5.1 Utrzymanie zainteresowania

- Oceń aktualną ofertę. Na każdym etapie można zaangażować dzieci i młodzież w zabawny i interesujący sposób. (Patrz rozdział 5.2)
- Opracuj plan działania. Znajdźcie sposób, aby dzieci były w pełni zaangażowane na każdym etapie.
- Już na samym początku należy opracować podejście do ewaluacji - warto mieć dowody pokazujące różnicę "przed" i "po" wprowadzeniu gratów. (Patrz rozdział 7)
- Zaangażowanie i edukacja pracowników, rodziców i opiekunów w zakresie wykorzystania i zalet gratów. Bardzo przydatne są filmy online, wizyty studyjne i prezentacje. (Patrz rozdział 3.7. Plakaty do powieszenia w szkole - patrz Narzędzia 20 i 22).
- Dostęp do szkoleń, aby wyposażyć dorosłych w wiedzę, umiejętności i pewność siebie.
- Opracuj procedury pozyskiwania, zarządzania i stosowania gratów. w miarę upływu czasu będą one poddawane przeglądowi. (Patrz rozdziały 5.3 i 5.5. Patrz Narzędzie 7, które zawiera wskazówki dotyczące zarządzania bezpieczeństwem i obchodzenia się z gratami.
- Ustal, gdzie i jak będziesz przechowywać graty. (Patrz rozdział 5.4)
- Popracuj nad oceną ryzyka i korzyści płynących z zabawy gratami. Prawdopodobnie zostaną one skorygowane w miarę zdobywania doświadczenia przez Ciebie i dzieci. (Patrz rozdział 6.5. Szablon oceny ryzyka znajduje się w Narzędziu 10).
- Zebrać pierwszy zapas gratów i ustalić sposób ich uzupełniania. (Patrz rozdział 5.3)
- Wypróbuj kilka sesji próbnych, najlepiej przy wsparciu doświadczonego animatora lub organizacji zabaw. Zobacz Narzędzie 12, które zawiera wskazówki dotyczące przeprowadzania sesji próbnych.
- Ułatwienie możliwości zabawy zgodnie z Zasadami Wspierania Zabawy (Patrz rozdział 4)
- Zaplanuj, wykonaj, sprawdź.

To naturalne, że gdy wprowadzasz coś nowego, po drodze pojawiają się wyzwania. Mogą to być kwestie praktyczne, wyzwania związane z praktyką lub zespołem.

W dłuższej perspektywie, zespołowa praca nad problemami pomaga jeszcze mocniej zakorzenić zabawę gratami w sposobie pracy szkoły lub placówki. Rozwiązywanie problemów wspólnie z dziećmi może poprawić zrozumienie podejścia opartego na gratach.

5.2 Ocena oferty i zaangażowanie dzieci

W tej części sprawdzamy, co masz, a czego potrzebujesz na całkiem praktycznym poziomie. Przed wprowadzeniem gratów do zabawy, a także w odstępach czasu po ich wprowadzeniu, warto dokonać tego rodzaju oceny. Zaangażowanie dzieci w tego typu działania pomaga nawiązać do świadomości ekologicznej, zrównoważonego rozwoju i cyrkularności.

Różni użytkownicy przestrzeni do zabawy (dorośli, dzieci) mogą mieć różne spojrzenia na to, co jest w niej oferowane. Dzieci są dobrze przygotowane do zbierania i dostarczania informacji, tworząc możliwości rozwijania swoich umiejętności badawczych. Tego typu działania dotyczą przestrzeni i zasobów, mogą być zabawne i angażujące, ale nie są zabawą.

Jakie informacje byłyby przydatne do zebrania i zrozumienia?

- Cechy zabawy i możliwości środowiska fizycznego.
- Zasoby dostępne do zabawy
- Co dzieje się z zasobami - czy są wykorzystywane, niszczone, poddawane recyklingowi, kompostowane?
- Wszelkie przeszkody w zabawie i niewykorzystana przestrzeń.
- Rutyna i zasady obowiązujące w szkole lub otoczeniu oraz ich wpływ na zabawę.
- Role i oczekiwania dzieci i dorosłych w odniesieniu do zabawy.

Jak możemy zaangażować dzieci?

- Przedyskutuj, dlaczego informacje są zbierane i jak będą one wykorzystywane.
- Zaangażuj wszystkich w podejmowanie decyzji, jakie informacje powinny być zbierane i w jaki sposób.
- Zbuduj poczucie zaufania i szacunku dla opinii innych.
- Stosuj różne metody zbierania informacji, które będą odpowiadać różnym mocnym stronom i zainteresowaniom dzieci, np. metody wizualne, twórcze, oparte na faktach, oparte na danych, analityczne.
- Przeprowadzaj działania w miejscach, o których zbierasz informacje. Na przykład, przeprowadź wywiad z opiekunem placu zabaw na terenie, który zwykle zajmuje, narysuj plany miejsca na zewnątrz w przestrzeni do zabawy.

Jak można przechwytywać informacje?

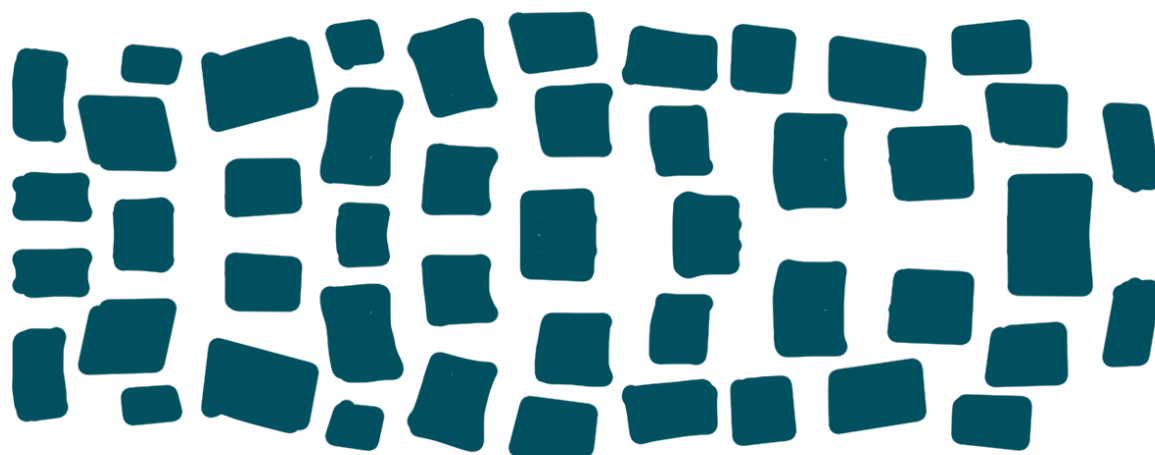
- Rób zdjęcia lub nagrywaj filmy przedstawiające cechy miejsca i używaj ich do dyskusji lub porównań między tym, co dzieje się w różnych miejscach.
- Narysuj prosty plan lub mapę przestrzeni do zabawy. Zrób wiele kserokopii i poproś wszystkich o zaznaczenie ich z ich punktu widzenia. Można poprosić o narysowanie, napisanie, nabazgranie lub użycie naklejek do oznaczenia.
- Rób zdjęcia poklatkowe (lub proste ujęcia w regularnych odstępach czasu) tego samego obszaru w trakcie sesji zabawy, aby zobaczyć, co naprawdę się tam dzieje.
- Zrób spis zasobów do zabawy. Możesz to zrobić za pomocą metod wizualnych, takich jak zdjęcia, listy i plansze ścienne.
- Stwórz prostą tabelę do monitorowania takich rzeczy jak pierwsza pomoc na placu zabaw, incydenty na placu zabaw, nieobecności w czasie zabawy lub inne dane, które mogą być rutynowo zbierane. Powinno to pomóc w opisanie wpływu wprowadzenia gratów i może być ciekawym wyzwaniem dla dzieci w zakresie przetwarzania danych.
- Zorganizuj dzieciom wywiady między sobą i z dorosłymi. Przygotowywanie pytań, zadawanie ich, słuchanie i nagrywanie odpowiedzi to świetne ćwiczenia w komunikacji. Wywiady mogą być nagrywane na papierze, audio lub wideo.
- Sprawdź regulamin placu zabaw, zasady i procedury. Zastanów się, co one mówią o tym, jak zabawa jest postrzegana i doceniana.
- Przejrzyj oczekiwania i zakresy obowiązków osób, które są zaangażowane we wspieranie zabawy w Twoim otoczeniu. Czy odzwierciedlają one to, co jest wymagane do wspierania zabawy?
- Bądź odważny! Dowiedz się, co dzieci naprawdę myślą o tym, jak dorośli poprzez swoje działania wspierają lub utrudniają zabawę.
- Ponownie odwiedź każdą aktywność po rozpoczęciu zabawy gratami, tak abyś mógł ocenić jej wpływ.

Jak możemy zorganizować te działania?

- Jedna klasa lub grupa może przejąć inicjatywę w planowaniu działań.
- Klasa lub grupa prowadząca może przydzielić zadania do wykonania innym dzieciom, klasom, dorosłym lub grupom.
- Kilka klas lub grup może zająć się jednym aspektem oceny i zdać z niego sprawozdanie.
- Te same zadania lub uwagi mogą być skierowane do dzieci w różnym wieku i na różnych etapach, aby ujawnić różne punkty widzenia i to, co mają ze sobą wspólnego.
- Niektóre działania mogą być bardziej odpowiednie dla dorosłych lub personelu, np. przegląd polityki, ale nawet one mogą być użyteczne z udziałem dzieci.
- Niektóre organizacje zabawowe oferują pomoc w prowadzeniu lub wspieraniu działań związanych z oceną.
- Niektóre organizacje (zabawowe i inne) mogą zaoferować pomoc w uwzględnieniu poglądów bardzo małych dzieci lub dzieci i nastolatków z dodatkowymi potrzebami wsparcia.

Co zrobimy z tym, czego się dowiemy?

- Zbierz informacje i poszukaj tematów, priorytetów, możliwości.
- Użyj go, aby odpowiedzieć na pytania takie jak: Jak moglibyśmy lepiej wykorzystać przestrzeń, którą mamy? Czy są obszary cenione przez dzieci, z których wcześniej nie zdawaliśmy sobie sprawy? Czy mamy wystarczającą ilość zasobów? Czy dysponujemy zasobami w odpowiedni sposób? Czy są grupy dzieci, dla których powinniśmy zrobić więcej, aby upewnić się, że mają sprawiedliwe możliwości zabawy na świeżym powietrzu? Czy dorośli powinni postępować inaczej.

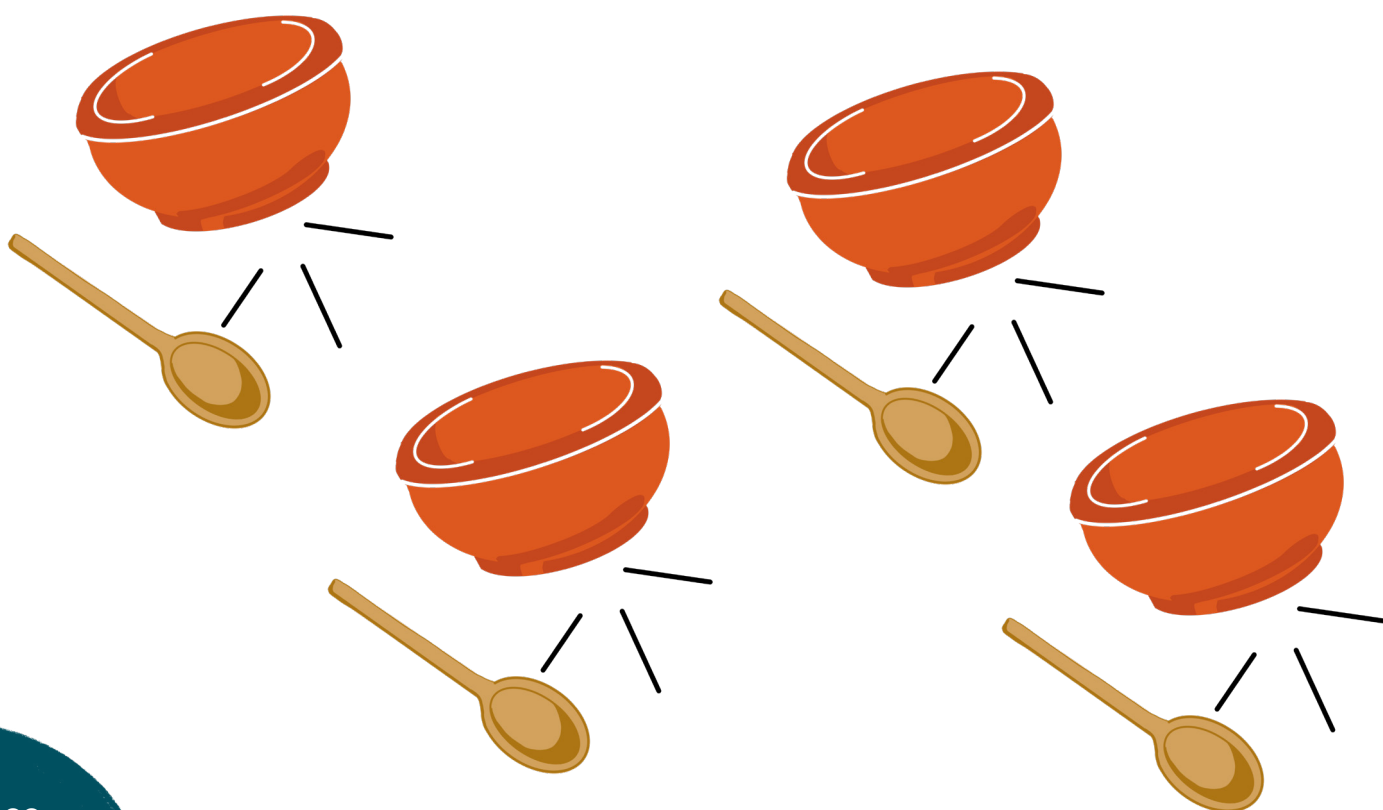
5.3 Pozyskiwanie wielu i różnorodnych gratów

Zdecydowana większość gratów do zabawy może być pozyskana bezpłatnie. Główne koszty to czas poświęcony na ich pozyskanie i zebranie, koszty paliwa, jeśli trzeba je odebrać, oraz koszty druku plakatów i listów. Korzystanie z mediów społecznościowych jest świetnym sposobem na zmniejszenie tych kosztów.

Ponieważ większość gratów jest darowana, mogą one dodać losowe, zaskakujące cechy do gry, w zależności od tego, co się pojawi.

Zobacz Narzędzie 15, aby zapoznać się z tabelą zweryfikowanych gratów, odpowiednich w Twoim kraju.

Niektórzy ludzie mają naturalny talent do zdobywania gratów! Kiedy już raz zaczniesz, znajdowanie gratów gdziekolwiek jesteś może stać się nawykiem na całe życie. To świetny sposób, aby rodzice, opiekunowie i społeczność lokalna zaangażowali się w Twój projekt.

Jak możemy nabyć graty?

(Patrz także wskazówki dla poszczególnych krajów w Załączniku 2).

- Daj ludziom znać, jakich rzeczy szukasz i zobacz, co się pojawi. To najłatwiejszy i często najbardziej skuteczny sposób pozyskiwania gratów.
- Wypróbuj posty w mediach społecznościowych, e-maile, plakaty i listy. (Patrz Narzędzia 5 i 9).
- Jeśli masz za dużo jednej rzeczy, a za mało innej, daj znać ludziom lub wymień się gratami z inną szkołą.
- Odwiedź lokalne firmy, biura budowy, fabryki i sklepy, aby wyjaśnić, na czym polega zabawa gratami i jak mogą pomóc. Zrób zdjęcia i przygotuj informacje, aby zrozumieli ideę.
- Wyślij list lub e-mail z prośbą o dalsze działania - jeśli to możliwe, zaadresuj go do konkretnej osoby.
- Zapytaj - jeśli widzisz potencjalne graty, takie jak rury gazowe lub ścinki budowlane, zapytaj o to osobiście.
- Wstąp do magazynu z gratami (organizacji zajmującej się pozyskiwaniem i przebieganiem złomu), jeśli taki istnieje w Twojej okolicy.
- Połącz się z innymi grupami i wymieniaj się gratami.
- Odwiedź sklepy charytatywne, pchle targi, wyprzedaże garażowe w poszukiwaniu nietypowych przedmiotów.
- Dodaj przypomnienia do biuletynów, mediów społecznościowych i stron internetowych.
- Dowiedz się, którzy rodzice pracują lub mają hobby, które może przynieść dobry zapas gratów - budowniczowie, hydraulicy, rolnicy, projektanci itp. Poproś ich, aby zwrócili uwagę na rzeczy, które mogłyby zostać podarowane. (Przykładowy list znajduje się w Narzędziu 9).
- Wyznacz miejsce, w którym dzieci i personel mogą składać podarowane części z domu, aby można je było sprawdzić i przygotować do zabawy.
- Zaprzyjaźnij się z lokalnymi budowniczymi, strażnikami wiejskimi i chirurgami drzew.

Upewnij się, że ludzie wiedzą, że szukasz gratów, a dostawy na pewno się pojawią!

Ile gratów potrzebujemy?

Liczba gratów powinna być proporcjonalna do wielkości placu zabaw i liczby dzieci. Powinny być one obfite, aby dzieci nie musiały konkurować o ich zasoby. Pomnóż liczbę dzieci przez co najmniej cztery lub pięć, aby obliczyć, ile gratów może być potrzebnych. Szybko zorientujesz się, jakie przedmioty należy często uzupełniać i jakie rodzaje części są potrzebne dzieciom na co dzień.

Zobacz narzędzie 1

Zbieramy! - Plakat

Wskazówka dotycząca opon

Stare opony mają fantastyczną wartość na placach zabaw, zarówno jako luźne surowce, jak i do tworzenia półstałych konstrukcji. Firmy komercyjne zazwyczaj muszą płacić za utylizację starych opon, więc z reguły chętnie je oddają. (Sprawdź, jakie przepisy obowiązują w Twoim kraju). Mogą one jednak stwarzać szczególne zagrożenia, o których należy pamiętać.

- Opony stanowią zagrożenie pożarowe i powinny być bezpiecznie przechowywane z dala od budynków, zgodnie z lokalnymi wytycznymi przeciwpożarowymi, które mogą istnieć.
- Większość opon posiada stalowe usztywnienia; należy sprawdzić, czy nie mają wystających drutów i nie używać ich, jeśli takie występują.
- Opony zamocowane na miejscu powinny mieć wywiercone otwory do odprowadzania wody.
- Opony mogą również zatrzymywać wodę i owady, dlatego należy je opróżniać.
- Opony przymocowane razem w celu stworzenia konstrukcji nie mogą tworzyć punktów pułapek, które stanowią zagrożenie dla dzieci.
- Opony z usztywnieniem nylonowym są bezpieczniejsze dla huśtawek, gdzie ważne są ich właściwości absorbujące uderzenia.

5.4 Magazynowanie i ich lokalizacja

Sposób przechowywania gratów jest ważnym elementem organizacji projektu. Odpowiedni magazyn zależy od lokalizacji, klimatu i wielkości projektu, więc może to być szopa lub kontener transportowy, otwarta wiata lub po prostu miejsce w ganku lub recepcji.

Magazyn może być improwizowany, np. kosz na kółkach, wózek lub wózek, a nawet po prostu plecak z niezbędnymi rzeczami. w niektórych miejscach i dla niektórych przedmiotów minimalne przechowywanie jest wymagane, a wiele przedmiotów można pozostawić na zewnątrz.

Rozważania na temat składowania

- Przedyskutuj, które opcje przechowywania są odpowiednie dla lokalizacji i skali projektu.
- Upewnij się, że dzieci będą miały możliwie niezależny dostęp do magazynu.
- Upewnij się, że drzwi są wystarczająco szerokie - dobrze sprawdzają się podwójne drzwi na najdłuższym boku dużego kontenera.
- Zastanów się, jak rozplanować wnętrze magazynu, aby ułatwić dostęp. Wypróbuj otwarte pudełka lub wnęki po bokach, aby umożliwić łatwe sortowanie materiałów.
- Stwórz przyjazne dzieciom oznakowanie, aby pokazać, co jest gdzie przechowywane.
- Rozważ dostępność - można ją zwiększyć dzięki rampom, twardym powierzchniom, takim jak asfalt lub bruk bezpośrednio na zewnątrz magazynu oraz zadaszonemu przodowi dla dodatkowego schronienia.
- Zastanów się, czy do Twojego otoczenia pasuje drewniany czy metalowy magazyn.
- Pomyśl także o estetyce, np. o nasadzeniach wokół niego lub muralu zaprojektowanym i namalowanym przez dzieci.

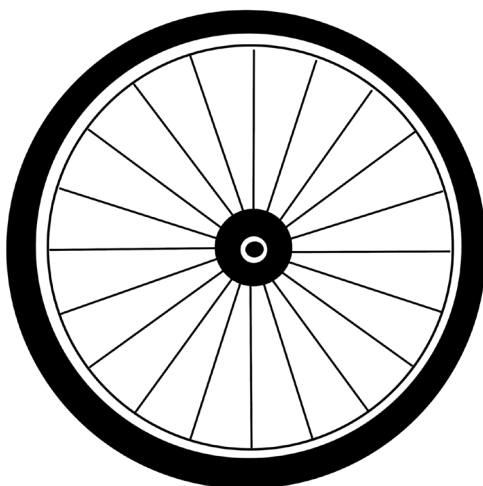
Lokalizacja magazynu

Wczesna dyskusja z osobami odpowiedzialnymi za utrzymanie lub zarządzanie przestrzenią zewnętrzną pomoże podjąć decyzję o odpowiedniej lokalizacji magazynu.

- Czy magazyn może być umieszczony w lub w pobliżu obszaru, w którym będą używane graty?
- Czy kilka małych magazynów sprawdzi się lepiej niż jeden duży?
- Czy ułatwiłoby to porządkowanie, gdyby magazyn znajdował się na trasie, którą dzieci pokonują przychodząc i wychodząc z miejsca zabawy?
- Czy zapewniono swobodny dostęp dla pojazdów służb ratowniczych?
- Czy są jakieś studzienki, kanalizacja, hydranty lub inne instalacje, które należy omijać?
- Czy sprawdziłeś położenie podziemnych rur i instalacji?
- Czy przed budową lub montażem magazynu wymagane są jakieś zezwolenia
- Czy składowanie nieumyślnie stworzy łatwy dostęp do dachu lub ściany granicznej?

Co można pozostawić na zewnątrz?

Naturalne materiały do zabawy, takie jak piasek, kamienie, wióry z kory, gałązki i roślinność najlepiej jest pozostawić na zewnątrz jako część środowiska zabaw. w wielu miejscach, inne ogólne zapasy gratów są mało prawdopodobne, aby były narażone na manipulacje lub kradzież i dlatego mogą być pozostawione na zewnątrz. Jako zespół na miejscu, Ty i Twoi współpracownicy będziecie w stanie podjąć najlepszą decyzję.

Kilka opcji do rozważenia, jeśli decydujesz, czy pozostawić graty na zewnątrz.

Ta lista zawiera kilka opcji do rozważenia. Należy wziąć pod uwagę takie kwestie jak ubezpieczenie lub kontekst lokalny, aby zdecydować o właściwym podejściu dla danego otoczenia.

- Zachowaj niską tolerancję wobec dzieci bawiących się gratami po godzinach, upewniając się, że nie wyrządziły żadnych szkód.
- Postaw kilka znaków pozwalających dzieciom lub nastolatkom (a nawet dorosłym!) wiedzieć, że jesteś świadomy, że bawią się gratami poza wyznaczonymi godzinami i że jesteś z tego zadowolony, o ile nic nie jest uszkodzone.
- Zastanów się, czy magazyn może stać się prawdopodobnym celem wandalizmu (zwłaszcza jeśli jest zamknięty, ludzie mogą myśleć, że w środku jest coś cennego).
- Zastanów się, czy niektóre graty mogą być po prostu pozostawione na zewnątrz z niewielkim ryzykiem uszkodzenia lub kradzieży.
- Poproś życzliwych sąsiadów, przechodniów lub lokalnych spacerowiczów z psami, aby nieformalnie obserwowali miejsce zabaw i powiadamiali Ciebie lub policję, jeśli zauważą jakiegokolwiek problemy.
- Zastanów się, czy problemy mają charakter sezonowy, np. czy istnieje większa szansa na podpalenie rzeczy w określonych porach roku? Czy w długie letnie wieczory kręci się tu więcej nastolatków? Jeśli tak, możesz potrzebować tymczasowych lub sezonowych rozwiązań.
- Wykorzystaj swoją lokalną wiedzę, aby dokonać oceny.

Rozwiązywanie problemów

To może być zniechęcające, jeśli twój projekt cierpi z powodu wandalizmu i nie ma odpowiedzi, która pasuje do każdej sytuacji.

- Czasami trzeba po prostu wytrwać, aż problemy same się rozwiążą.
- Szkoły lub grupy, które mają silne relacje w społeczności lokalnej, zwykle doświadczają mniej problemów.
- Przyjazna komunikacja jest często kluczem do sukcesu.
- Zaangażowanie dzieci, nastolatków, sąsiadów i członków społeczności w działania w szkole lub placówce może często pomóc, np. w pracach ogrodniczych, konserwacyjnych lub zbieraniu gratów.
- W kontaktach z młodymi ludźmi pomocne mogą być również służby ds. młodzieży i lokalne partnerstwa na rzecz bezpieczeństwa.

Wskazówki dotyczące bezpiecznego podnoszenia i przenoszenia przedmiotów znajdują się w Narzędziu 7. Więcej na temat rutynowych czynności znajduje się w rozdziale 5.6.

5.5 Sprawdzanie gratów przed, w trakcie i po zabawie

Graty muszą być wystarczająco bezpieczne, aby dzieci mogły z nich korzystać. Ustal system sprawdzania wszystkich nowych elementów, niezależnie od tego, skąd i jak zostały pozyskane. Najlepszą wskazówką będzie zdrowy rozsądek. Patrz narzędzie 7.

Angażowanie dzieci w utrzymywanie zapasów gratów.

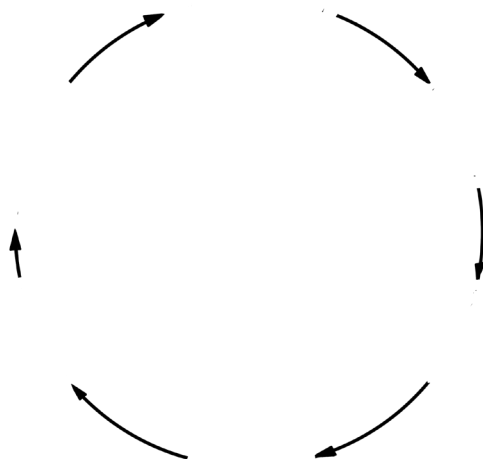
Niektóre z zadań związanych z utrzymaniem gratów mogą być dla dzieci świetną zabawą. Mogą one nauczyć się rozpoznawać przedmioty, które wymagają naprawy, podejmować zadania konserwacyjne (takie jak te w powyższych krokach) i uczestniczyć w prowadzeniu dokumentacji.

Zaangażowanie dzieci w konserwację gratów:

- zachęca do poczucia własności i odpowiedzialności
- pozwala w inny sposób zaangażować się w projekt
- stwarza okazję do ćwiczenia umiejętności przydatnych w życiu.

Niektóre aspekty zabaw gratami wymagają szczególnych zabiegów konserwacyjnych, np. piaskownice wymagają regularnego zamiatania i grabienia piasku. Przedmioty używane do zabawy w błocie muszą być od czasu do czasu splukiwane.

Najważniejsze jest, aby być systematycznym. Ustal, co należy zrobić, kto jest za to odpowiedzialny i zadbaj o to, aby system działał.

Krok pierwszy

Sprawdź, czy nie ma potencjalnych zagrożeń, w tym:

- luźne kawałki, które mogą odpaść, stwarzając zagrożenie udławieniem lub drzazgi i ostre krawędzie
- ostre przedmioty
- prawdopodobieństwo odprysku lub roztrzaskania, zwłaszcza pod wpływem ciśnienia lub zmian temperatury
- materiały łatwopalne
- zakażenie bakteryjne w wyniku wilgotnego, mokrego przechowywania lub stagnacji wody
- przedmioty, które mogą spowodować uwięzienie lub zmiżdżenie palców, głowy lub ciała
- chemikalia - baterie, nieszczelne elementy itp. (Natychmiast usunąć z zabawy).

Krok drugi

Jeśli znajdziesz zagrożenia, które można natychmiast naprawić, podejmij odpowiednie działania, takie jak:

- zeszlifuj ostre krawędzie lub rozszczerzone drewno
- usuń wystające elementy, takie jak drut, zszywki lub gwoździe
- sprawdź kieszenie i podszewkę w używanej odzieży i akcesoriach
- usuń lub zabezpiecz luźne kawałki
- umyj i oczyść zasoby.

Krok trzeci

UDOSTĘPNIJ DO ZABAWY

Krok czwarty

Jeśli znajdziesz zagrożenia, które można naprawić, ale nie natychmiast, podejmij odpowiednie działania, takie jak:

- upewnij się, że dany przedmiot nie jest dostępny dla dzieci
- wyznacz specjalne miejsce lub pojemnik, w którym można przechowywać zepsute lub zużyte przedmioty
- stosuj system naklejek do oznaczania przedmiotów wymagających naprawy
- prowadzić rejestr przedmiotów przeznaczonych do naprawy i zaznaczaj, kiedy przedmiot został przywrócony do zabawy.

Po naprawieniu lub zamocowaniu przejdź do kroku trzeciego - **UDOSTĘPNIJ DO ZABAWY**

Krok piąty

Jeśli znajdziesz przedmiot, który jest nie do naprawienia lub nie można naprawić zagrożeń z niego wynikających, **USUŃ z PLACU ZABAW**, podejmując odpowiednie działania, takie jak:

- niezwłocznie usuń przedmiot,
- dodajemy materiał roślinny do pryzm kompostowych lub systemów kompostowania
- skontaktuj się z lokalnym centrum utylizacji odpadów lub recyklingu w celu uzyskania porady
- odkładaj zepsute lub zużyte przedmioty w wyznaczone miejsce w celu ich usunięcia.

5.6 Ustalenie rutynowych procedur zabawy gratami

Przedstawione tutaj procedury są praktycznymi sugestiami, które mogą być zaadaptowane do realizacji Twojego projektu.

Tworzenie strefy lub stref do zabawy gratami

Czasami pomocne może być wyznaczenie obszaru na terenie lub w przestrzeni do zabawy gratami. Może to być pomocne zwłaszcza przy pierwszym wypróbowywaniu gratów i zaczynaniu rozumienia, jak dzieci się nimi bawią. Rozkładanie i sprzątanie może być szybsze, jeśli w strefie znajduje się miejsce do przechowywania.

Stworzenie chronionej strefy może również pomóc dzieciom naprawdę zanurzyć się w zabawie bez konkurowania o przestrzeń lub o bycie wypieranym przez inne zainteresowania, takie jak piłka nożna.

Jeśli zdecydujesz się stworzyć strefę do zabawy gratami, pomyśl o jej lokalizacji, o tym, czy dociera do niej słońce i o możliwościach otoczenia.

Postaraj się nie być zbyt sztywnym - to naturalne, że graty przemieszczają się w przestrzeni, w której bawią się dzieci.

Zabawa mieszana wiekowo

Zabawa z wykorzystaniem gratów nadaje się do wspólnej zabawy wszystkich grup wiekowych, a dzieci mają dostęp do gratów, kiedy chcą, a nie są ograniczone przez rotację lub podział według wieku. Dzieci są naturalnie zainteresowane zabawą z dziećmi starszymi lub młodszymi od siebie. Zabawa mieszana wiekowo przynosi wiele korzyści rozwojowych, edukacyjnych i społecznych.

- Dzieci zyskują motywację i nowe pomysły od siebie nawzajem, nawet jeśli nie bawią się bezpośrednio razem.
- Dzieci mają szansę bawić się w sposób, w jaki nie mogłyby się bawić z dziećmi w swoim wieku.
- Dzieci pomagają sobie nawzajem, bo mogą - może potrzebują kogoś wyższego, silniejszego, chudszego itp.
- Starsze dzieci mają okazję do okazania opieki i życzliwości młodszym dzieciom.

Zabawa mieszana wiekowo sprzyja kreatywności u starszych dzieci... zabawa mieszana wiekowo jest na ogół mniej rywalizacyjna i bardziej twórcza - krótko mówiąc, bardziej w pełni zabawowa - niż zabawa w tym samym wieku. Kiedy dzieci w bardzo różnym wieku grają razem w grę, punkt ciężkości przesuwają się z wygranej na dobrą zabawę. Starsze, większe i bardziej uzdolnione dziecko nie jest dumne z tego, że pokonało dużo młodsze, a młodsze nie oczekuje, że pokona starsze"

Profesor Peter Gray, 2011

Usunięcie segregacji wiekowej w grach oznaczało znacznie więcej spotkań towarzyskich między starszymi i młodszymi dziećmi. Zmniejszyła się liczba wypadków.

Asystent Wspierania Nauki, Szkocja

Zabawa przy każdej pogodzie

Do zabaw na świeżym powietrzu można zachęcać przez cały rok. Dzięki temu dzieci mogą dalej eksperymentować i wykorzystywać żywioły na swoją korzyść. Pomyśl z wyprzedzeniem o odzieży, obuwiu i radzeniu sobie z mokrym sprzętem. Jeśli placówka nie dysponuje schronieniami zewnętrznymi, rozważ otwarcie pomieszczenia w środku lub stworzenie schronienia z plandek lub namiotów, aby dzieci miały wybór.

Umowy dotyczące korzystania z gratów

Dzieci powinny być w pełni zaangażowane w ustalanie umów i oczekiwań dotyczących zabawy gratami i zarządzania nimi. Złożone lub sztywne zasady mogą nie pomóc tak bardzo, jak proste, zrozumiałe podpowiedzi, które ułatwią zarządzanie gartami.

Porządkowanie i zbieranie

W większości przypadków zbieranie gratów jest częścią procesu, który pozwala na ciągłą zabawę gratami. Jest to idealne zajęcie dla dzieci, które mogą się zaangażować i podejmować decyzje.

Często ustala się, że będzie sygnał, taki jak dzwonek, aby dzieci wiedziały, że muszą skończyć to, co robią i zacząć sprzątać.

Pozostawianie gratów pomiędzy sesjami zabawy ma swoje zalety, ponieważ dzieci mogą powrócić do rzeczy, którymi bawiły się wcześniej. Dzieci często czerpią inspirację od innych

Na wpół zrobione lub porzucone wytwory, dzieci mogą wykorzystać jako punkt wyjścia do zabawy. Istnieje również argument, że dzieci odnoszą większe korzyści z zanurzenia się w zabawie i sprzątanie jest mniej ważne niż korzyści z zabawy.

Pomyśl o praktycznych aspektach i o tym, co jest rozsądne w Twoim otoczeniu.

Wskazówki dotyczące porządkowania

- Wózki, taczki i wózki mogą sprawić, że zbieranie gratów stanie się przyjemniejsze i mniej pracochłonne dla dorosłych i dzieci.
- Duże graty można szybciej uprzątnąć niż wiele małych.
- Małe graty, takie jak szyszki i muszle, mogą łatwo rozsypać się na zewnątrz - będą wymagały mniej zbierania, jeśli zostaną wkomponowane w otoczenie zewnętrzne, na przykład w zagłębienie na szyszki w podwyższonej rabacie.
- W mokre dni łatwiej jest zabierać materiały szybko schnące, takie jak siatki i organzy, niż ciężkie materiały bawełniane.
- Sortowanie gratów na rodzaje podczas sprzątania może być świetną zabawą i zaoszczędzić czas. Na przykład można poprosić jedną grupę o napełnienie wózka rurami, a inną o napełnienie wózka rzeczami drewnianymi.

Zobacz Narzędzie 21, aby uzyskać wskazówki dotyczące sprzątania
Patrz Narzędzie 12 dla wskazówek dotyczących sesji próbnych

Historia: Nadejście zimy w przestrzeni zabaw luźnych elementów

Zimowy poranek, dzieci spokojnie bawią się w przestrzeni GratoSfery. Niektóre "surfują" używając paneli podłogowych, inne bawią się w dom i gotują. Nagle pogoda się zmienia i zaczyna padać śnieg.

W obawie przed zamoczeniem materiałów, proponuję dzieciom powrót do klasy. Dzieci protestują i komunikują, że skoro pada śnieg, to będą przygotowywać świąteczny obiad. Surferzy zamienili się na snowboard!

Zostaliśmy na zewnątrz. z przyjemnością obserwowaliśmy, jak dzieci nadal bawią się i cieszą z padającego śniegu, łapiąc płatki śniegu i obserwując różnorodność ich kształtów. a przez okna szkoły inne dzieci patrzyły na nas z tęsknotą i zazdrością, jak cieszymy się z nadejścia zimy.

Historia i zdjęcia ze Szkoły Podstawowej nr 5, Gdańsk, Polska

Historia: Dialog w formie zabawy

Grupa: klasa 2 edukacji wczesnoszkolnej

Andrzej: Dziewczynki, czy będziemy się bawić?

Maria: W co chcecie się bawić?

Emilia: Jaki masz pomysł?

Andrzej: Pobawmy się w egzotyczne biuro.

Maria: Zabawić się w co?

Emilia: Wiem, potrzebujemy opon, koców, parasoli.

Wiktoria: Świetny pomysł, przyniosę butelki, stół i mam paczkę chipsów.

Andrzej: A ja przyniosę laptopy, tablety i telefony.

Viktoria: Co będziemy robić w naszym biurze?

Andrzej: Viktoria Nie wiesz? Składać zamówienia przez internet.

Viktoria: Jakie zamówienia?

Emilia: Viktoria Musimy zamówić colę, chipsy, czekoladę, banany, truskawki, batoniki, ananasy.

Viktoria: Aha rozumiem, będziemy robić zdrowe koktajle dla naszych klientów.

Maria: Ojej, potrzebujemy jeszcze blendera.

Emilia: Tak, będziemy najlepszym egzotycznym biurem.

Andrzej: Ale czekolada, chipsy i batoniki nie nadają się do koktajli.

Viktoria: Oj Andrzej, przekąski są dla nas.

Emilia: Hihi, jesteś taki słodki Andrzej.

Andrzej: To prawda.

Andrzej: Musimy urządzić biuro. Zrobimy fotele z opon i położymy koce, stół będzie z przodu.

Emilia: A co z parasolami?

Andrzej: Będziemy je trzymać w rękach.

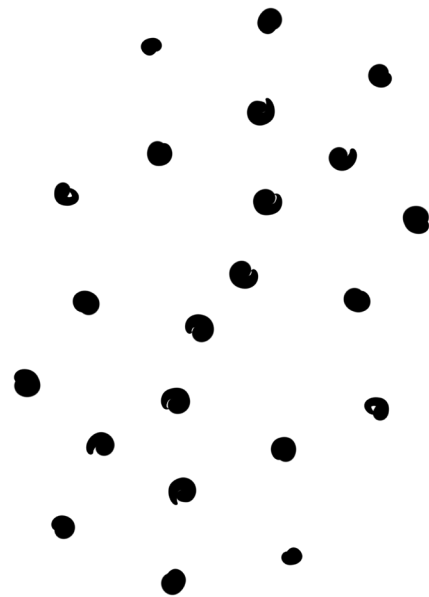
Viktoria: Mikser i produkty na stole, będę robić koktajle.

Andrzej: Dobry pomysł Viktoria.

Emilia: Teraz my coś wymyślimy.

Andrzej: Tak, jesteśmy najlepsi.

Viktoria: Świetna zabawa!!!

Podczas słonecznego dnia dzieci wzajemnie inspirowały się do wspólnej zabawy. Wymyśliły własną nazwę "egzotyczne biuro". Po kolei przynosiły potrzebne rzeczy do stworzenia biura: 3 opony, 4 koce, 3 parasole, 2 butelki, walizkę, która posłużyła za stół, laptop, telefon komórkowy, tabletki, blender, paczkę chipsów, za owoce posłużyły im kolorowe klocki; wykorzystały własne papierki po czekoladzie i batoniki. Czas zabawy trwał 60 minut. Po zakończeniu zabawy dzieci włożyły rekwizyty do pojemnika w wyznaczone miejsca.

Opowiadanie i zdjęcie ze Szkoły Podstawowej nr 5, Gdańsk, Polska

5.7 Zasoby Narzędziownika

Narzędzia zawarte w tym rozdziale pozwolą Ci rozpocząć podstawowe działania związane z wprowadzeniem zabawy do szkoły.

Główne cele to:

- budowanie świadomości i wiedzy o zabawie wśród nauczycieli, rodziców, potencjalnych dostawców i darczyńców
- nawiązanie kontaktu i budowanie relacji z rodzicami, potencjalnymi dostawcami i darczyńcami
- Przygotowanie nauczycieli i dzieci na możliwe zagrożenia i wyzwania związane z zabawą (więcej o zarządzaniu ryzykiem poniżej)

Narzędzie 1	Zbieramy! – Plakat
Narzędzie 5	Przykładowy list do sponsorów/darczyńców
Narzędzie 7	Bezpieczeństwo (zawiera trzy elementy: Konserwacja, Przenoszenie gratów - wskazówki dotyczące podnoszenia i przenoszenia, Sprawdzanie gratów przed, w trakcie i po zabawie)
Narzędzie 9	Drodzy Rodzice! Przykładowy list do rodziców
Narzędzie 12	Sesje zabaw próbnych dla dzieci
Narzędzie 15	Karta sprawdzonych gratów
Narzędzie 17	Korzyści z ryzyka, przygody i wyzwania w zabawie - plakat
Narzędzie 20	Mniej znaczy więcej! Korzyści z zabawy - plakat
Narzędzie 21	Porządkowanie - wskazówki - plakat (PL) + wskazówki (ELPA)
Narzędzie 22	Zabawa gratami w szkołach - plakat
Narzędzie 24	Broszura FAQ

6. Plany, polityka i procedury

Fot. Susan Humble, ELPA

.Rozdział szósty ma na celu dostarczenie informacji i wskazówek na temat tworzenia planów, polityk i procedur, które mogą pomóc w sprawnym przebiegu projektu. Przedstawia przykłady, które można zaadaptować. Rozdział szósty kończy się wskazówkami dotyczącymi ewaluacji i dokumentowania projektu, tak aby można było podzielić się informacjami o tym, czego się nauczyliśmy i co udało się osiągnąć.

6.1 Opracowanie opisu zabawy

Stworzenie deklaracji zabawy może pomóc:

- jasno wyrazić zaangażowanie szkoły w prawo dzieci do zabawy i korzyści z niej płynące
- nadać kontekst wprowadzaniu grató
- pozwolić na wysłuchanie głosów dzieci
- stworzyć wspólne rozumienie zabawy
- pomóc nowym pracownikom i rodzinom w zrozumieniu podejścia do zabawy
- przedstawić swoje argumenty potencjalnym zwolennikom.

Często proces tworzenia deklaracji lub zasad jest wartościowy sam w sobie, pomaga zidentyfikować wspólne pomysły, obawy i priorytety. Jest to okazja do zastanowienia się nad miejscem, jakie zabawa zajmuje w życiu społeczności szkolnej i znalezienia wspólnego sposobu na wyrażenie tego.

Zastanówcie się, czego potrzebujecie i jak będziecie tego używać. Czy chcecie po prostu móc powiedzieć, że zabawa jest naprawdę ważna w Waszym otoczeniu i dlaczego tak jest? Czy chcesz ustalić szeroką wizję zabawy, priorytety i zasady? w takim przypadku, możesz potrzebować dokumentu roboczego, który nada impet i da Ci coś, co pozwoli zmierzyć postęp.

Kroki w tworzeniu deklaracji zabawy

Wykonaj podstawowe prace przygotowawcze

- Zapoznaj się z brzmieniem artykułu 31 Konwencji o Prawach Dziecka. (Patrz rozdział 2.6)
- Przyjrzyj się innym oświadczeniom i politykom, aby zobaczyć, co Ci się w nich podoba.
- Dowiedzcie się, czy wasze władze lokalne mają politykę zabawową - jeśli tak, to może pomóc wam odniesienie się do niej i powtórzenie niektórych z tych samych sformułowań.
- Czy istnieje krajowa strategia zabaw - również w tym przypadku pomocne może być odniesienie się do niej i powtórzenie niektórych z tych samych sformułowań.

Dowiedz się o zabawie z różnych punktów widzenia

- Skonsultuj się z dziećmi, rodzicami, personelem, członkami społeczności lokalnej itp.
- Zastanów się, kto będzie się tego dowiadywał - czy mogą to zrobić dzieci?

Wykorzystaj istniejące informacje

- Ponownie przeanalizuj swoje działania związane z oceną zabawy - jaki był wpływ wprowadzonych zmian? Jakie ulepszenia nastąpiły?
- Odnieś się do metod samooceny stosowanych w Twojej szkole lub organizacji.

Pomyśl o ważnych rzeczach, które chcesz umieć powiedzieć.

- Wszystkie dzieci mają prawo do zabawy.
- Zabawy na świeżym powietrzu i zabawy swobodne są cenione.
- Ryzyko i wyzwania są doceniane i zarządzane poprzez proces oceny korzyści z ryzyka. (Patrz rozdział 6.5)

Połącz to w jedną całość

- Zastanów się nad ogólnymi ramami i podtytułami, aby upewnić się, że są one ze sobą logicznie powiązane.
- Można przeprowadzić warsztaty, aby zaangażować ludzi w myślenie i dyskusowanie o tym, co jest ważne.
- Możesz wybrać jedną osobę prowadzącą lub małą grupę, która będzie redagować zarys dokumentu.

Możliwe rubryki

- Czym jest zabawa?
- Dlaczego warto wspierać zabawę dzieci?
- Co dzieci mówią o zabawie?
- Twoja wizja zabawy, cele i zasady.
- Zrównoważenie ryzyka i korzyści płynących z zabawy.
- Twoje priorytety i główne kroki, które planujesz podjąć
- Ważne punkty odniesienia.

Zastanów się, w jaki sposób przedstawiś swoje oświadczenie

- Dokumenty i formaty przyjazne dzieciom są często bardzo lubiane przez wszystkich.
- Możesz przedstawić je z punktu widzenia dzieci, używając ich słów.
- Może to być dokument główny oraz streszczenia lub nagłówki.
- Upewnij się, że ludzie wiedzą o jego istnieniu, prezentując go na spotkaniach i imprezach oraz używając go jako narzędzia.
- Rozważ różne formaty dla różnych celów, na przykład pocztówki, strona internetowa, plakaty, posty w mediach społecznościowych i filmy.

Zobacz narzędzie 6 kroków w tworzeniu oświadczenia lub polityki - schemat blokowy + szablon planu działania

Kryterium jakości Szkół Przyjaznych Zabawie nr 2: Szkoła posiada pisemne oświadczenie o tym, w jaki sposób wspiera zabawę⁹

Wskazówki dla Szkół Przyjaznych Zabawie (str. 20) podkreślają, że proces tworzenia pisemnego oświadczenia jest wartościowy sam w sobie. Cała społeczność szkolna powinna być zaangażowana w jego rozwój i okresowe przeglądy. Stanowi ona wskazówkę dla dzieci, pracowników i rodzin w obrębie społeczności szkolnej, a także zasadę i zobowiązanie, którym można się podzielić na zewnątrz.

Poniższe wskaźniki mogą okazać się przydatnymi punktami odniesienia dla Twojego oświadczenia. Więcej wskazówek można znaleźć w broszurze Kryteria jakości.

- Mamy pisemną deklarację, która zawiera nasze zrozumienie natury i wartości zabawy, pokazując uznanie dla znaczenia samoorganizacji zabawy.
- Zaangażowaliśmy całą społeczność szkolną w rozwój i przegląd tego oświadczenia.
- Oświadczenie pokazuje, że szkoła jest zobowiązana do wspierania zabawy dzieci i stworzenia wystarczającej ilości czasu, miejsca i pozwolenia.
- Oświadczenie pokazuje, w jaki sposób będziemy udostępniać przestrzeń i czas na zabawę wszystkim dzieciom (dziewczynkom i chłopcom, dzieciom niepełnosprawnym, dzieciom z różnych środowisk, rodzin, kultur, itp.
- W oświadczeniu jasno przedstawiono podejście szkoły do podejmowania ryzyka oraz sposób, w jaki wyważamy ryzyko i korzyści
- Oświadczenie pokazuje, jak będziemy rozwijać naszą wiedzę na temat zabawy i jak ją wspierać, poprzez rekrutację, szkolenia i programy rozwoju zawodowego dla pracowników i rodziców.
- W oświadczeniu wskazano osoby odpowiedzialne za zarządzanie strategiczne i operacyjne w zakresie poprawy możliwości zabawy dzieci w szkole.

⁹ Play-Friendly Schools (playfriendlyschoools.eu)

6.2 Opracowanie planu działania

Wprowadzenie swobodnej zabawy może być znaczącym przedsięwzięciem w organizacji takiej jak szkoła, dlatego plan działania jest niezbędnym narzędziem. Zaangażuj dzieci w planowanie działań tak bardzo, jak to tylko możliwe.

Poniżej podajemy kilka możliwych elementów planu działania. Plany ewoluują, więc nie musisz mieć każdego punktu ustalonego od początku.

- Jaki jest zamierzony rezultat? Miej jasną wizję. Odwołaj się do działań związanych z oceną. (Patrz rozdział 4).
- Co należy zrobić, przez kogo i do kiedy? Pomyśl o konkretnych działaniach, podzielonych na osiągalne zadania.
 - Gdzie będą używane graty?
 - Czy konieczne są jakieś modyfikacje przestrzeni?
 - W jaki sposób będą pozyskiwane graty?
 - Jak będziesz systematycznie sprawdzał przychodzące graty?
 - Jak będziecie utrzymywać graty - jakie procedury należy wprowadzić?
 - Jak będą wprowadzane sesje zabaw z gratami?
 - W jaki sposób zostanie sporządzona ocena ryzyka i korzyści i kto będzie ją aktualizował?
 - Gdzie będą przechowywane graty?
 - Kto i w jaki sposób będzie monitorował i udoskonalał sesje swobodnej zabawy?
 - Kiedy pierwotna ocena zostanie ponownie przeprowadzona i jak ocenisz jej wpływ?
 - Jak utrzymać ciągłość swobodnej zabawy?
- Kto będzie na bieżąco ułatwiał zabawę gratami, jak będzie szkolony i wspierany?
- Jakie wyzwania mogą być konieczne do pokonania i jakie strategie zostaną zastosowane, aby im sprostać?
- W jaki sposób będziecie przekazywać pełny obraz tego, co się dzieje? (Wyzwania, działania, historie sukcesu, nauka itp.)
- W jaki sposób każdy, kto musi być zaangażowany, będzie miał możliwość wypowiedzenia się?
- Czy plan działania należy powiązać z szerszymi działaniami na rzecz poprawy sytuacji w szkole lub z aktualnymi inicjatywami lokalnymi lub krajowymi?
- Co należy zrobić, aby to postanowienie stało się częścią życia szkoły?

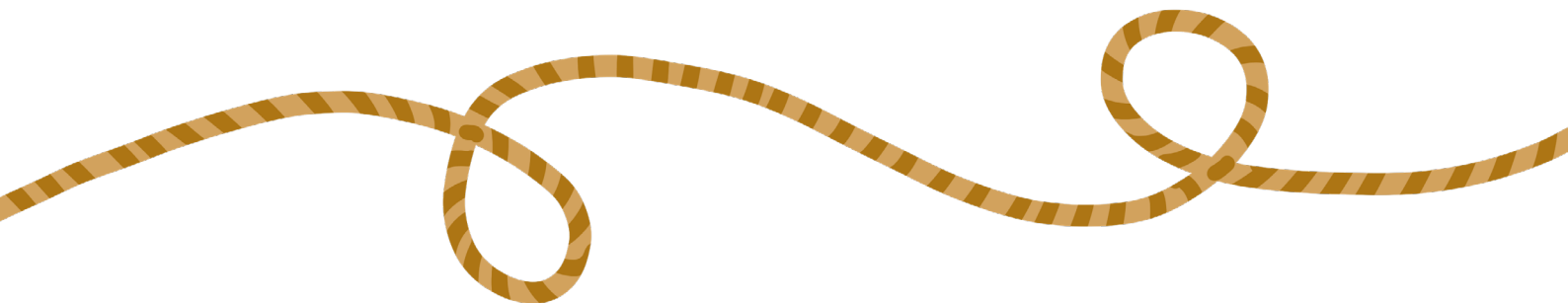
Format planu działania

Do zapisywania i aktualizowania działań można użyć prostego formatu, takiego jak ten. Dobrze sprawdzą się papierowe kopie w segregatorze lub elektroniczny arkusz Excela.

Działania	Do kiedy (osiągalny termin)	Pełny	Uwagi/ dalsze kroki
1. Gdzie będą przechowywane graty?			
<i>Przykład działania:</i> Klasa pani D. porównuje jednostki magazynowe w innych lokalnych szkołach i dowiaduje się o ich zaletach i wadach			
<i>Przykład działania:</i> złożenie sprawozdania komisji ds. gartów z zaleceniem i kosztami			
2. Gdzie zostaną wykorzystane graty?			

I tak dalej...

6.3 Ocena ryzyka i korzyści w przypadku zabaw z wykorzystaniem gratów

Zabawa na świeżym powietrzu z gratami przez cały rok, przy prawie każdej pogodzie, dostarcza dzieciom doświadczeń, których nie da się powtórzyć w domu. Daje im to możliwość korzystania z trudnych doświadczeń i rozwijania wielu umiejętności.

Ocena ryzyka i korzyści to podejście do zarządzania ryzykiem, które uwzględnia te korzyści wraz z ryzykiem. Polega ono na przyjęciu zrównoważonego i proporcjonalnego podejścia do procesu oceny ryzyka.

W Wielkiej Brytanii jest to podejście popierane przez Health and Safety Executive w oświadczeniu wysokiego szczebla "Child-

ren's Play and Leisure: Promoting a Balanced Approach, a także w Szkocji w oświadczeniu Inspektoratu Opieki Społecznej Positive approach to risk in play (2016).

International School Grounds Alliance (ISGA) opracowała Deklarację w sprawie ryzyka w zabawie i nauce (2017)¹⁰. w Deklaracji podkreślono, że podejmowanie ryzyka jest niezbędne dla dobrego samopoczucia dzieci. Chociaż promowanie podejmowania ryzyka na terenie szkoły może rodzić pytania dotyczące odpowiedzialności dla szkół i obawy dla rodziców, wskazuje, że ryzyko jest niezbędne dla rozwoju zdrowych młodych ludzi.

¹⁰ Risk in Play and Learning — ISGA (internationalschoolgrounds.org)

Ocena ryzyka i korzyści - definicja

Ocena ryzyka i korzyści oznacza, że organizator zabawy waży, z równą uwagą, obowiązek ochrony dzieci przed możliwą do uniknięcia poważną krzywdą i obowiązek zapewnienia im stymulujących, pełnych przygód możliwości zabawy, aby pozwolić dzieciom na podejmowanie ryzyka podczas zabawy bez narażania ich na nadmierne niebezpieczeństwo poważnej krzywdy."

Ball, D. i in., 2013

Typowa ocena ryzyka i korzyści obejmuje takie kwestie jak:

- korzyści płynące z działania lub doświadczenia
- ryzyko
- czynniki lokalne, precedensy i porównania, które należy wziąć pod uwagę
- podjęte decyzje
- działania i sposób bieżącego zarządzania ryzykiem.

Pisemne oszacowania ryzyka i korzyści pomagają wyjaśnić procesy myślowe przed podjęciem decyzji. Decyzje mogą obejmować:

- zwiększenie możliwości wystąpienia ryzyka i wyzwania
- niepodejmowanie żadnych działań lub monitorowanie sytuacji
- złagodzenie ryzyka lub zarządzanie nim
- usunięcie ryzyka.

Rzeczy, które należy wziąć pod uwagę przy podejmowaniu decyzji:

- niepowtarzalny kontekst każdego środowiska
- zróżnicowane możliwości fizyczne, społeczne i poznawcze dzieci i młodzieży
- jak dobrze znasz dzieci
- panujące warunki pogodowe
- środowisko fizyczne.

Podczas gdy pisemne oceny ryzyka mogą być przeprowadzane z wyprzedzeniem dla przewidywalnych działań, środowisk lub użycia sprzętu, większość ocen ryzyka jest przeprowadzana dynamicznie, w trakcie zabawy.

Dynamiczna ocena ryzyka

W dynamicznej ocenie ryzyka wykorzystujesz swój profesjonalny osąd, aby zdecydować, czy w danym momencie coś się dzieje, czy konieczna jest interwencja.

W każdej chwili w przestrzeni do zabawy może dziać się wiele rzeczy. Dorośli prawdopodobnie będą obserwować dyskretnie i w razie potrzeby będą gotowi do interwencji. Podejmowanie decyzji o interwencji i sposób jej "ustawienia" jest znaczącą umiejętnością.

Jeśli dziecku może stać się poważna krzywda, konieczna jest szybka reakcja. w większości innych przypadków wymagane jest bardziej spokojne podejście. Dobra znajomość dzieci, ich typowych zdolności i usposobienia pomaga w podejmowaniu przemyślanych decyzji.

Kilka opcji do wykorzystania

- Zatrzymaj się, spójrz i posłuchaj, pomyśl, działaj, zastanów się. (Patrz rozdział 6.)
Kontynuuj obserwację z dystansu.
- Obserwuj uważnie, cicho dając dzieciom do zrozumienia, że jesteś przy nich - to może samo w sobie zmienić zachowanie.
- Wkraczaj z pytaniem, np. "Ciekawe, co by się stało, gdyby...".
- Wprowadź nową możliwość "Gdybyśmy spróbowali użyć tego, jak myślisz, co mogłoby się stać?".
- Przekaż bardziej bezpośredni komunikat "Niepokoi mnie, że..." lub "Czas przestać".

Kilka wskazówek dotyczących budowania pewności siebie w dynamicznej ocenie ryzyka i korzyści

- Zastanów się nad swoimi osobistymi doświadczeniami - ktoś, kto uwielbia sporty ekstremalne, może mieć inne podejście do ryzyka niż ktoś, kto ma lęk wysokości. Zastanów się, jak możesz podejmować obiektywne decyzje pomimo własnych skłonności.
- Omów prawdziwe sytuacje i decyzje podczas spotkań z personelem - jakie możliwości miał dorosły? Co wpłynęło na podjętą przez nich decyzję?
- Stosować pytania refleksyjne do analizy sytuacji - czy moje interwencje zwiększyły możliwości zabawy dzieci? Czy moja interwencja pomogła dzieciom w samodzielnym radzeniu sobie z ryzykiem? Czy powinienem był interweniować, gdy tego nie zrobiłem?
- Pamiętaj, że dzieci również oceniają ryzyko w trakcie zabawy, tak samo jak my oceniamy ryzyko nieświadomie, prowadząc samochód, idąc ruchliwą ulicą czy uprawiając sport.

Dzieci i ocena ryzyka

Dzieci mogą brać udział w ocenie ryzyka i korzyści, ale znaczenie ma sposób, w jaki są w nią zaangażowane. Powinien on być dostosowany do poziomu zrozumienia i zainteresowania dziecka, tak aby miał dla niego znaczenie.

Ocena ryzyka i korzyści może mieć charakter uczestniczący. Pozwoli to na poznanie różnych punktów widzenia, a także zapewni większe wsparcie i zrozumienie ze strony całej społeczności.

Powinno to być pozytywne podejście, które wykorzystuje zdrowy rozsądek, odpowiedni język i jest na odpowiednim poziomie. Na przykład, zdanie "O czym musimy pamiętać, bawiąc się..." jest użytecznym wstępem, który pozwala uniknąć nadmiernego skupiania się na zagrożeniach.

Kiedy dzieci zgłaszają obawy, dorośli mogą poprosić je o radę, jak sobie z nimi poradzić, promując w ten sposób wartość dzieci, które potrafią rozwiązywać problemy i brać odpowiedzialność za siebie oraz dbać o innych.

Aktualizuj wszystko na bieżąco

Aktualizuj pisemne oceny ryzyka i korzyści. Zachęcaj wszystkich do dbania o ich aktualność, zwłaszcza w razie drobnego wypadku lub zdarzenia potencjalnie wypadkowego. Muszą to być żywe, działające dokumenty, które dokładnie odzwierciedlają procedury i praktyki. Zastanów się, gdzie powinny być umieszczone lub przechowywane, aby to zapewnić.

Jeśli szkoła lub placówka jest prowadzona lub zarządzana przez władze lokalne lub większą organizację, należy postępować zgodnie z ich procedurami oceny ryzyka. Mogą one nie zawierać odniesienia do korzyści. w takiej sytuacji należy dołączyć korzyści jako osobny arkusz lub dodać dodatkową kolumnę do standardowych formularzy oceny ryzyka, których używasz. Można to zrobić na kilka sposobów:

- podając ogólne korzyści płynące z zabawy na świeżym powietrzu
- podanie konkretnych korzyści z używania gratów
- podanie konkretnych korzyści w związku z konkretnym zagrożeniem, na przykład korzyści z zabawy dzieci, gdy na dworze jest mokro lub lodowato.

Zdrowie i bezpieczeństwo to coś więcej niż praca papierkowa. Chodzi o skuteczną komunikację, osobistą odpowiedzialność i dbanie o siebie nawzajem."

Canadian Forestry Industry

Narzędzie 10 Ocena ryzyka i korzyści – szablon

Narzędzie 17 Korzyści z ryzyka, przygody i wyzwania w zabawie - plakat

Czy przychodzi Ci na myśl przykład zabawy związanej z ryzykiem i wyzwaniem, która wywołała różne reakcje dorosłych w Twojej szkole lub otoczeniu? Jakie są konsekwencje dla zabawy dzieci w zależności od tego, jaka reakcja została podjęta?

6.4 Monitorowanie i ewaluacja projektu Loose Parts Play

Monitorowanie i ewaluacja wpływu gratów zapewnia efektywność Twoich wysiłków, pokazując, co działa, co robi różnicę, gdzie są luki i co należy poprawić.

Monitoring i ewaluacja mogą pomóc w dzieleniu się tym, co robisz z różnymi interesariuszami i dostarczyć dowodów do wniosków o finansowanie.

Można starać się monitorować, czy wprowadzenie zabaw z gratami wpłynęło na:

- doświadczenia i samopoczucie dzieci
- osiągnięć i wyników poszczególnych osób lub grup.

Możesz chcieć monitorować, czy:

- wszystkie dzieci czują, że swobodna zabawa jest dla nich dostępna
- wszystkie dzieci mają częsty i regularny dostęp do swobodnej zabawy
- dzieci mają wystarczające możliwości do zabawy i spędzania czasu na świeżym powietrzu.

Należy sprawdzić i zapewnić systemy, które pozwolą utrzymać świeżość i ciekawość oferty zabaw swobodnych. Można dokonać kluczowego przeglądu, czy:

- dysponujecie wystarczającą ilością i różnorodnością gratów
- są możliwości zaangażowania się dzieci w "zmienne" w sposób opisany przez Simona Nicholsona (patrz rozdział 2.7)
- czy placówka wspiera dzieci w zabawie przy każdej pogodzie, o każdej porze roku i z wykorzystaniem gratów w środowisku.

Środowisko, w którym odbywają się swobodne zabawy. Dzieci odczytują społeczny i fizyczny krajobraz danego miejsca. Warto się zastanowić, czy:

- dzieci mają wystarczającą swobodę i autonomię co do tego, gdzie, kiedy i jak mogą się bawić przy użyciu gratów
- środowisko fizyczne jest zadbane i pielęgnowane
- posiadasz strategię zarządzania wpływem na środowisko
- Wasza praktyka pomaga rozwijać etykę troski i wsparcia.

Co zrobić z zebranymi informacjami?

Pomocne jest przedstawienie zebranych dowodów w sposób, który jest użyteczny, przydatny i przekonujący dla wszystkich interesariuszy, w tym społeczności szkolnej, rodziców i opiekunów, osób, które przekazują graty, władz miasta lub organu prowadzącego szkołę.

- Zebrane dane statystyczne mogą być przedstawione w sposób wizualny, pomagając odbiorcom dostrzec różnice ilościowe.
- Fotopodróże mogą uchwycić stan rzeczy przed i po wprowadzeniu gratów. Jest to również przydatne w przypadku poprawy stanu terenów szkolnych.
- Notatki objaśniające pomagają ludziom wiedzieć, na co patrzeć.
- Dowody zebrane z artykułów badawczych pomagają interesariuszom zrozumieć powody, dla których graty są potrzebne i korzyści z nich płynące. Twoje dowody będą prawdopodobnie potwierdzać wyniki badań.
- Cytaty z wypowiedzi różnych osób, przedstawiające to, co mówią oni o ofercie zabaw swobodnych, powinny zawierać głosy dzieci i personelu.
- Storybooks i filmy mogą uchwycić dzieci opowiadające historię tego, co się stało z ich perspektywy, a także korzyści.
- Formalne raporty.

Dzieci mogą być aktywnie zaangażowane, jeśli tak zdecydują, w zbieranie informacji na temat Waszej oferty zabawy swobodnej. Jak myślicie, jaki wpływ na zabawę dzieci będzie miało ich zaangażowanie w monitoring i ewaluację? Czy są jakieś plusy i minusy do rozważenia?

Jaka jest najmocniejsza rzecz, jaką kiedykolwiek usłyszałeś od dziecka lub dorosłego na temat ich doświadczeń z zabawą?

Historia: Zabawy swobodne w klasie

Przez cały rok mieliśmy w klasie małe graty do zabawy. Mamy korki od butelek, kawałki sznurka i wstążki, kawałki drewna i bambusa. Kiedy przerwaliśmy je na kilka tygodni z powodu wizyt w bibliotece, dzieci prosiły o ich powrót. Myślę, że pomogło im to w zabawie na świeżym powietrzu i wszyscy wydają się być zaangażowani. Mamy trzech chłopców, którzy regularnie leżą na kocu. Postanowiliśmy nic nie mówić i nie zatrzymywać ich, a oni właśnie zaczęli brać rzeczy na koc.

Historia i zdjęcie z Windygoul Primary School, Szkocja

Historia: Przygody z oponami na placu zabaw

Szkoła dostała na plac zabaw mnóstwo starych opon samochodowych. Opony to jedne z ulubionych i najczęściej używanych elementów wyposażenia przestrzeni do zabawy. Dzieci z różnych klas i w różnym wieku bawiąc się razem, mają mnóstwo pomysłów na wykorzystanie opon, m.in. uprawiają sport, budują wieże, robią domy. Wymyślają, jak mogą wykorzystać sprzęt, jak duża może być wieża. Dzieci, a nie nauczyciele, decydują o tym, jak się bawią. Jedną z ich ulubionych zabaw z oponami jest to, że jedno dziecko staje na środku opony na ziemi. Następnie inni kładą kolejne opony jedna po drugiej na pierwszą (podczas gdy dziecko pozostaje w środku). Wieżę buduje się tak wysoko, jak tylko mogą, około dwóch metrów wysokości. Kiedy wieża jest gotowa, dziecko w środku próbuje wyjść na zewnątrz. Wieża jest oczywiście bardzo chybotliwa, więc pozostałe dzieci starają się utrzymać ją w całości, przytrzymując ją ze wszystkich stron. Jeśli dziecku uda się wyjść na zewnątrz, a wieża się nie przewróci, wszyscy wiwatują.

Historia i zdjęcia z Iskolánk tanulóíért Alapítvány, Węgry

6.5 Zasoby Narzędziownika

Narzędzia zawarte w tym rozdziale mogą pomóc Ci:

- zadbać o formalne aspekty organizowania zabaw w szkole
- stworzyć wspólną szkolną politykę wspierania zabaw, w którą zaangażowana będzie cała społeczność szkolna,
- zaplanować aspekty związane z bezpieczeństwem i zarządzaniem ryzykiem.

Narzędzie 4 Zgoda rodziców na udział w zabawie - przykładowy szablon

Narzędzie 6 Kroki w tworzeniu oświadczenia lub polityki - schemat postępowania +
szablon planu działania

Narzędzie 10 Ocena ryzyka i korzyści - szablon

Narzędzie 15 Tabela zweryfikowanych gratów w Polsce

7. Jak sobie radzimy - bieżąca ocena i refleksja

Fot. Majthényi Adolf Primary School, Slovakia

W rozdziale siódmym zagłębiamy się w ocenę i refleksję nad naszą zabawą gratami. Zaczynając od wprowadzenia do Profesjonalnego Badania przechodzimy przez sugestie dotyczące dokumentowania zabawy dzieci. Krytyczna kartografia jest metodą bogatą w **potencjał do zrozumienia tego, jak, a nie co i dlaczego, bawią się dzieci**. Poza tym, że jest integralną częścią procesu badawczego tego projektu Loose Parts Play, krytyczna kartografia może stać się częścią ciągłego rozwoju i dokumentacji przestrzeni po zakończeniu projektu.

7.1 Profesjonalne badanie - dlaczego i jak

Wprowadzając w naszych szkołach i przedszkolach podejście oparte na zabawie, nieustannie badamy powody, dla których jest ono korzystne i czego się o nim uczyliśmy jako praktycy. Być może testujemy pomysły i sposoby pracy, które są dla nas nowe.

Możemy to robić poprzez proces Profesjonalnego Dociekania. Jest to "odkrywanie" lub badanie z uzasadnieniem i podejściem, które można wyjaśnić lub obronić (Menter et al., 2011).

Ten rodzaj dochodzenia "powinien prowadzić do głębokiego, transformatywnego uczenia się, które znacząco informuje i wpływa na rozumienie, praktykę i późniejszy wpływ profesjonalistów." (General Teaching Council for Scotland, 2021).

Istotną częścią procesu jest zastanowienie się, jak krytycznie zaangażujemy się w podejście, aby rozwijać własną wiedzę i zrozumienie, jednocześnie utrzymując dzieci w centrum uwagi. Pomoże to zapewnić trwałą zmianę.

„Jakość nauczania jest rozwijana poprzez cykle badań i działań mających na celu zwiększenie wpływu nauczania na zaangażowanie i sukces uczniów.”

Robinson, V. 2011

Zadaptowane z General Teaching Council of Scotland

Profesjonalne badanie może nam pomóc:

- zaangażować się w badania
- rozwijać i indywidualizować nasze własne uczenie się
- współpracować z innymi i uczyć się od nich
- upewnić się, że nasze podejście pedagogiczne ma pozytywny wpływ na doświadczenia dzieci.

Decydując się na odpowiednie podejście

"Profesjonalna ekspertyza to nie tylko posiadanie dowodów lub świadomość ich istnienia. Chodzi również o to, aby wiedzieć, jak ocenić dowody i wiedzieć, co z nimi zrobić." (Hargreaves, A. & Fullan, M., 2012)

- Na czym się skupiam i dlaczego?
- Jakie badania pomogą mi w kształtowaniu mojego myślenia?
- Jakie pytania będą kierować moimi poszukiwaniami?
- Jaki jest mój plan działania?
- Jak będę mierzyć zmiany lub wpływ?
- Co mówią mi moje dane?
- Jakie będzie moje świadome działanie?

Wykorzystanie danych jako podstawy Profesjonalnego Badania umożliwi nam rozważenie i dopracowanie naszych pytań badawczych. Aby przeprowadzić badanie, można skorzystać z wielu modeli i metod, w tym tych opisanych w niniejszym Podręczniku. (Patrz 7.3, krytyczna kartografia, którą polecamy i wykorzystaliśmy w tym projekcie). General Teaching Council of Scotland również podzielił się przykładami metod typu spiral inquiry, lesson study i action research¹¹.

Współpraca z dziećmi

Konwencja o Prawach Dziecka promuje prawa dzieci i młodych ludzi do wypowiedania się w sprawach, które mają wpływ na ich życie. Współpraca z dziećmi od samego początku pozwala praktykom w znaczący sposób uzupełnić dane i zindywidualizować podejście. Można to robić na różne sposoby, np. obserwując zachowania i zaangażowanie, zbierając poglądy, przekonania i oczekiwania oraz badając wspólnie z dziećmi dowody uczenia się.

Zabawa gratami pozwala dzieciom badać i eksperymentować, uczyć się metodą prób i błędów, stawiać czoła wyzwaniom i próbować rozwiązywać problemy. Podobnie, utrzymując dzieci w centrum uwagi, Profesjonalne Badanie umożliwia:

- współpracę i badania
- eksplorację i doskonalenie
- świętowanie najlepszych i kolejnych praktyk. Dokumentowanie zabawy dzieci może

¹¹ The 'How' of Practitioner Enquiry | General Teaching Council for Scotland (gtcs.org.uk)

7.2 Dokumentowanie zabawy dzieci

pomóc w:

- pomóc w lepszym zrozumieniu zabawy
- wspierać profesjonalne badania
- pomóc w komunikacji z rodzinami w celu zilustrowania doświadczeń dzieci
- dzielić się tym, co dzieje się w Twojej szkole, przedszkolu lub otoczeniu. (Patrz rozdział 3.7 Dzielenie się "wiadomością" o gratach w zabawie).

Dokumentowanie zabawy dzieci może również stanowić część Twojej praktyki i relacji z dziećmi. Dokumentowanie zabawy dzieci może pomóc:

- uwidocznic zainteresowania i procesy dzieci
- pomóc dzieciom poczuć się wysłuchanymi
- przypominać nam o tym, co się wydarzyło, jako narzędzie do refleksji
- zachęcić do dyskusji i reinterpretacji.

Metody dokumentowania zabawy dzieci

Korzystanie z różnych metod i angażowanie różnych osób pomaga w przedstawieniu pełniejszego obrazu zabawy dzieci. Zastanów się, kto jest zaangażowany i czyje doświadczenia są badane za pomocą różnych metod, takich jak:

- obserwacje, refleksje
- wywiady, ankiety, kwestionariusze
- ilustracje
- mapy, wycieczki
- fotografie, filmy.

Fot. Susan Humble, ELPA

Fotografowanie zabawy dzieci

Fotografia to prosty sposób na udokumentowanie zabawy. Przed zrobieniem zdjęcia lub nagraniem filmu upewnij się, że masz odpowiednie pozwolenia i że przestrzegasz zasad obowiązujących w danym miejscu. Jeśli to możliwe, pozwól dzieciom również robić zdjęcia. Oto kilka wskazówek dotyczących fotografowania zabawy dzieci

- Bądź cierpliwy - najpierw obserwuj, nie spiesz się i rób zdjęcia wtedy, gdy jest to istotne.
- Bądź celowy - miej powód, dla którego robisz zdjęcie i skup się na nim.
- Rozważ perspektywę - często najlepiej jest fotografować dzieci na ich poziomie, jednak zmiana kąta ustawienia aparatu może również zapewnić ciekawą perspektywę.
- Uchwycić ruch - nieostre zdjęcia skutecznie pokazują ruch i akcję.
- Uchwycić ekspresję - uchwycenie emocji może być bardziej efektywne niż ich opisanie i umożliwić dyskusję z dzieckiem.
- Opowiadaj historie - na zdjęciach mogą nie być potrzebni ludzie. Rób zdjęcia rzeczy, którymi dzieci są zainteresowane.

Prezentowanie dokumentacji

Może się zdarzyć, że zgromadzisz dużą ilość materiałów. Należy przeznaczyć czas na przejście, przemyślenie i uporządkowanie całego materiału. Przedstawienie dokumentacji jest punktem wyjścia do zaangażowania dzieci, rodzin i kolegów w dyskusję. Należy być otwartym na niespodzianki i nowe perspektywy, które mogą się pojawić w tym procesie.

Zastanów się nad różnymi powodami, dla których dokumentujesz zabawę dzieci i w jaki sposób będzie to odzwierciedlone w prezentacji. Może wystarczyć prosta prezentacja, która jest regularnie aktualizowana lub udostępniana na portalach społecznościowych.

W Twoim otoczeniu, jaki jest związek pomiędzy dokumentacją, planowaniem i oceną? Kto jest zaangażowany w dokumentowanie zabawy dzieci? Jak można zapewnić, że opinie dzieci są zbierane i przedstawiane?

7.3 Kartografia krytyczna - krótki przegląd

Ta sekcja jest pomyślana jako krótkie wprowadzenie i została zaczerpnięta z *Rules for re-enchanting our relationship with play* (Russell, W. 2020).

Krytyczna kartografia jest podejściem do dokumentowania tego, jak zabawa odbywa się w danej przestrzeni.

Krytyczna kartografia zwraca uwagę na warunki, które wspierają powstawanie zabawy (zamiast skupiać się na korzyściach płynących z zabawy dla poszczególnych dzieci). Proces ten bierze pod uwagę kulturę i atmosferę przestrzeni, jak również ludzi, przedmioty i cechy fizyczne.

Kartografia krytyczna zajmuje się "uwikłaniami", ruchem, rytmem i atmosferą w przestrzeni zabawy. Patrzy raczej na to, jak, niż na to, co i dlaczego.

Używając rysunków, map, fotografii i opowieści w celu zebrania wielu perspektyw i doświadczeń, kartografia krytyczna kwestionuje nawyki, założenia i rutyny. Jeśli spróbujemy zrozumieć, gdzie zdarzają się momenty zabawy, lub są ograniczane, albo jak powstają momenty zabawy, będziemy mogli lepiej wspierać prawo dzieci do zabawy. w ten sposób, krytyczna kartografia może stać się wymiarem refleksyjnej praktyki dla Waszego zespołu.

Proces ten sprzyja także uczestnictwu dzieci, tworzeniu map, robieniu zdjęć, dzieleniu się historiami, angażowaniu się w działania dorosłych. Słuchanie opinii dzieci i zapewnienie, że czują się wysłuchane, jest ważną częścią tworzenia integracyjnej, przyjaznej przestrzeni do zabawy dla wszystkich.

Używając krytycznej kartografii, warto zastanowić się, kto może być zaangażowany na różnych etapach - nauczyciele, dyrektor szkoły, opiekunowie placów zabaw, dozorczy, rodziny, wizytujący specjaliści, na przykład. w ten sposób powstaną różne relacje, tworząc zbiorową mądrość. Te wielorakie relacje mogą być następnie zbadane i przeanalizowane, by zobaczyć, co jeszcze można zrobić w odpowiedzi.

Kartografia krytyczna: metody wzajemnego łączenia dokumentacji

- **Mapy** - poproś kilku członków zespołu o stworzenie map przestrzeni z pamięci. Kiedy spotkacie się razem, podzielcie się i porównajcie mapy - nie chodzi o dokładność, ale o to, co ujawniają. Jakie elementy zostały przeoczone przez niektórych lub zapomniane? Co dla niektórych ma większe znaczenie? Co wydaje się rezonować? Mapy mogą być połączone w jedną dużą wspólną mapę. Zachowaj ją, aby uzupełnić ją innymi formami dokumentacji i sfotografować.
- **Znaczące przestrzenie** - zrób zdjęcia obszarów przestrzeni zabawy, które mają znaczenie (pozytywne, negatywne lub mieszane). Możesz umieścić te zdjęcia na mapie i porozmawiać o tym, dlaczego zostały wybrane. Jakie historie wiążą się z tymi miejscami? Te rozmowy mogą dać początek sugestiom dotyczącym zmiany przestrzeni, aby zobaczyć, co może się wydarzyć.
- **Historie** - historie ożywiają mapę. Mogą być napisane lub narysowane na karteczkach post-it i umieszczone na mapie. Przedstaw małe, codzienne momenty zabawy w szczegółach, bez interpretacji. Zrób zdjęcia wypełnionej opowieściami mapy.
Linie - linie wywołują skupienie na ruchu. Weź wydrukowaną wersję mapy, kopię lub kartkę papieru do przestrzeni zabawy i stwórz linie podążające za ruchem dziecka, dorosłego lub przedmiotu. Zwróć uwagę na ruch, przepływy, siły i rytmy w przestrzeni.
- **Zrób linie tak szczegółowe, jak to tylko możliwe** - każdy zakręt, każdy objazd, każdy punkt zatrzymania. Możesz dodać notatki. Linie te pomagają ożywić statyczną mapę, pokazując jak różne elementy przestrzeni są ze sobą połączone.

Krytyczna kartografia nie jest serią kroków - możesz zdecydować się na przechodzenie pomiędzy metodami i dodawać wariacje, takie jak skupienie się na różnych zmysłach. Na przykład, jeśli zamkniesz oczy, aby zwrócić uwagę na dzieci mieszające "eliksiry" z wodą i płatkami róż, twoje wrażenia dotyczące historii i intencji mogą się różnić od tych, które obserwujesz.

Baw się i bądź kreatywny w dokumentacji i prezentacji. Możecie stworzyć komiksy, animacje lub wykorzystać technologie cyfrowe, w zależności od umiejętności waszego zespołu.

Kartografia krytyczna zwraca naszą uwagę na to, jak działa przestrzeń i jak powstają codzienne momenty zabawy i jak się z nich wyłaniają. Poświęcenie pełnej uwagi tym chwilom i rozważenie wszystkich warunków wokół nich może ujawnić to, co często jest przeoczone lub zapomniane.

Przy częstej presji definiowania zabawy i wyjaśniania korzyści z niej płynących, możemy stracić z oczu jej zabawową istotę. Krytyczna kartografia pomaga nam reagować na przestrzeń i rozwijać ją z odnowionym poczuciem radości z dziecięcej zabawy.

Pomaga w tym wprowadzona tutaj dokumentacja mapowania. Oferuje ona opis warunków do zabawy i tego, jak dzieci mogą znaleźć czas na zabawę.

Jakich metod można użyć, aby uchwycić codzienną zabawę. W jaki sposób można zaangażować dzieci w cały proces? Jak możesz zaprezentować i podzielić się tymi chwilami codziennej zabawy z kolegami i rodzinami?

Historia: Pytanie o to, kto i co wpływa na swobodę zabawy

Obserwuję dwoje dzieci zsuwających się po błotnistym zboczu. Trawa jest wytarta w wąskim pasie, na którym często bawią się dzieci. Jest bardzo błotnista. Dwoje innych dzieci ciągnie mnie za rękę mówiąc: "Nie wolno im tego robić. Mają kłopoty przez nauczycielkę na przerwie". Natychmiast biegną porozmawiać z tymi dwoma dziećmi. Po pewnej dyskusji dwójka, która ślizgała się w błocie, znajduje deskę z drewna. Wygląda na ciężką i niosąc ją między sobą, z trudem wchodzi na błotniste wzgórze. Idą dłuższą drogą i kładą deskę na szczycie, w poprzek miejsca, w którym się ślizgali. Wiele dzieci gromadzi się wokół niej, patrząc na nią i dyskutując. Po chwili jedno dziecko podbiega i mówi mi: "To powstrzyma ludzi przed zjeżdżaniem".

Historia i zdjęcie ze Szkoły Podstawowej Windygoul, Szkocja

Historia: Odwzorowanie zmian w przestrzeni zabaw

Na placu szkolnym dokonano tak wielu zmian - stworzono kącik kuchenny dla dzieci z nowymi rodzajami gratów, rozciągnięto liny między drzewami, zasadzono nowe drzewa i krzewy, rozstawiono bębny linowe, stworzono nową piaskownicę i monitor robali wykonany przez dzieci. Teraz szkoła korzysta z całego placu szkolnego po zakończeniu prac.

Niektóre zmiany zostały wprowadzone przez nauczycieli wraz z rodzicami i uczniami. Większość nauczycieli w szkole lubi graty i lubią spędzać czas na szkolnym podwórku, lubią przestrzeń, mają miłe wspomnienia i historie związane z przestrzenią i swobodnymi zabawami. Tutaj widzimy podstawę, którą dzieci zrobiły z opon, które obroniły od nauczycieli.

Historia i fotografia z Základná škola Adolfa Majthényiho s vyučovacím jazykom maďarským - Majthényi Adolf Alapiskola, Słowacja

Odniesienia do literatury:

American Academy of Pediatrics (2018) *The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children*. Accessed 28/03/2023 at: <https://pediatrics.aappublications.org/content/142/3/e20182058>

Ball, D., Gill, T. & Spiegel, B. (2012) *Managing Risk in Play Provision: Implementation Guide*. London: National Children's Bureau

Burton, L., Russell, W., Suhajda, E.V. & Vastag, Z. (2019). *The play-friendly school label: a handbook for schools*. University of Gloucestershire. Accessed 28/03/2023 at: <http://playfriendlyschools.eu/>.

Care Inspectorate, *Positive Approach to Risk in Play*
Accessed 28/03/2023 at: www.careinspectorate.com/index.php/guidance/9-professional/2961-positive-approach-to-risk-in-play

Casey, T. & Harbottle, H. (2018) *Free to play: a guide to creating accessible and inclusive public play spaces*. Edinburgh: Inspiring Scotland.
Accessed 28/03/2023 at: www.inspiringscotland.org.uk

Casey, T. & Robertson, J. (2019) *Loose parts toolkit, 2019 edition*. Edinburgh: Inspiring Scotland. Accessed 28/03/2023 at: www.inspiringscotland.org.uk

Chawla, L. & Cushing, D. (2007) *Education for strategic environmental behaviour*. Environmental Education Research, 13(4), 437-452

Committee on the Rights of the Child (2013) *General Comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (article. 31)* Geneva: United Nations. Accessed 28/03/2023 at: [General Comments of the Committee on the Rights of the Child | UNICEF South Africa](https://www.unhcr.org/refugees/article/4c696162.html)

Creative Scotland (2013) *What is creativity?* Accessed 28/03/2023 at: [Scotlands-Creative-Learning-Plan-2013-v-d4.pdf \(creativescotland.com\)](https://www.creativescotland.com/Scotlands-Creative-Learning-Plan-2013-v-d4.pdf)

Daly, L. & Beloglovsky, M. (2015) *Loose Parts: Inspiring Play in Young Children*. St Paul: Redleaf Press.

Fjørtoft, I. & Sageie, J. (2000). *The natural environment as a playground for children: landscape description and analysis of a natural playspace*. Landscape and Urban Planning. 48:83-97.

Follett, M. (2017) *Creating Excellence in Primary School Playtimes*. London: Jessica Kingsley Publishers.

General Teaching Council for Scotland. (2021) *GTCS Research and Practitioner Enquiry*. Accessed 28/03/2023 at: <https://www.gtcs.org.uk/professional-update/research-and-practitioner-enquiry/research-and-practitioner-enquiry.aspx>

Gibson, J.J. (1979) *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Gray, P. (2011) *The Special Value of Children's Age-Mixed Play*. American Journal of Play. Accessed 28/03/2023 at: <https://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/3-4-article-gray-age-mixed-play.pdf>

Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012) *Professional Capital; Transforming Teaching in Every School*. London: Routledge.

Health and Safety Executive (2012) *Children's Play and Leisure: Promoting a Balanced Approach*. Accessed 28/03/2023 at: <https://www.hse.gov.uk/entertainment/childs-play-statement.htm>

Holden, J. (2006) *Cultural Value and the Crisis of Legitimacy: Why culture needs a democratic mandate*. London: Demos.

Hughes, B. (2006) *Play Types – Speculations and Possibilities*. London: The London Centre for Playwork Training and Education.

IPA (2020). *Play in Crisis: for parents and carers*. Accessed 28/03/2023 at: [IPA Play in Crisis \(ipaworld.org\)](https://www.ipaworld.org)

- Knight, S. (2011) *Risk and Adventure in Early Years Outdoor Play*. London: SAGE.
- Menter, I., Elliot, D., Hulme, M., Lewin, J. & Lowden, K. (2011) *A Guide to Practitioner Research in Education*. London: Sage
- Nicholson, S. (1971) *How Not To Cheat Children: The Theory of Loose Parts*. *Landscape Architecture*, 62, 30-35.
- Nicholson, S. (1971a) *The Theory of Loose Parts. An important principle for design methodology*. Open University. Accessed 28/03/2023 at: <http://ojs.lboro.ac.uk/ojs/index.php/SDEC/article/view/1204/1171>
- Robinson, V. (2011) *Student-Centred Leadership*. Jossey-Bass.
- Russell, W. (2019). *Quality criteria: the play-friendly school label*. University of Gloucestershire. Accessed 28/03/2023 at: <http://playfriendlyschools.eu/>.
- Russell, W. (2020) *Rules for re-enchanting our relationship with play*. Accessed 28/03/2023 at: www.elpa.org.uk ERASMUS+ Loose parts play | East Lothian Play Association (elpa.org.uk)
- Scott-McKie, L & Casey, T. (2017) *Play types – bringing more play into the school day*. Edinburgh: Play Scotland. Accessed 28/03/2023 at: Play Types Toolkit - Play Scotland
- Sturrock, G. & Else, P. (1998) *The playground as therapeutic space: playwork as healing*. "The Colorado Paper". Accessed 28/03/2023 at: [The playground as therapeutic space: pla \(wordpress.com\)](http://www.playgroundstudies.com)
- Ward Thompson, C., Aspinall, P. & Montarzino, A. (2008) *The childhood factor - Adult visits to green places and the significance of childhood experience*. *Environment and Behavior*. 40(1), 111-143.
- Wells, N.M. (2000) *At Home with Nature: Effects of 'Greenness' on Children's Cognitive Functioning*. *Environment and Behavior*. 32(6), 775-795.
- Wells, N.M. & Evans, G.W. (2003) *Nearby Nature: A Buffer of Life Stress Among Rural Children*. *Environment and Behavior*. 35 (3), 311-330.
- Winnicott, D. (2005) *Playing and Reality*. Abingdon: Routledge.

Przygodowy plac zabaw (Adventure Playgrounds): przygodowe place zabaw (lub place zabaw z gratami) to miejsca przeznaczone do zabawy dla dzieci, które po raz pierwszy pojawiły się w Danii w latach 40-tych. Dzieci używają niepotrzebnych elementów, gratów - tkanin, lin, starych opon, drewna, narzędzi - do tworzenia własnych środowisk zabaw i są w stanie rozpałać ogień, kopać, budować - i burzyć - legowiska i inne konstrukcje. Wykwalifikowani dorośli, znani jako wspieracze zabawy, zapewniają wsparcie w razie potrzeby.

Afordancja: afordancja, dostępność to cecha obiektu lub środowiska, która pozwala jednostce na wykonanie działania. Na przykład, to czy dziecko zdecyduje się usiąść przy stole, zrobić z niego jamę, czy schować się pod nim, zależy od tego, jak postrzega i wykorzystuje tę cechę w danym momencie.

Kreatywność: zdolność do generowania pomysłów, które mają wartość dla jednostki, do spojzenia na znane rzeczy świeżym okiem, do badania problemów z otwartym umysłem, tworzenia powiązań, uczenia się na błędach i wykorzystywania wyobraźni do odkrywania nowych możliwości. Podsumowując, kreatywność to zdolność do tworzenia świata na nowo, kształtowania przyszłości i wzbogacania tego, co tu i teraz. (Creative Scotland, 2013)

Graty: Teoria gratów, niepotrzebnych elementów została zaproponowana w latach 70-tych przez architekta Simona Nicholsona, który uważał, że to właśnie graty w naszym otoczeniu wzmacniają naszą kreatywność.

Graty to przedmioty i materiały, którymi dzieci mogą manipulować, przemieszczać i łączyć podczas zabawy. Często są to ścinki, materiały naturalne lub pochodzące z recyklingu, co czyni je tanimi, łatwo dostępnymi, podlegającymi ciągłym przekształceniom, integrującymi i przyjaznymi dla środowiska. Graty mogą być użyte na wiele sposobów, nie mają z góry określonego przeznaczenia i nie ma znaczenia, czy zostaną zniszczone podczas zabawy. Mogą być małe, jak gałązki i korki, lub duże, jak opony, drewniane palety i plandeki.

Przedmiot lub materiał zalicza się do kategorii gratów, jeśli można go dowolnie wykorzystać, uwolnić od jego pierwotnego przeznaczenia. Dzieci mogą się nim bawić, manipulować nim, przenosić go i łączyć z innymi przedmiotami lub materiałami według własnego uznania.

Zabawa: Zabawa dzieci to każde zachowanie, działanie lub proces zainicjowany, kontrolowany i zorganizowany przez same dzieci. Zabawa jest nieobowiązkowa, motywowana wewnętrznie i podejmowana dla niej samej, a nie w celu uzyskania określonego efektu. Może przybierać nieskończoną ilość form, ale kluczowymi cechami zabawy są: radość, niepewność, wyzwanie, elastyczność i nieproduktywność. Zabawa jest podstawowym i istotnym wymiarem przyjemności dzieciństwa i stanowi zasadniczy komponent rozwoju dzieci. (Komitet Praw

Wspieranie zabawy (ang. Playwork): Teoria i praktyka wspierania zabawy uznaje, że zabawa dzieci powinna być "swobodnie wybrana, osobiście kierowana i wewnętrznie motywowana przez dziecko". Wspieranie zabawy jest pracą polegającą na tworzeniu i utrzymywaniu przestrzeni do zabawy dla dzieci i jest wykwalifikowanym zawodem, który ułatwia, wzbogaca i poprawia zabawę dzieci. Kieruje się ona Zasadami Wspierania Zabawy (ang. Playwork Principles).

Wspieracz zabawy (ang. Playworker): Wspieracz zabawy umożliwia dzieciom rozszerzenie ich własnej zabawy oraz chronią i udoskonalają przestrzeń do zabawy tak, aby była ona bogatym środowiskiem do zabawy. Wspieracze zabawy zapewniają, że przestrzeń do zabawy jest włączająca - wspierają wszystkie dzieci, aby jak najlepiej wykorzystały dostępne możliwości na swój własny sposób. Rozumieją potrzebę dzieci do napotkania i tworzenia niepewności i wyzwań jako części ich zabawy. Wspieracze zabawy nie kierują ani nie organizują zabawy, a są przeszkoleni, aby ocenić, kiedy i czy należy interweniować.

Rodzaje zabaw: Rodzaje zabawy można opisać jako różne zachowania, które możemy zaobserwować, gdy dzieci się bawią. Istnieje wiele prób kategoryzacji różnych rodzajów zabawy. Teoretyk zabawy Bob Hughes opisuje każdy rodzaj zabawy (zabawa towarzyska, zabawa w chowanego, zabawa głęboka, odgrywanie ról itp.) jako "zarówno wyraźnie jak i subtelnie różniący się od innych".

Ocena ryzyka i korzyści: Ocena ryzyka i korzyści oznacza, że organizator zabawy rozważa z równą uwagą obowiązek ochrony dzieci przed możliwą do uniknięcia poważną kontuzją oraz obowiązek zapewnienia im stymulujących, pełnych wyzwań możliwości zabawy, aby pozwolić dzieciom na podejmowanie ryzyka podczas zabawy bez narażania ich na nadmierne niebezpieczeństwo poważnej kontuzji lub zranienia. (Ball, D. i in., 2013)

Magazyn z gratami (ang. Scrapstore): Magazyn z gartami to organizacja oparta na zasadzie ponownego wykorzystania. Podstawowa zasada działania wszystkich magazynów z odpadami jest taka sama, chociaż ich modele biznesowe mogą się znacznie różnić. Magazyny z gratami działają poprzez przyjmowanie bezpiecznych, czystych odpadów, nadających się do ponownego wykorzystania i ich redystrybucję. Zazwyczaj materiały te pochodzą z lokalnego przemysłu i są darowane.

Krajowe streszczenia przepisów mających zastosowanie do gratów

Słowacja (Szczegółowe informacje dostępne są również w języku słowackim)

Szkolne place zabaw oraz place zabaw w obiektach przeznaczonych dla dzieci i młodzieży są regulowane przez przepisy i normy, które dotyczą również wszystkich innych publicznych placów zabaw w kraju. Norma ta określa wymagania, które chronią dziecko przed zagrożeniem, które jest trudne do przewidzenia podczas użytkowania urządzenia zgodnie z jego przeznaczeniem lub racjonalnie możliwe do przewidzenia. Przepisy te odnoszą się głównie do stałych, formalnych elementów placu zabaw, takich jak drabinki, zjeżdżalnie czy huśtawki. To, jakie inne przedmioty i zabawki mogą znajdować się na placach zabaw w szkołach i placówkach, nie jest precyzyjnie określone ani uregulowane w taki sposób. Wszystko to leży najczęściej w gestii dyrektora placówki, który może to regulować poprzez zarządzenia szkolne. Jednak pewne elementy norm bezpieczeństwa na placach zabaw mogą dotyczyć również przedmiotów wykorzystywanych w ramach swobodnej zabawy. W tej części podaliśmy kilka przykładów regulacji o takim charakterze. Na przykład niektóre narzędzia, takie jak młotek czy piła, są zazwyczaj niedozwolone w szkołach zgodnie z regulaminem szkolnym. Instytucja może jednak zdecydować o zezwoleniu na używanie tych narzędzi pod odpowiednim nadzorem. Rozporządzenie szkolne również zazwyczaj nie zezwala na używanie otwartego ognia, jednak może on być dozwolony pod odpowiednim nadzorem na terenach zewnętrznych.

Zarządzenie szkolne wydaje dyrektor szkoły lub placówki po zasięgnięciu opinii organów gminy oraz rady pedagogicznej. Zarządzenie szkolne może zawierać listę przedmiotów używanych podczas swobodnej zabawy dzieci, przy czym cel użycia tych przedmiotów oraz warunki ich użycia są dokładnie określone. Ponadto zalecamy, aby w zarządzeniu szkolnym zawrzeć wszystkie środki, które szkoła zarządziła w celu zapobiegania wypadkom. Wymieniliśmy szereg sugestii i zaleceń, co powinno zawierać zarządzenie szkolne zgodnie z zasadami zabawy gratami. Zalecamy, aby szkoły i placówki szkolne omówiły z rodzicami dzieci korzystanie z gratów i związane z tym środki oraz zażądały od nich pisemnej zgody.

Jeśli przedmioty używane do swobodnej zabawy są uszkodzone lub uznane za niebezpieczne, należy je natychmiast usunąć - przechowywać poza zasięgiem dzieci, w przeznaczonych do tego celu pojemnikach. Ważne jest również, aby odpowiednio je posegregować i zutylizować. Prawidłowa utylizacja różnych przedmiotów jest regulowana przez obowiązujące prawo. Przedstawiliśmy również przykład, w jaki sposób obiekt może zadbać o prawidłową utylizację odpadów.

Korzystanie z pomieszczeń magazynowych w szkołach i placówkach dla dzieci nie jest ogólnie uregulowane. Leży to w gestii dyrektora lub podmiotu prowadzącego daną placówkę. Operatorami większości przedszkoli, szkół podstawowych i średnich na Słowacji są samorządy lokalne i regionalne, niektóre szkoły są zakładane przez kościelnych lub prywatnych fundatorów. Na umieszczenie kontenerów i pomieszczeń magazynowych na terenie obiektów szkolnych dyrektorzy potrzebują zgody administratora obiektu. Przechowywanie materiałów jest regulowane przez zasady bezpieczeństwa w postępowaniu z materiałami.

Polska (Szczegółowe informacje dostępne są również w języku polskim)

Ta sekcja koncentruje się na zagadnieniach i tematach związanych z polską adaptacją projektu Loose Parts, takich jak bezpieczeństwo sprzętu do zabawy dla dzieci oraz przechowywanie i utylizacja przedmiotów.

Ogólne zasady GRATOSFERY (strefy swobodnej zabawy):

Zgodnie ze wskazaniem z zakresu bezpieczeństwa i higieny kwalifikacji przedmiotów przeznaczonych do wyposażenia GRATOSFERY powinien dokonać pracownik wyznaczony przez Dyrektora Szkoły, który właściwie oceni przydatność edukacyjną przedmiotu oraz „stan techniczny” pod względem bezpiecznego jego użycia w czasie zabawy dzieci. Graty nie mogą powodować zagrożenia dla dzieci i powinny być pozbawione elementów ostrych, wystających, ruchomych, luźnych, które mogą spowodować uraz dziecka w czasie zabawy. Bezwzględnie należy wyeliminować zużyte przedmioty ze szkła, nawet w niewielkiej ich części. Wszystkie przedmioty powinny być pozbawione zabrudzeń niebezpiecznymi substancjami chemicznymi, smarami itp. Przedmioty tekstylne muszą gwarantować bezpieczeństwo zdrowotne dzieciom pod względem wystąpienia zagrożeń biologicznych: wirusy, pasożyty, roztocza, owady itp. Ułożenie przedmiotów w kontenerze powinno być wykonane zgodnie z zasadą: przedmioty ciężkie ułożone najniżej i wszystkie stabilnie.

Zabawa w ramach GRATOSFERY powinna odbywać się w wyznaczonym czasie, pod bezpośrednim nadzorem nauczyciela, który powinien zapewnić dzieciom bezpieczeństwo.

Wydział Gospodarki Komunalnej Urzędu Miejskiego w Gdańsku wskazuje, że graty, które się zużyją i nie będą nadawały się do dalszego użytkowania, należy w prawidłowy i odpowiedzialny sposób przekazać je do utylizacji. Odpady surowcowe należy posegregować i wrzucić do odpowiedniego pojemnika w miejscu gromadzenia odpadów zorganizowanym przez daną szkołę. Odpady nietypowe i niebezpieczne, jak np. meble, wózki, wykładziny, dywany, deski etc., których nie można pozostawiać w altanie śmietnikowej, muszą zostać przekazane przez szkołę do odpowiedniego miejsca zagospodarowania, zgodnie z tabelą WYPOSAŻENIE GRATOSFERY.

Szczególną uwagę należy zwrócić na przedmioty elektryczne i elektroniczne. W zużytych sprzętach tego typu znajduje się wiele substancji lub metali, które są trujące, dlatego nie powinny być elementem GRATOSFERY. Jeśli już się tam znajdują, muszą być kompletne, bez zdemontowanych elementów i nie stwarzać zagrożenia dla użytkowników i środowiska.

W gdańskim Systemie Gospodarowania Odpadami Komunalnymi szkoły stanowią nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, dlatego do PSZOK-u (punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych) mogą **bezpłatnie** (w ramach opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi) dostarczyć jedynie takie odpady jak: papier, szkło opakowaniowe, metale, tworzywa sztuczne, opakowania wielomateriałowe oraz odpady zielone. Pozostałe odpady szkoły mogą dostarczyć do Zakładu Utylizacyjnego **zgodnie z obowiązującym cennikiem**, mogą również skorzystać z usług komercyjnych oferowanych przez firmy zajmujące się odbiorem takich odpadów na terenie miasta Gdańska.

Węgry (Szczegółowe informacje dostępne są również w języku węgierskim)

Na Węgrzech istnieją trzy główne warstwy regulacji dotyczących zdrowia i bezpieczeństwa w szkołach. Na najwyższym poziomie Ustawa o Krajowej Edukacji Publicznej z 2011 r. deklaruje, że uczniowie mają prawo do nauki w zdrowym i bezpiecznym środowisku oraz do odpowiedniej ilości czasu wolnego i rozrywki. Uczniowie mają również prawo do wskazania osobie dorosłej, jeśli zauważą problem z jakimkolwiek sprzętem, z którego korzystają w szkole. Nie jest jednak szczegółowo określone, co oznacza "zdrowe i bezpieczne środowisko" poza kilkoma podstawowymi szczegółami (takimi jak odpowiednia temperatura). Drugim poziomem, do którego szkoły muszą się stosować, są przepisy wskazane przez Regionalne Władze Oświatowe lub, jeśli i ten poziom nie jest określony, sama szkoła może stworzyć zasady, których uczniowie i pracownicy muszą przestrzegać w ramach swojej lokalnej polityki.

W przypadku, gdy użycie gratów nie jest wspomniane na jednym z tych poziomów (i żadna z pozycji z listy, o którą pytaliśmy, nie została wymieniona), decyzja o tym, czy pewne graty mogą być używane do zabawy, czy nie, leży w gestii dyrektora szkoły. Zostało to powtórzone w wywiadach, które przeprowadziliśmy z dyrektorami szkół, a najważniejszym czynnikiem, który wymieniali przy rozważaniu potencjalnego wykorzystania gratów jest to, czy istnieje szansa, że może to wyrządzić krzywdę uczniom. Należy zauważyć, że ogólna odpowiedzialność za monitorowanie bezpieczeństwa dzieci w szkole ostatecznie spoczywa na nadzorującej osobie dorosłej (w węgierskich szkołach jest to najczęściej kadra nauczycielska).

Podjmując decyzję o wprowadzeniu gratów, liderzy szkół muszą zważyć potencjalne zagrożenia i korzyści płynące z ich stosowania. Jeden z liderów szkolnych opisuje, w jaki sposób minimalizują ryzyko:

- sprawdzanie powierzchni pod kątem drzazg, gwoździ (dot. przedmiotów, które są wykonane z drewna)
- zakaz używania toksycznych materiałów, składników, które mogą spowodować szkody, jeśli dostaną się do ust (rośliny, farby itp.)
- sprawdzanie rozmiaru (jeśli jest zbyt mały, stanowi ryzyko zadławienia; jeśli jest zbyt duży i ciężki, może być bardzo niebezpieczny (np. stare meble, kłody)
- zakaz używania przedmiotów szklanych lub z innych materiałów, które mogą się łatwo stłuc
- niewskazane są przedmioty, w których dzieci mogą się nie tylko schować, ale i zostać zamknięte
- ostre przedmioty, metalowe przedmioty, którymi dzieci mogą łatwo i szybko wyrządzić krzywdę są niedozwolone. (piła, kołki do namiotów....)

Inni dyrektorzy szkół mają odmienne osądy na temat niektórych przedmiotów. Na przykład inny dyrektor szkoły nie zakazałby dużych przedmiotów ze względu na ich wagę, ani przedmiotów, w których dzieci mogą się schować.

Przeglądając listę gratów, możemy stwierdzić, że większość z nich może być używana bez problemu, niektóre powinny być używane tylko pod ścisłym nadzorem (np. świece, pochodnie, ogień w ogóle). Indywidualnie należy ocenić, czy można ich używać pod nadzorem, czy też są w ogóle niedopuszczalne (np. młotki, piły, haki, kołki). Wreszcie dorośli muszą regularnie sprawdzać przedmioty pod kątem uszkodzeń, a kiedy wcześniej używany przedmiot staje się odpadem, muszą rozważyć jego utylizację.

Szkocja (Szczegółowe informacje dostępne są również w języku angielskim)

W Szkocji Inspektorat Opieki popiera doświadczenia związane z zabawą pełną przygód:

"Inspektorat Opieki wspiera przyjmowanie pozytywnego podejścia do ryzyka w celu osiągnięcia najlepszych wyników dla dzieci... Na przykład, zachęcamy placówki do stosowania oceny ryzyka, aby pomóc dzieciom cieszyć się potencjalnie niebezpiecznymi zajęciami, takimi jak praca w drewnie przy użyciu prawdziwych narzędzi, poznawanie przyrody oraz zabawa w błocie i deszczu. Nie oczekujemy, że pisemne oceny ryzyka będą przeprowadzane dla codziennych czynności związanych z zabawą." (The Care Inspectorate, 2016:18)

Chociaż Inspektorat Opieki nie oczekuje pisemnych ocen ryzyka dla codziennych działań zabawowych, masz obowiązek przeprowadzić ocenę ryzyka i korzyści dla swojej oferty swobodnej zabawy.

Ocena ryzyka i korzyści będzie obejmować Twoje plany zapewnienia, że graty są sprawdzane przed użyciem oraz Twój system bieżącej oceny. Przedmioty ulegają uszkodzeniu podczas zabawy dzieci, a niektóre materiały mogą się psuć, rdzewieć lub gnić. Ryzyko lub zagrożenia związane z niektórymi przedmiotami mogą się zmieniać w zależności od warunków pogodowych, np. mogą stać się nieodpowiednie w czasie deszczu, wiatru lub bardzo wysokiej temperatury. Wszystkie kontrole powinny być udokumentowane i poparte jasnymi zasadami obowiązującymi w placówce.

Wszyscy pracownicy powinni znać ocenę ryzyka i korzyści oraz procedury sprawdzania i porządkowania luźnych części. Zajmowanie się kwestiami zdrowia i bezpieczeństwa poprzez podejście oparte na analizie ryzyka i korzyści może także pomóc pracownikom skupić się na korzyściach płynących z ryzykownej zabawy (Knight, 2011:113).

Najlepsze praktyki i podejście oparte na prawach sugerują, że dzieci powinny mieć możliwość pełnego uczestnictwa w zajęciach (Knight, 2011:13). Dzieci powinny być zaproszone do podzielenia się swoimi doświadczeniami, aby wykorzystać je przy planowaniu i ocenie oferty zabaw swobodnych. Zaangażowanie dzieci w cały proces pomaga w bardziej płynnym przebiegu zabawy.

W Wielkiej Brytanii nie ma specjalnych przepisów dotyczących gratów ani listy dozwolonych gratów. Ponieważ materiały używane do zabawy gratami nie są zazwyczaj zabawkami, norma bezpieczeństwa zabawek BS EN 71 nie ma zastosowania.

Często do oceny przydatności danego przedmiotu do zabawy dla dzieci wymagany jest zdrowy rozsądek i kontekst. Istnieją jednak materiały, z którymi należy zachować szczególną ostrożność, a w niektórych przypadkach unikać ich stosowania. Pełniejsze informacje znajdują się w angielskiej wersji Podręcznika Projektu Loose Parts Play.

Referencje i dalsze informacje:

- Care Inspectorate, *Positive Approach to Risk in Play* www.careinspectorate.com/index.php/guidance/9-professional/2961-positive-approach-to-risk-in-play Accessed 22 November 2022
- Health and Safety Executive, *Children's Play and Leisure: promoting a balanced approach* www.hse.gov.uk/entertainment/chilids-play-statement.htm Last accessed 22 November 2022
- Knight, S. (2011) *Risk and Adventure in Early Years Outdoor Play*. London: SAGE.
Play Scotland, Managing Risk webpage www.playscotland.org/learn/health-safety/managing-risk-play-provision Accessed 22 November 2022
- Potter, D. (1997) *Risk and Safety in Play*. Oxon: Taylor & Francis.

Podziękowania

Sekcje niniejszego Podręcznika zostały zaczerpnięte z Loose Parts Play Toolkit, wydanie 2019 opublikowane po raz pierwszy w Szkocji przez Inspiring Scotland dla rządu szkockiego. O zgodę poproszono autorki Theresę Casey i Juliet Robertson oraz wydawcę.

Zdjęcia (przypisy pojawią się w ostatecznej wersji)

Projekt Magdalena Buda; Martyna Padoł

Organizacje pozarządowe i szkoły partnerskie

Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány, Hungary
Iskolánk tanulóiért Alapítvány, Węgry

www.rogersalapitvany.hu

FUNDACJA GRATOSFERA, Polska
Szkoła Podstawowa nr 5 im. Jana Pawła II
w Gdańsku, Polska

www.gratosfera.pl

TANDEM n.o., Slovakia
Základná škola Adolfa Majthényiho s vyučovacím
jazykom maďarským - Majthényi Adolf Alapiskola, Słowacja

[TANDEM, n.o. \(tandemno.sk\)](http://TANDEM, n.o. (tandemno.sk))

East Lothian Play Association, Scotland
Windygoul Primary School, Wielka Brytania

www.elpa.org.uk

Informacje o prawach autorskich, ISBN, data publikacji itp.

Erasmus+

Zastrzeżenie: Dołożono wszelkich starań, aby zapewnić dokładność i aktualność informacji zawartych w niniejszej publikacji. Jednakże standardy, przepisy prawne i dobre praktyki mogą ulec zmianie, a autorzy i partnerzy nie ponoszą odpowiedzialności za jakiegokolwiek błędy lub pominięcia. Linki zewnętrzne są udostępniane jako usługa dla użytkowników. Autorzy i partnerzy nie ponoszą żadnej odpowiedzialności za dokładność i zawartość tych stron.

The Loose Parts Play Project was funded by the European Commission's Erasmus+ programme, *Cooperation for innovation and the exchange of good practices*, from 2020 to 2023.

Loose Parts Play

- podręcznik

